

Muuttuva maaseutuyrittäjäyys

– Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjäyys ja resurssienhallinta 2000–2006

Leena Rantamäki-Lahtinen, Hannu T. Vesala,
Kari Mikko Vesala, Janne Karttunen, Veli-Matti Tuure

MTT:n selvityksiä 169
74 s., 3 liitettä

Muuttuva maaseutuyrittäjäyys

**– Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja
maaseudun muiden yritysten yrittäjäyys ja
resurssienhallinta 2000–2006**

Leena Rantamäki-Lahtinen, Hannu T. Vesala, Kari Mikko Vesala,
Janne Karttunen, Veli-Matti Tuure

ISBN 978-952-487-217-1 (Verkkajulkaisu)

ISSN 1458-5103 (Verkkajulkaisu)

www.mtt.fi/mmts/pdf/mmts169.pdf

Copyright

MTT

Kirjoittajat

Julkaisija ja kustantaja

MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki

www.mtt.fi/mttl

Jakelu ja myynti

MTT Taloustutkimus, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki

Puhelin (09) 56080, telekopio (09) 5631164

sähköposti: julkaisut@mtt.fi

Julkaisuvuosi

2008

Kannen kuvat

Janne Karttunen ja Sakari Alasuutari

Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006

Leena Rantamäki-Lahtinen¹⁾, Hannu T. Vesala¹⁾, Kari Mikko Vesala²⁾, Janne Karttunen³⁾, Veli-Matti Tuure³⁾

¹⁾ MTT (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus), Taloustutkimus, 31600 Jokioinen, etunimi.sukunimi@mtt.fi

²⁾ Helsingin yliopisto, Sosiaalipsykologian laitos, PL 54, 00014 Helsingin yliopisto, etunimi.sukunimi@helsinki.fi

³⁾ TTS tutkimus, PL 5, 05201 Rajamäki, etunimi.sukunimi@tts.fi

Tiivistelmä

Suomalaisen maatalouden rakennekehitys on ollut viime vuosina nopeaa ja yrityskoon kasvattaminen on ollut jo nyt monille suomalaisille viljelijöille elinehto. Voidaan kuitenkin arvioida, että jo lähivuosina viljelijöillä ja koko elinkeinolla on edessään vielä huomattavasti suurempia haasteita. Tässä tutkimuksessa tarkastelukohteena on monialaisen tilan muodostama kokonaisuus, johon kuuluvat niin maatilatalous, muu yritystoiminta kuin viljelijäperhekin. Vertailukohteina ovat perustuotantotilat ja -tilayhtymät sekä maaseudun muut pienyritykset. Tutkimushankkeen tarkoituksena on auttaa viljelijää johtamaan maatalous- tai maaseutuyrityksensä kokonaisuutta ja näin edistää suomalaisten maaseutuyritysten kilpailukykyä ja maaseudun elinvoimaisuutta. Johtamista tarkasteltiin resurssijohtamisen ja yrittäjyyden näkökulmista soveltaen sosiaalipsykologian, liiketaloustieteen ja teknologiatutkimuksen lähestymistapoja. Tutkimusaineistona käytettiin kahta postikyselyaineistoa, jotka kerättiin vuonna 2001 (N=1 093) ja vuonna 2006 (N=871).

Yrittäjäidentiteettiä koskevan osion keskeisimmäksi tulokseksi nousi se, että vaikka suomalaiset viljelijät vahvasti identifioivat itsensä tuottajiksi, niin se ei estä heitä näkemästä itseään myös yrittäjinä. Suurin osa tavanomaisista viljelijöistä piti itseään sekä tuottajina että yrittäjinä. Monialaisilla viljelijöillä, joilla harjoittivat myös muuta yritystoimintaa maatalouden ohella, yrittäjä-identiteetti oli vielä tavanomaisia viljelijöitä vahvempi, eivätkä monialaiset viljelijät tässä suhteessa poikenneet kovin paljoa muista maaseutuyrittäjistä.

Liiketaloustieteen näkökulmasta tehdyn osion keskeisten tulosten mukaan yrityksen taloudellinen menestymisen ja sen erilaisten resurssien välillä on yhteys. Yrittäjien oman arvion mukaan yrityksillä on keskimäärin kohtuullisen hyvin erilaisia resursseja. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että maaseutuyrityksissä on keskimäärin hyvät sisäiset valmiudet sopeutua muutoksiin ja rakentaa tulevaa.

Maataloustöiden organisointia koskevan osion keskeisin tulos on se, että kaikkien töiden tekeminen itse on hyvin harvinaista sekä perustuotanto- että monialaisilla tiloilla. Töitä jaetaan hyvin yleisesti tilayhteistyöllä ja ulkoistamalla tai niitä tehdään edellä mainittujen ja oman työn yhdistelminä. Kuvaavaa maamme maataloille on monimuotoisuus maatilatalouden töiden organisoinnissa. Perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajat korostavat tilayhteistyössä erityisesti yhteistyön tuomia taloudellisia etuja. Lisäksi yhteistyön koetaan antavan henkisiä virikkeitä. Urakoitsijan palkkaamisen koetaan puolestaan vähentävän maatalousyrittäjän työperäistä kuormitusta ja edistävän yrittäjäperheen työturvallisuutta.

Asiasanat: identiteetti, maaseutuyrittäjyys, johtaminen, menestyminen, resurssi, tilayhteistyö, urakointi, töiden ulkoistaminen, työturvallisuus, työssä jaksaminen

Changing rural entrepreneurship – Changes on entrepreneurial identity and resource management among Finnish farmers and other rural entrepreneurs during 2000–2006

Leena Rantamäki-Lahtinen¹⁾, Hannu T. Vesala¹⁾, Kari Mikko Vesala²⁾, Janne Karttunen³⁾, Veli-Matti Tuure³⁾

¹⁾ MTT Agrifood Research Finland, Economic Research, FI-31600 Jokioinen, Finland, firstname.lastname@mtt.fi

²⁾ Department of Social Psychology, P.O.Box 54, FI-00014 University of Helsinki, Finland,
firstname.lastname@helsinki.fi

³⁾ TTS Research, P.O.Box 5, FI-05201 Rajamäki, Finland, firstname.lastname@tts.fi

Abstract

At the moment rural areas are going through a rapid socio-economic change in Finland. Agriculture is under severe pressures. Farmers and other rural entrepreneurs, who are developing their enterprises in this uncertain situation, face demands towards better competitiveness and efficiency. The most common “development trends” among farmers are A) enlargement of farm size and specialisation within agriculture or B) diversification to non-agricultural industries. The number of diversified farms has increased during past years. However, the management of the diversified or enlarged farm is a very challenging task.

The main objectives of this research are: 1) to investigate entrepreneurial identities of farmers, diversified farmers and other rural entrepreneurs. 2) To study the farms, diversified farms and other rural enterprises from resource-based view and 3) To investigate what kind of the different forms of co-operation exists between farms and outsourcing.

Two data sets were utilised in this study: first, data collected in a postal survey in 2001, and second, data collected in a follow-up survey in 2006. The 2006 data consist of two data sets: panel data from the 2001 survey and an additional sample. In both cases, the data consisted of three main groups: 1) non-agricultural small-scale businesses (‘non-farm enterprises’), 2) farmers who also had non-agricultural business (‘diversified farms’), and 3) conventional farmers concentrating only on agriculture (‘conventional farms’).

The findings of the study indicate that even though Finnish farmers had strong producer identity, they simultaneously had also strong entrepreneurial identity. However, the self-definitions of diversified farmers appear more entrepreneurial than those of conventional farmers. According to the management study, there is link between resources and financial success. Farmers who have diversified are well placed in possessing general resources to run their farm-firm complexes. In addition also conventional farms and non-farm enterprises had reasonable situation possessing needed resources. According to the 2006 survey, outsourcing and co-operation are very common among Finnish farms, only 10 per cent of the farms are doing all farm work themselves.

Index words: entrepreneurship, identity, co-operation, outsourcing, work safety, well-being at work, resource-based theory, financial success

Alkusanat

”Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006”-tutkimus oli yhteistyöhanke MTT Taloustutkimuksen, Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen ja TTS tutkimuksen kesken. MTT toimi hankkeen koordinaattorina. Tutkimuksessa tarkastelukohteena oli monialaisen tilan muodostama kokonaisuus, johon kuuluvat niin maatilatalous, muu yritys-toiminta kuin viljelijäperhekin. Vertailukohteena olivat perustuotantotilat ja -tilayhtymät sekä maaseudun muut pienyrittäjät.

Tutkimushankkeen tavoitteena oli tuottaa tietoa maatalous- ja maaseutupolitiikan tueksi tiloilla viime vuosina tapahtuneesta kehityksestä ja ennakoida myös tulevaa. Hankkeen tulosten avulla on saatu uusia näkökulmia maaseutuyritysten resurssienkäytöstä ja menestymisestä, töiden organisoinnista sekä yrittäjien identiteetistä. Tutkimushanke auttaa viljelijää johtamaan maatalous- tai maaseutuyrityksensä kokonaisuutta ja edistää näin suomalaisten maaseutuyritysten kilpailukykyä ja maaseudun elinvoimaisuutta.

Hankkeesta on tullut useita julkaisuja ja artikkeleita. Tässä raportissa esitellään eräitä keskeisimpiä tuloksia kootusti. Tämän loppuraportin kirjoittaminen on tehty ryhmätyönä. Pääluvuilla on vastuukirjoittajat, jotka on mainittu kyseisten lukujen alussa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja toimi Reijo Martikainen maaseutuvirastosta. Jäseninä toimivat Matti Ylätalo Helsingin yliopistosta, Juha Ruippo Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitosta, Hannu Heikkilä ProAgria Maaseutukeskusten Liitosta ja Peter Österman Svenska Lantbrukssällskapetens Förbund:sta. Hanke sai rahoituksen maa- ja metsätalousministeriön maatilatalouden kehittämisrahastosta. Maahenki ja SKS kustantamot lahjoittivat palkintoja kyselyyn liittyvää arvontaa varten. MTK ja Suomen Yrittäjät suosittelivat kyselyyn vastaamista.

Tutkimusryhmä kiittää hankkeen erittäin aktiivisen ja rakentavan ohjausryhmän jäseniä, hankkeen rahoittajaa sekä muita hanketta edistäneitä tahoja. Lisäksi esitämme erityisen kiitoksemme kaikille hankkeen kyselyyn vastanneille perustuotantotilojen, monialaisten tilojen ja maaseudun muiden pienyrittäjien omistajille.

Jokioisissa, joulukuussa 2008

Tutkimusryhmän puolesta

Leena Rantamäki-Lahtinen
Hankkeen vastuullinen johtaja

Sisällysluettelo

1	Johdanto	8
1.1	Monialaiset maatalousyrietykset	8
1.2	Monialaisen ja perustuotantotilan johtaminen	9
1.3	Kokonaisvaltainen riskien hallinta.....	10
1.4	Maatalouden muuttuva toimintaympäristö	10
1.5	Tavoitteet	11
2	Aineisto	13
2.1	Kohderyhmä ja vastaajat.....	13
2.2	Kyselylomake ja tutkimuksen toteutus	14
2.3	Katoanalyysi	14
2.3.1	Seuranta-aineisto	15
2.3.2	Täydentävä otos.....	16
3	Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liitetyt toimintaodotukset.....	17
3.1	Johdanto	17
3.2	Aikaisempia tutkimuksia maanviljelijöiden identiteetistä	18
3.3	Teoria	19
3.4	Aineistot ja mittarit	23
3.5	Tulokset	24
3.6	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	32
4	Monialaisten tilojen ja muiden maaseutuyritysten voimavarat, menestyminen ja liikkeenjohto.....	39
4.1	Tausta ja tavoitteet	39
4.2	Aineisto ja menetelmät	40
4.3	Tulokset	42
4.3.1	Monialaistamiseen liittyvät asenteet ja jatkoaikomukset	42
4.3.2	Kriittiset voimavarat erityyppisissä maaseutuyrityksissä.....	43
4.3.3	Monialaisen tilan johtamisen erityispiirteitä	47
4.4	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	48
5	Töiden organisointi ja maatalousyrittäjien työkyky.....	52
5.1	Johdanto ja tutkimusosion tavoitteet.....	52
5.2	Aineisto ja menetelmät	52

5.3	Tulokset ja tulosten tarkastelu.....	53
5.3.1	Töiden organisoinnin päälinjat.....	53
5.3.2	Tilayhteistyö ja töiden ulkoistaminen.....	54
5.3.3	Tuotannon johtaminen.....	55
5.3.4	Tietolähteet ja tiedonsiirtokanavat.....	56
5.3.5	Maatalousyrittäjien koettu työkyky.....	57
5.4	Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset.....	60
6	Maaseutuyrittäjyyden muutoksista 2000-luvulla.....	62
6.1	Johdanto ja tavoitteet.....	62
6.2	Tuloksia.....	63
6.2.1	Muutokset pääryhmissä.....	63
6.2.2	Toiminta ja talous 2001 ja 2006.....	63
6.2.3	Kehittämissuunnitelmat 2001 ja tunnusluvut vuonna 2006.....	65
6.2.4	Yritysten suunnitelmat vuosille 2007–2009.....	70
6.3	Yhteenveto.....	72
7	Lisätietoa hankkeen tuloksista.....	73

Liitteet

1 Johdanto

Luvun ovat kirjoittaneet Leena Rantamäki-Lahtinen, Hannu T. Vesala, Kari Mikko Vesala, Janne Karttunen ja Veli-Matti Tuure

Maatalouden toimintaympäristö on muuttunut viime vuosina nopeasti. Suomalaisen maatalouden rakennekehitys on ollut viime vuosina nopeaa ja yrityskoon kasvattaminen on ollut jo nyt monille suomalaisille viljelijöille elinehto. Voidaan kuitenkin arvioida, että jo lähivuosina viljelijöillä ja koko elinkeinolla on edessään vielä huomattavasti suurempia haasteita.

Maailmankaupan vapautuminen, maatalouden uusi kilpailutilanne, unionin laajeneminen ja politiikkamuutokset vaativat maataloilta yhä parempaa kilpailukykyä ja tehokkuutta. Lisäksi yhteiskunta asettaa maatalouden ekologiselle ja eettiselle kestävyydelle yhä suurempia vaatimuksia, jotka myös vaikuttavat maatalouden toimintaympäristöön.

Toisaalta maaseudun tuotteille ja palveluille – kuten lähiruualle ja elämysmatkailulle – on muodostunut kasvavissa määrin uutta markkinavetoista kysyntää (Marsden 1999). Tukien irrottaminen tuotannosta saattaa sekoin osaltaan luoda mahdollisuuksia ja paineita uudentyyppisille toiminnoille.

1.1 Monialaiset maatalousyritykset

Yksittäisen viljelijän on kehitettävä tilaansa muuttuvassa ja epävarmassa tilanteessa. Tilojen kehittäminen toteutetaan usein kasvun kautta: A) joko laajentamalla maataloustuotantoa ja tilakokoa tai B) laajentamalla yritystoimintaa alkutuotannon ulkopuolelle, mutta nämä vaihtoehdot eivät ole toisiaan poissulkevia. Maatilan yritystoiminnallista monialaistamista eli toimintojen ulottamista myös perusmaatalouden ulkopuolelle on tutkittu toistaiseksi melko vähän, vaikka kyseessä on yleinen ja vanhakin ilmiö: joka kolmas suomalainen tila on monialainen.

Monialaisia tiloja oli vuonna 2003 noin 23 550, ja niiden osuus aktiivituloista oli kasvanut kolmessa vuodessa peräti kahdeksalla prosentilla (Tike 2004). Osa tiloista on ollut monialaisia jo usean sukupolven ajan, mutta suurin osa monialaisten tilojen viljelijöistä on aloittanut muun yritystoiminnan tilallaan viimeisen viidentoista vuoden aikana (Rantamäki-Lahtinen 2002, 2004). Muun yritystoiminnan aloittamiseen tilalla liittyy piirteitä sekä mahdollisuuksien hyödyntämisestä että pyrkimyksestä varmistaa viljelijäperheen toimeentulo (Rantamäki-Lahtinen 2004). Monialaisia tiloja on kaikentyyppisissä tiloissa, mutta erityisen yleistä monialaisuus on isoilla kasvinviljelytiloilla ja erikoiskasvintuotantoa harjoittavilla tiloilla (Tike 2004).

Monialaisuus luo maaseudulle työmahdollisuuksia. Maatiloilla harjoitettava muun toimialan yritystoiminta työllisti kaikkiaan noin 21 400 henkilötyövuotta vuonna 2003 eli noin 0,95 henkilötyövuotta/tila. Vuonna 2000 vastaava luku oli 0,74 henkilötyövuotta/tila (Tike 2004). Voidaankin arvioida, että monialaisuuden merkitys ja monialaisten tilojen osuus tiloista on kasvamassa niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa (McNally 2001, Chaplin ym. 2004).

Monialaisten tilojen määrä kasvoi vuosina 2000–2003. Merkittävin muutos on kuitenkin tapahtunut tilajoukon sisällä. Vuoden 2003 rakennetutkimuksen otoksessa muuta yritys-

toimintaa harjoittavista tiloista noin 30 % oli sellaisia, jotka olivat aloittaneet muun yritystoiminnan vuoden 2000 jälkeen. Toisaalta niistä tiloista, jotka v. 2000 olivat harjoittaneet yritystoimintaa, noin 27 % oli lopettanut muun yritystoiminnan harjoittamisen (Tike 2004). Koska merkittävä osa tiloista on monialaisia ja ilmiö on laajenemassa ja muuttumassa, suomalaisen elintarvikeketjun näkökulmasta ei ole yhdentekevää, millaista maataloutta monialaisilla tiloilla harjoitetaan nyt ja tulevaisuudessa. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että monialaisilla tiloilla panostetaan ja investoidaan maatalouteen samalla tavoin kuin perustuotantotiloilla ja viljelijät ovat olleet hyvin sitoutuneita jatkamaan niin maataloutta kuin muutakin yritystoimintaa (Rantamäki-Lahtinen 2002).

1.2 Monialaisen ja perustuotantotilan johtaminen

Monialaisen tilan johtaminen on hyvin haastavaa. Yksi keskeisimpiä ongelmia johtamisen näkökulmasta on voimavarojen oikea kohdentaminen siten, että kokonaisuus toimisi parhaalla mahdollisella tavalla. Aikaisempien tutkimusten mukaan suurimmalla osalla tiloista on ongelmia ylihajauttamisen suhteen (Rantamäki-Lahtinen 2004). Erityisesti työvoima ja perheen osaaminen ei riitä kaikille yrityksen osa-alueille, jolloin kokonaisuus kärsii. Nämä ongelmat korostuvat käytännössä erityisesti yrityksen kasvuvaiheessa.

Yrittäjyyden näkökulmasta avainasemassa on myös tarvittavien lisäresurssien löytäminen ja hyödyntäminen (Stevenson & Jarillo 1991, Aldrich 2000). Yritystoiminnan monialaistaminen tarkoittaa tuotantokeskeiseen perusmaatalouteen verrattuna sitä, että ilmeinen resurssitarve on asiakastyössä ja yleensä markkinoinnissa. Yrittäjäidentiteetin vahvistumisen kannalta ongelmallisiksi ovatkin osoittautuneet erityisesti markkina-arenaan liittyvät tekijät (Vesala & Peura 2003).

Vastaavasti ylihajauttamisongelmia saattaa olla myös etenkin niillä perustuotantotiloilla, jotka ovat laajentaneet tuotantoaan voimakkaasti. Laajentamisen myötä myös vaatimukset osaamisen suhteen kasvavat. Tilakoon tai karjamäärän tai molempien kasvun sekä lisääntyvän byrokratian myötä tuotannon suunnittelun ja tilan johtamistöiden sekä absoluuttinen että suhteellinen työnmenekki kasvavat (Moriz 2005). Esimerkiksi suuri osa maidontuottajista ilmoittaa kuluttavansa näihin töihin vähintään tunnin päivässä (Karttunen 2003), mutta suunnittelutyötä on käytännössä vaikea erottaa muusta maataloustyöstä. Luderin (2003) mukaan erityisesti pitkälle koneellistetuilla viljantuotantotiloilla johtamis- ja suunnittelutyön suhteellinen osuus tilan kokonaistyönmenekistä nousee huomattavaksi.

Laajentavan tilan työnmenekin kasvun voimakkuuteen voi tuottaja vaikuttaa hyvin paljon omalla ammattitaidollaan ja tuotantotilojen käytön tehokkuudella (Karttunen 2004). Karjanhoitotöitä koneellistamalla ja osittain automatisoimalla voidaan varmistua siitä, että karjanhoidosta selvittää käytettävissä olevalla työvoimalla myös tuotantoa laajennettaessa. Sen sijaan peltoviljelytöitä sekä tilan hallintointiin ja johtamiseen liittyviä paperitöitä ei voida automatisoida samassa suhteessa kuin karjanhoitotöitä.

Peltoviljelytöiden ulkoistaminen eli urakoitsijan palkkaaminen on yleistynyt maassamme. Esimerkiksi neljäosalla suurista maidontuotantotiloista viljanpuinti on ulkoistettu. Toiseksi yleisin kokonaan ulkoistettu työ on rehunkorjuu (Karttunen 2004). Urakointi on sopimussuhteiltaan ja vaikutuksiltaan selkein tapa tasoittaa tilan työmäärää ja jakaa töitä maaseudulla. Urakointi siirtää työn maatalousyrittäjältä tilan ulkopuolelta tulevan ammattitaitoisen henkilön tehtäväksi (Pentti 2003).

1.3 Kokonaisvaltainen riskien hallinta

Perinteinen tuotantoriskien hallintakeino on hajauttaa tuotantoa maatalousyrityksessä. Esimerkiksi samalla tilalla voidaan pitää lypsy- ja lihakarjaa sekä viljellä viljaa oman rehutarpeen lisäksi myyntiin. Laajentavalla perustuotantotilalla haetaan tehokkuusetua ja riskien hallintaa erikoistumisesta ydinosaamiseen ja yhteistyöstä. Erikoistumalla ja investoimalla voimakkaimmin tilan ydintoimintaan kyetään yleensä karsimaan kiinteitä kustannuksia ja parantamaan tilan taloudellista tulosta (Pietola 2003). Esimerkiksi maitoyhtymä mahdollistaa maataloustöiden, tuotannollisten riskien sekä taloudellisten investointien jakamisen usean yrittäjän kesken. Uudistuksellisten sekä riskiä että epävarmuutta sietävien maatalousyrittäjien on todettu olevan tehokkaampia liikkeenjohtajia kuin perinteissä pitäytyvien ja riskiä karttavien maatalousyrittäjien (Timonen 2000).

Yrityskoon kasvaessa yrittäjän työpanoksen merkitys muuttuu. Suuri tila on riippuvainen toimivasta tekniikasta, jota ei kyetä häiriötilanteissa korvaamaan ihmistyöllä. Uuden tekniikan hankkimiseen liittyy riski siitä, täyttääkö investointi sille asetetut toiminnalliset sekä taloudelliset vaatimukset. Toisaalta, jos ei ajoissa tehdä teknis-taloudellisesti järkeviä investointeja uuteen tekniikkaan, riskinä on maatilayrityksen taloudellisen tuloksen heikkeneminen. (Kay & Edwards 1999). Maatalousyritysten keskeisimmät riskit liittyvät Pietolan (2003) mukaan mm. tuotantoon, markkinoihin, rahoitukseen, työterveyteen ja työkykyyn (työssä jaksaminen, työtapaturmat, ammattitaudit), ympäristöön ja maatalouspolitiikan jatkuvuuteen.

Maatalousyrittäjä voi vaikuttaa omilla tuotannollisilla päätöksillään edellä mainituista riskeistä eniten terveyteen ja työkykyyn kohdistuviin riskeihin. Tuotantoon ja ympäristöön liittyviin riskeihin kyetään vaikuttamaan tilalla olevan tai yhteistyön kautta saatavilla olevan tekniikan sekä tuotantotilojen järkevällä käytöllä.

1.4 Maatalouden muuttuva toimintaympäristö

Maatalouden toimintaympäristön muutos vaikuttaa monialaisiin ja perustuotantotiloihin eri tavalla. Maatalouden muutos vaikuttaa myös maaseudun muihin pienyrityksiin. Aikaisempien tulosten mukaan menestyneet monialaiset tilat pystyvät sopeuttamaan kilpailustrategiansa liiketoimintaympäristön muutoksiin (Rantamäki-Lahtinen ym. 2005). Kuitenkaan siitä, millaisia vaikutuksia meneillään olevalla rajulla toimintaympäristön muutoksella on ollut monialaisten tilojen, perustuotantotilojen tai muiden pienyritysten liikkeenjohtoon, yrittäjyyteen tai resurssienhallintaan, ei ole olemassa tutkimustietoa. Viime vuosina tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet merkittävästi myös yrittäjien hyvinvointiin ja jaksamiseen.

Koulutuksen, neuvonnan ja uusien johtamisjärjestelmien suuntaaminen monialaisille tiloilta on haastavaa, koska yritys- ja yrittäjäjoukko on hyvin heterogeeninen. Toimialayhdistelmät sekä muun yritystoiminnan linkittyminen maatalouteen vaihtelee yrityksittäin. Toisaalta avun kohdentamista voi hankaloittaa se, että monialaisten tilojen yrittäjät eroavat identiteetiltään sekä muista viljelijöistä että maaseutuyrittäjistä (Vesala & Peura 2003). ”Tuottajaksi” itsensä kokevan viljelijän voi olla vaikeaa soveltaa ”toimitusjohtajalle” suunnattuja järjestelmiä tai neuvontaa sekä päinvastoin.

Monialaisia tiloja on tutkittu vasta vähän yrityksen kasvun kokonaisvaltaisen hallinnan näkökulmasta. Monialaisten ja perustuotantotilojen resurssien johtamiseen kokonaisuutena, markkina-areenalla tarvittavien lisäresurssien, kuten työvoiman ja tuotantoteknologian, hankintaan ja viljelijäperheen jaksamiseen liittyy selvittämättömiä kysymyksiä. On ole-

massa ilmeinen tarve yhteistutkimukselle, jolla selvitetään näitä yritysten menestymisen ja kilpailukyvyn kuin myös maatalous- ja maaseutupolitiikan kannalta keskeisiä seikkoja.

1.5 Tavoitteet

Tässä tutkimuksessa tarkastelukohteena on monialaisen tilan muodostama kokonaisuus, johon kuuluvat niin maatilatalous, muu yritystoiminta kuin viljelijäperhekin. Vertailukohteina ovat perustuotantotilat ja -tilayhtymät sekä maaseudun muut pienyritykset. Tutkimushankkeen tarkoituksena on auttaa viljelijää johtamaan maatalous- tai maaseutuyrityksensä kokonaisuutta ja näin edistää suomalaisten maaseutuyritysten kilpailukykyä ja maaseudun elinvoimaisuutta. Lisäksi tavoitteena on tuottaa tietoa maatalous- ja maaseutupolitiikan tueksi tiloilla viime vuosina tapahtuneesta kehityksestä ja ennakoida myös tulevaa. Johtamista tarkastellaan resurssihoitamisen ja yrittäjyyden näkökulmista soveltaen sosiaalipsykologian, liiketaloustieteen ja teknologiatutkimuksen lähestymistapoja.

Tämän tutkimuksen yksityiskohtaisina tavoitteina on

- 1) Selvittää, ennustavatko yrittäjäidentiteetti ja siihen liittyvät asennetekijät yritystoiminnan jatkumista ja kehityssuuntia perusviljelijöiden ja monialaisten maatilayrittäjien joukossa (sosiaalipsykologinen näkökulma).
- 2) Laatia malleja siitä, miten monialaisen tilan yrittäjä voi yhdistää tehokkaasti ja tuottavasti eri toimialojen resurssit yrityskokonaisuuden kehittämiseen ja johtamiseen (liiketaloustieteellinen näkökulma).
- 3) Selvittää, edistääkö maatalousyritysten välinen ja monin eri tavoin toteutettavissa oleva tilayhteistyö ja töiden järkevä ulkoistaminen yrittäjäperheen hyvinvointia (maatalousteknologinen näkökulma).

Tutkimushanke toteutettiin MTT taloustutkimuksen, Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen ja TTS tutkimuksen yhteistyönä. Hankkeesta on tullut useita julkaisuja ja artikkeleita. Tässä raportissa esitellään eräitä keskeisimpiä tuloksia kootusti. Luvussa 2 kuvataan hankkeen yhteydessä kerätty kyselyaineisto, jota on käytetty kaikkien osatutkimusten aineistona. Luvussa 3 dosentti Kari Vesala ja tutkija Hannu Vesala tarkastelevat maaseutuyrittäjien identiteettiä. Luvussa 4 vanhempi tutkija Leena Rantamäki-Lahtinen kirjoittaa monialaisten tilojen resurssihoitamiseen liittyvistä kysymyksistä, ja luvussa 5 tutkija Janne Karttunen ja tutkimuspäällikkö Veli-Matti Tuure esittelevät maataloustöiden organisointia ja maatalousyritysten työkykyä koskevia tuloksia. Luvussa 6 esitellään tutkimustiloilla tapahtuneita muutoksia, ja luvussa 7 on luetteloitu muut hankkeen tiimoilta tehdyt julkaisut ja artikkelit.

Kirjallisuus

- Chaplin, H., Davidova, S. & Gorton, M. 2004. Agricultural Adjustment and the Diversification of Farm Households and Corporate Farms in Central Europe. *Journal of rural Studies*, 20(1): 61–77.
- Karttunen, J. 2003. Maidontuottajan työ, työkyky ja vapaa-aika. *Työtehoseuran julkaisuja* 389. 62 s + liitteet 6 s.
- Karttunen, J. 2004. Maidontuottajien teknologiavalinnat suurissa tuotantoyksiköissä – Karkearehun käsittelyketjut ja karjanhoitotöiden työnmenekki. *Työtehoseuran julkaisuja* 395. 73 s + liitteet 25 s.

- Kay, R.D. & Edwards, W.M. 1999. Farm Management. Fourth Edition. WCB/McGraw-Hill. 494 s.
- Luder, W. 2003. Work time standards for farm management. Proceedings of the XXX CIOSTA – CIGR V Congress: Management and technology applications to empower agro-food systems. Turin, Italy. s. 115–118.
- McNally, S. 2001. Farm Diversification in England and Wales – What Can We Learn From the Farm Business Survey? *Journal of Rural Studies*, 17(2): 247–257.
- Moriz, C. 2005. Model-Based Planning of Working Time Requirements for Farm Management. Proceedings of the XXXI CIOSTA – CIGR V Congress: Increasing Work Efficiency in Agriculture, Horticulture and Forestry. Hohenheim, Germany. s. 44–51.
- Pentti, S. 2003. Konekapasiteetin mitoitus. Teoksessa: Enroth, A., Österman, P. & Teräväinen, H. (toim.). Laajentavien tilojen haasteet. ProAgria Maaseutukeskusten Liitto. Tieto tuottamaan 104: 44–52.
- Pietola, K. 2003. Laajentamisen riskien hallinta. Teoksessa: Enroth, A., Österman, P. & Teräväinen, H. (toim.). Laajentavien tilojen haasteet. ProAgria Maaseutukeskusten Liitto. Tieto tuottamaan 104: 86–96.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2002. Monta rautaa tulella - monialaisten tilojen vertailu muihin maaseutuyrityksiin. *Agrifood research Finland, working papers 14/2002*. 40 s.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatilojen monialaistaminen - Empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. *Maa- ja elintarviketalous* 50: 131 s., 6 liitettä.
- Rantamäki-Lahtinen, L., Warren, M. & Errington, A. 2005. Strategic adaptation among Finnish and English diversified farms in the context of differing rural entrepreneurial environments. *Finnish journal of rural research policy/English supplement 4/2004*. s. 97–110.
- Stevenson, H.H. & Jarillo, J.C. 1991. A New Entrepreneurial Paradigm. Teoksessa: Etzioni, A. & Lawrence, P.R. (toim.). *Socio-Economics: Toward a New Synthesis*. Armonk, New York: M. E. Sharpe, 185-208
- TIKE. 2004. Maatilojen muu yritystoiminta. Maatalouden rakennetutkimus.
- Timonen, R. 2000. Yrittävyys, liikkeenjohto ja menestyminen maatilayrityksissä. Helsingin yliopisto. Taloustieteen laitos. Julkaisuja nro 28, Maatalouden liiketaloustiede. 234 s.
- Vesala, K.M. & Peura, J. 2003. Farmers with Additional Business, Mono-Active Farmers and non-Farm Rural Small Business Owners in Comparison from the Viewpoint of Entrepreneurial Role Expectations. In *Entrepreneurship in Regional Food Production. Proceedings of 2nd Nordic Workshop on Entrepreneurship in Regional Food Production, Bodö, May 5.-6. 2003*. Nordlandsforskning, NF-Report no. 26/2003.

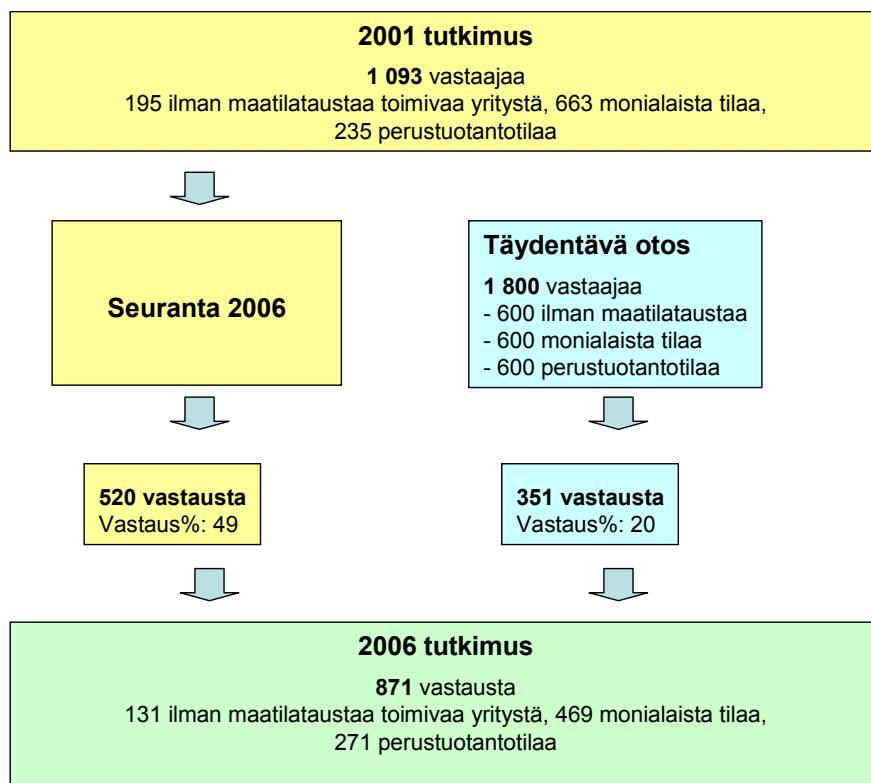
2 Aineisto

Luvun ovat kirjoittaneet Hannu T. Vesala ja Leena Rantamäki-Lahtinen

2.1 Kohderyhmä ja vastaajat

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat maaseutuyrittäjät ja havaintoyksikkönä yhden yrittäjän yritystoiminta. Maaseuduksi määriteltiin kaikki ne postinumeroalueet, joissa väestötiheys oli alle 50 henkilöä/km². Yritystoiminnaksi määriteltiin sekä elinkeino- että maatalousverolain mukainen toiminta (alkutuotanto-, teollisuus-, kauppa- ja palvelualat). Maaseutuyrittäjät ryhmiteltiin kolmeen pääryhmään: perinteisiin maatalousyrittäjiin (viljelijät), monialaisiin maatalousyrittäjiin ja muihin maaseudun yrittäjiin, joilla ei ollut maatalouskytkeä.

Tutkimus on jatkoa vuosina 2000–2002 toteutetulle Maatilasta maaseudun pienyritykseksi -tutkimushankkeelle. Vuoden 2006 otos muodostui kahdesta erillisestä otoksesta, joissa kummassakin oli mainitut kolme pääryhmää edustettuina: vuoden 2001 tutkimukseen vastanneista (jatkossa: seurantaryhmä; n=1 093) ja täydentävästä otoksesta (n=1 802). Vuoden 2001 tutkimuksen aineistonkeruu ja tuolloisen otoksen muodostaminen on kuvattu tarkemmin muualla (Rantamäki-Lahtinen 2004). Täydentävä otos poimittiin maatalojen osalta painotetulla satunnaisotannalla Tiken vuonna 2005 keräämästä maatalouden rakennetutkimuksen aineistosta ja muiden pienyritysten osalta maaseudun pienyritysrekisteristä. Otosta painotettiin henkilötyövuosien määrällä siten että pääryhmät (perinteiset maatilat, monialaiset maatilayrittäjät ja muut yritykset) ovat yritystoiminnan koon suhteen vertailukelpoisia. Kuvassa 2.1 on kuvattu aineistokeruun toteutus.

Kuva 2.1. Aineistonkeruuprosessi.

2.2 Kyselylomake ja tutkimuksen toteutus

Kyselylomake (liite 1) oli 12 sivun mittainen ja se koostui yhteensä 60 kysymyskohdasta, joissa useimmissa oli monta alakysymyksiä. Kaikkiaan kysymyksiä alakysymykset mukaan lukien oli noin 400. Näistä noin 40 kysymystä oli tarkoitettu pelkästään niille vastaajille, joiden yritystoimintaan sisältyi sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa. Lisäksi kolme kysymystä oli tarkoitettu pelkästään niille vastaajille, jotka olivat lopettaneet yritystoiminnan. Kysymykset olivat suurimmaksi osaksi monivalintakysymyksiä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot.

Lomakkeen suunnittelussa hyödynnettiin vuoden 2001 käytettyä lomaketta (liite 2), jonka kysymyksistä nykyisen tutkimuksen kannalta keskeiset kysymykset sisällytettiin uuteen lomakkeeseen mahdollisimman samanlaisina. Uudet kysymykset suunniteltiin tutkijaryhmässä. Lomaketta kommentoivat testausvaiheessa käytännön yrittäjät, hankkeen ulkopuoliset tutkijat, ProAgrian neuvojat sekä hankkeen ohjausryhmä.

Kysely toteutettiin postikyselynä syksyllä 2006. Lomakkeesta painettiin paperiversio sekä tehtiin internetissä täytettävissä oleva sähköinen lomake Webropol-ohjelmalla. Ennen kyselyn postitusta seurantaryhmän vastaajille lähetettiin ennakkokirje, jossa Suomen Yrittäjien ja MTK:n edustajat suosittelivat tutkimuksen osallistumista. Lisäksi hankkeesta lähetettiin tiedote tiedotusvälineille sekä julkistettiin hankkeen internetsivut. Vastaajien motivoimiseksi kyselyn palauttaneiden kesken järjestettiin arvonta.

2.3 Katoanalyysi

Seurantaryhmästä 17 henkilöä jäi tavoittamatta, koska osoitetiedot eivät olleet enää voimassa. Lisäksi yhdeksän henkilöä oli kuollut. Täydentävässä otoksessa yhden henkilön osoitetiedot eivät pitäneet paikkaansa. 13 henkilöä ilmoitti lopettaneensa yritystoiminnan ja kuusi henkilöä ilmoitti, etteivät he ole maaseutuyrittäjiä.

Kaikkiaan lomakkeita palautui 906 kpl (32 %). Seurantaryhmässä palautusprosentti oli huomattavasti korkeampi (50 %, n=532) kuin täydentävässä otoksessa (21 %, n=374). Palautuneista lomakkeista kuitenkin 35 jouduttiin hylkäämään joko puuttuvien tietojen suuren määrän vuoksi, tai siksi että vastaaja oli käyttänyt pelkästään yhtä vastausvaihtoehtoa kaikissa kysymyksissä. Näin ollen lopullinen hyväksytyjen lomakkeiden määrä oli 871 kpl (31 %). Katoanalyysi tehtiin erikseen seuranta-aineistolle ja täydentävän otoksen aineistolle. Yhteenvetona voidaan mainita, että kovin merkittäviä eroja erilaisten ryhmien vastauskadossa ei ollut. Yleisesti 2001 ja 2006 vuoden aineistoja vertailtaessa voidaan todeta, että ne ovat melko samankaltaisia, mutta joitakin pieniä eroja löytyy:

- Vuoden 2006 aineistossa on viljelijöiden osuus suurempi ja yrittäjien ja monialaisten osuus pienempi kuin vuoden 2001 aineistossa.
- Toimiala: vuoden 2006 aineistossa on erityisesti teollisuuden alan yrittäjiä vähemmän ja alkutuotannon ja palvelualojen yrittäjiä enemmän kuin vuoden 2001 aineistossa.
- Maatalouden tuotantosuunnan mukainen jakauma on hyvin samankaltainen; vuoden 2006 aineistossa maitotilojen osuus on hieman pienempi ja lihatilojen osuus hieman suurempi kuin vuoden 2006 aineistossa.
- Vuoden 2006 aineiston yrittäjät ovat luonnollisesti iäkkäämpiä ja toimineet pidempään yrittäjinä kuin vuoden 2001 aineistossa.

- Vuoden 2006 aineiston yrittäjillä näyttäisi olevan hieman parempi peruskoulutus.
- Yritystoiminnan koko mitattuna liikevaihdolla ja henkilötyövuosien määrällä on vuoden 2006 aineistossa suurempi.

2.3.1 Seuranta-aineisto

Katoanalyysin apuna hyödynnettiin edellisen (vuoden 2001) tutkimuksen tietoja. Tarkastelu tehtiin seuraavien muuttujien suhteen: maantieteellinen sijainti (lääni), yrittäjän ikä, sukupuoli, peruskoulutus, miten pitkään toiminut yrittäjänä, yritystoimintaan liittyvät muuttujat: henkilötyövuodet vuonna 2001; liikevaihto vuonna 2001, peltopinta-ala (viljelijät ja monialaiset; tieto saatu otoksen poiminnan yhteydessä) tuotantosuunta, toimiala, ulkopuolisen työssäkäynnin %-osuus perheen nettotuloista. Seuranta-aineistossa 520 hyväksytystä tapauksesta on 19 sellaisia, joissa vastaaja on vuonna 2006 ollut eri henkilö kuin vuonna 2001. Näistä 13 tapauksessa vastaajina ovat toimineet puoliset; neljässä tapauksessa on tapahtunut sukupolvenvaihdos, jolloin vuoden 2001 vastaaja on siirtynyt eläkkeelle (lopettanut yritystoiminnan) ja hänen jälkeläisensä jatkaa ja on vastannut vuonna 2006; kahdessa tapauksessa kyse on tilayhtymästä, jossa kuitenkin vastaajat ovat eri henkilöitä. Yksinkertaisuuden vuoksi seuranta-aineiston kadon tarkastelusta jätetään pois nuo tapaukset, joissa vastaaja on eri henkilö, lukuun ottamatta niitä neljää tapausta, joissa vuoden 2001 vastaaja on jäänyt eläkkeelle.

Kato-analyysin perusteella maantieteellisellä sijainnilla, vastaajan sukupuolella tai peruskoulutuksella, yrityksen/tilan yhteenlasketuilla henkilötyövuosilla, maatalouden tuotantosunnalla tai muun yritystoiminnan toimialalla tai ulkopuolisella työssäkäynnillä ei ollut vaikutuksia lomakkeiden palautumiseen; näillä muuttujilla mitattuna vastanneet ja ei-vastanneet eivät eronneet tilastollisesti merkittävällä tasolla.

Yrittäjän ikä oli tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä vastaajien ikään. Palautusprosentti oli alhaisin nuorimmassa ikäryhmässä ja korkein vanhimmassa ikäryhmässä. Lomakkeen palauttaneilla iän keskiarvo (v. 2001) oli 48,5 vuotta ja palauttamatta jättäneillä 45,8 vuotta. Tästä huolimatta voidaan havaita, ettei lomakkeen palauttaneilla ikäryhmittäinen jakauma kovin huomattavasti poikkea vuoden 2001 alkuperäisestä jakaumasta (taulukko 2.1).

Pidempään yrittäjänä toimineet vastasivat kyselyyn ahkerammin kuin lyhyemmän aikaa toimineet ja kääntäen, kyselyn palauttaneet olivat toimineet pidempään yrittäjinä kuin ne, jotka eivät palauttaneet lomaketta (keskiarvot: palauttaneet: 18 vuotta ja ei-palauttaneet: 16 vuotta; $F=14,6$, $df: 1/1005$, $p<,001$). Pääryhmittäin tarkastelussa erot olivat merkitseviä viljelijöillä ($p<,01$) ja monialaisilla ($p<,05$), mutta ei yrittäjillä. Liikevaihdoltaan suurimman ryhmän palautusprosentti jäi selvästi muita alemmaksi. Osaltaan tämä johtuu siitä, että yrittäjien palautusprosentti oli kaikkiaan alempi kuin monialaisten ja viljelijöiden, ja yrittäjillä liikevaihto oli vuoden 2001 aineistossa keskimäärin suurempi kuin muilla. Kuitenkin, kun tarkastellaan tilannetta pääryhmittäin, havaitaan, että viljelijöiden ryhmässä kato on ollut suurin juuri tässä liikevaihdoltaan suurimpien ryhmässä (palautusprosentti vain 22 kun muissa ryhmissä noin 60 %). Yrittäjillä ja viljelijöillä tulos on merkitsevä tasolla $p<,05$, monialaisilla ei havaittu merkitsevää yhteyttä palautumisen ja liikevaihdon välillä.

Taulukko 2.1. Palautusprosentit ikäryhmittäin sekä vuoden 2001 aineiston ja vuonna 2006 palautuneiden iän mukaiset jakaumat seurantaryhmässä.

Ikäryhmä	Palautusprosentti	v 2001		v 2006	
20–39 vuotta	41,7	230	21,9 %	96	19,0 %
40–49 vuotta	45,9	388	37,0 %	178	35,3 %
50–59 vuotta	49,8	333	31,7 %	166	32,9 %
60 vuotta tai enemmän	65,3	98	9,3 %	64	12,7 %
Yhteensä	48,0	1049	100,0 %	504	100,0 %
län keskiarvo		47,1 vuotta		48,4 vuotta	
Keskihajonta		9,2 vuotta		9,3 vuotta	

khiin neliö=16,5, df:3, p<,001; Keskiarvojen välinen ero: F=19,0 df1/1047, p<,001

2.3.2 Täydentävä otos

Täydentävässä otoksessa saatavissa olevia taustamuuttujia olivat kaikkien ryhmien osalta alue, maatilojen osalta tuotantosuunta, pelto- ja metsäpinta-ala ja sähköpostiosoite. Yrittäjien osalta saatavilla oli tieto henkilötyövuosista, liikevaihdosta ja oikeudellisesta muodosta. Lisäksi sekä monialaista tiloista että muista maaseutuyrityksistä oli tiedossa toimiala.

Lomakkeiden palautumisessa ei ollut eroja henkilötyövuosien mukaisten ryhmien välillä eikä tuotantosuunnan mukaisten ryhmien välillä. Myöskään yritystoiminnan toimialalla ei ollut yhteyttä lomakkeiden palautumiseen. Palautuneiden joukossa toimialan mukainen jakauma vastasi hyvin alkuperäisen otoksen jakaumaa. Peltopinta-alalla ei ollut yhteyttä lomakkeiden palautumiseen; eli palautuneiden ryhmissä jakaumat olivat vastaavat kuin otoksessa. Monialaisilla tiloilla metsäpinta-alalla ei ollut yhteyttä palautumiseen, sen sijaan viljelijöiden ryhmässä eniten metsää omistavat olivat yliedustettuina. Yrittäjien ryhmässä liikevaihdoltaan pienimmät yritykset näyttivät olevan yliedustettuina ja suurimmat aliedustettuina, erot palautumisessa eri liikevaihtoluokkien välillä eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä.

Palautusprosentti oli alhaisin Itä-Suomen läänissä ja korkein Lapin läänissä. Läänien väliset erot palautumisessa eivät kuitenkaan olleet koko täydentävässä otoksessa tilastollisesti merkitseviä. Tarkasteltaessa palautumista lääneittäin pääryhmissä havaitaan, että monialaisten ryhmässä läänien erot palautumisessa ovat tilastollisesti merkitseviä 5 % merkitsevyytasolla. Lapin läänissä palautusprosentti oli peräti 55,6 %. Toisaalta Lapin läänissä oli jo otoksessa varsin vähän tapauksia, joten jo parin-kolmen vastaajan vaikutus vastausprosenttiin on 10–15 %.

3 Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liitetyt toimintaodotukset

Luvun ovat kirjoittaneet Hannu T. Vesala ja Kari Mikko Vesala

3.1 Johdanto

Maanviljelijöiden roolia ja asemaa yhteiskunnassa on perinteisesti rakennettu tuottajakäsitteen kautta. Tuottajuuspuheessa maanviljelijöiden ja maatalouden tehtävänä on ollut tuottaa ruokaa koko väestölle, ja toteuttamalla tätä tehtävää maanviljelijät eivät ensisijaisesti ole ajaneet omaa taloudellista etuaan vaan ovat palvelleet yhteistä hyvää (Alasuutari 1996, s. 60): ”Pyrkiessään parantamaan tilansa tuottoa maanviljelijä ei aja vain omaa etuaan, vaan pyrkii parhaansa mukaan turvaamaan kansakunnan ruokahuollon. Hän pyrkii omalta osaltaan ponnistelemaan sen eteen, että säännöstelytaloudesta ja elintarvikekorteista päästäisiin eroon ja että kansakunta olisi omavarainen. ... Maatalouden harjoittaja ei tässä puheavaruudessa ole voiton maksimointiin pyrkivä yrittäjä, vaan hänen tulee olla myös toiminnallaan yleistä hyvää vaaliva moraalisesti valveutunut kansalainen.” Täten on ollut perusteltua, että maataloutta tuetaan yhteiskunnan varoista. Maataloudella on näin ollut yhteiskunnassa muusta yritystoiminnasta poikkeava erityisasema eikä maanviljelijöiden rinnastaminen muihin yrittäjiin ole ollut itsestään selvää. Yrittäjyyteen on jopa nähty liittyvän piirteitä, jotka eivät ole sovitettavissa perinteiseen talonpoikaiseen elämäntapaan ja siihen liittyviin arvoihin (Katila 2001, s. 2): ”Maanviljelijöiden siirtyminen toimimaan liiketaloudellisen yrittäjämallin mukaisesti edellyttäisi muutosprosessia, jonka lopputulemana maatilayrityksen toimintatapa, tulonlähteet ja yrityskulttuuri muuttuisivat.”

Maanviljelijöiden roolia yhteiskunnassa on kuitenkin viimeisen kahden vuosikymmenen aikana pyritty varsin radikaalisti uudelleen määrittelemään. Tämä näkyy selkeästi esim. Euroopan Unionin yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) kuin myös kansallisen tason politiikan kehityksessä. Käynnissä olevaa rakennemuutosta on kuvattu siirtymänä tuotantoon keskittyneestä, produktivistisesta maataloudesta post-produktivistiseen tai multifunktionaaliseen maatalouteen, jota luonnehtivat mm. tehotuotannosta luopuminen, ympäristön suoje-lun korostuminen ja maaseudun elinvoimaisuuden ylläpitäminen (Wilson 2001). Olennaisin muutos lienee kuitenkin siirtymä kohti neoliberaalia, markkinasuuntautunutta maataloutta (Potter & Tilzey 2005), jossa maanviljelijöiden tulisi kyetä toimimaan kilpailukykyisesti maailmanlaajuisilla, globaaleilla markkinoilla. Toisin sanoen, maanviljelijöiltä edellytetään tuottamisen lisäksi yhä enemmän maatalouden yrittäjämäistä harjoittamista. Kiristynyt kilpailu maataloudessa on merkinnyt myös sitä, että osa viljelijöistä on joutunut lopettamaan maatalouden tai hankkimaan maatalouden lisäksi muita tulonlähteitä joko ulkopuo-lisella työssäkäynnillä tai käynnistämällä maatalouden ohkeen muuta yritystoimintaa. Tästä osoituksena on mm. se, että maatilojen lukumäärä ja maataloudessa työskentelevien henkilöiden lukumäärä on viimeisen kymmenen vuoden aikana tasaisesti laskenut niin Suomessa kuin muissakin EU-maissa (European Commission 2007, Niemi & Ahlstedt 2007), ja maatalouden ohella muuta yritystoimintaa harjoittavien monialaisten maatilojen suhteellinen osuus kaikista maatioista on kasvanut (Niemi & Ahlstedt 2007, Reed & Turner 2003).

Millaiseksi viljelijät itse kokevat oman roolinsa? Vastaako se tätä maanviljelijöiden roolin tai identiteetin uudelleen määrittelyä? Tässä tutkimuksessa olemme erityisesti kiinnostuneita siitä, miten viljelijät ovat ottaneet vastaan yrittäjämäisyyden vaatimuksen. Maanviljelijöiden yrittäjämäisyyttä tarkastellaan sosiaalipsykologisesta näkökulmasta yrittäjäidentiteetti -käsitteen kautta.

3.2 Aikaisempia tutkimuksia maanviljelijöiden identiteetistä

Identiteetti on ollut tutkimuskohteena useissa eri yhteyksissä, kuten esim. viljelijäperheen sukupuoliroolien (katso Brandth 2002, kirjallisuuskatsaus), kollektiiviseen toimintaan osallistumisen (Klandermans, Sabucedo, Rodriguez & Weerd 2002), ympäristöohjelmiin osallistumisen (Burgess, Clark & Harrison 2000, Lockie 2006) ja monialaistamisen (Bryant 1999, Carter 2001, Sharpley & Vass 2005) tarkastelussa. Tutkimuksissa identiteetti on nähty olennaiseksi tekijäksi esim. maataloudessa tapahtuvien muutosten, politiikkatason tavoitteiden toteutumisen ja erilaisten tavoiteohjelmien onnistumisen selittämiseksi ja ymmärtämiseksi.

Aikaisempien tutkimusten välittämä kuva maanviljelijöiden identiteetistä on jossain määrin ristiriitainen. Eräiden tutkimusten mukaan tuotantoon liittyvät identiteetit ovat maanviljelijöillä edelleen vallitsevia (Burton & Wilson 2006) eikä yrittäjä-identiteetti ole yhteensopi-va perinteisen talonpoikaisen elämäntavan kanssa (Katila 2001). Burtonin ja Wilsonin (2006) tutkimuksessa viljelijöiltä ei edes kysytty kokevatko he olevansa yrittäjiä, koska esitutkimuksessa viljelijät kokivat termin ”yrittäjä” itselleen vieraaksi ja että siihen liittyi negatiivisia merkityksiä. Routamaan ja Vesalaisen (1992) tutkimuksen mukaan vain 40 % viljelijöistä oli asenteiltaan yrittäjämäisiä ja näistä vain puolet kasvu- ja riskinottohakuisesti asennoituvia. Sharpleyn ja Vassin (2005) mukaan viljelijöiden tuottaja-identiteetti voi olla esteenä yritystoiminnan onnistuneelle laajentamiselle turismin alalle, mikäli se ehkäisee toisenlaisen, palveluun orientoivan roolin ja identiteetin omaksumista.

On myös tutkimuksia, joiden mukaan viljelijät kokevat itsensä yrittäjiksi tai että yrittäjä-identiteetti on ylipäättään mahdollinen (Bryant 1999, Carter 2001, Gonzales & Benito 2001, Ni Laoire 2002, Podedworna 1998, Vesala & Rantanen 1999, Yakowa 2006). Vesalan ja Rantasen (1999) mukaan viljelijöiden identifioituminen yrittäjiksi ei ole kuitenkaan ongelmatonta. Yrittäjäidentiteetin kannalta ongelmana on viljelijöiden asema markkina-areenalla ja suhde asiakkaisiin. Erityisesti tilanne, jossa viljelijän asiakaskunta koostuu yhdestä isosta ostajayrityksestä (esim. meijeri tai teurastamo), rajoittaa yrittäjälle ominaisena pidettyä kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksista asiakassuhteissa (ks. myös Vesala 2005, Vesala & Peura 2005). Gonzalesin ja Beniton (2001) mukaan sellaiset uudet identiteetit kuten ”yrittäjä” ja ”ammattinharjoittaja” ovat vahvistumassa erityisesti nuorempien maanviljelijöiden keskuudessa, jotka ovat myös pidemmälle koulutettuja. Yrittäjämäisyyden on myös havaittu olevan yhteydessä yritystoiminnan / maatalan suurempaan kokoon (Salamon & Davis-Brown 1986); toisaalta suuren tilakoon voidaan nähdä liittyvän myös produktivistiseen tehotuotantoon ja siten myös tuottaja-identiteettiin. Bryantin (1999) mukaan taas maanviljelijöiden perinteiset identiteetit ovat väistymässä ja identiteetit moninaistumassa. Erityisesti monialaisilla maataloilla viljelijät ovat omaksumassa yritysjohtajan ja yrittäjän identiteettejä. Vesalan ym (2007) tutkimuksessa monialaisilla maanviljelijöillä oli vahvempi yrittäjä-identiteetti kuin tavanomaisilla viljelijöillä, ja lähes yhtä vahva kuin muilla, ei-maataloutta harjoittavilla yrittäjillä. Samansuuntaiset tulokset saatiin myös Carterin (2001) tutkimuksessa, jossa tavanomaisista maanviljelijöistä 12 % koki olevansa yrittäjiä, kun taas monialaisista viljelijöistä 27 % ja portfolio-viljelijöistä 45 % koki itsensä yrittäjiksi (Carterin tekemä erottelu monialaisten ja portfolio-viljelijöiden välillä on tulkittavissa lähinnä aste-eroksi, jossa monialaisten harjoittama muu yritystoiminta on pienimuotoisempaa kuin portfolio-viljelijöillä). Edellisistä poiketen Burton ja Wilson (2006) esittävät, että vaikka monialaistaminen oli heidän tutkimusjoukossaan varsin yleistä, kokivat myös monialaiset viljelijät itsensä ensisijaisesti tuottajiksi.

He sisällyttivät monialaisiin sekä muuta yritystoimintaa harjoittavat että myös palkkatyössä käyvät viljelijät.

Suuri osa aiemmasta identiteettiä käsittelevästä tutkimuksesta on perustunut laadulliseen metodiikkaan (esim. Bryant 1999, Ni Laoire 2002, Podedworna 1998, Vesala & Rantanen 1999, Yakowa 2006), jolla on voitu osoittaa erilaisten identiteettien olemassaolo ja siten myös se, että viljelijät voivat määrittää itsensä yrittäjiksi. Määrällisiä tutkimuksia, joiden avulla olisi mahdollista muodostaa tarkempi käsitys siitä, missä määrin viljelijät kokevat itsensä yrittäjiksi, on vain muutamia ja niihin liittyy tiettyjä ongelmia. Määrällisesti kattavin ja samalla myös kansallisesti (Espanja) edustava otos oli Gonzalesin ja Beniton (2001) tutkimuksessa, jossa kuitenkin ongelmana oli se, että haastatteluissa viljelijöiden oli valittava yksi esitetyistä identiteetti-kategorioista, jolloin ei ollut mahdollisuutta määrittellä itseään useamman kategorian kautta. Identiteetti-teorian mukaan kuitenkin jokaisella ihmisellä on useita erilaisia identiteettejä. Carterin (2001) tutkimuksessa oli myös suhteellisen kattava otos, jonka raportoitiin edustavan hyvin Cambridgehren aluetta Englannissa. Tutkimuksessa kysyttiin kuitenkin pelkästään yrittäjäksi identifioitumista, jolloin sitä ei ollut mahdollista peilata tuottaja-identiteettiin. Burtonin ja Wilsonin (2006) tutkimuksessa vastaajina olivat tietyn rajatun alueen viljelijät (n=60), jolloin kyseessä oli otoksen sijaan näyte, jonka perusteella on hankala yleistää tuloksia laajempaan viljelijöiden joukkoon. Lisäksi vaikka tutkimuksessa identiteettiä tarkasteltiin aiempia mainittuja tutkimuksia monipuolisemmin käyttämällä useampia identiteetti-kategorioita, ”yrittäjä” termin hylkääminen ja sen korvaaminen ”monialaistaja” (diversifier) termillä estää vertailun yrittäjä-identiteetin osalta.

Kaikkiaan voidaan todeta, että vaikka viljelijöiden identiteetti on herättänyt runsaasti tieteellistä keskustelua, niin aiemmassa tutkimuksessa erityisesti yrittäjäidentiteettiä ei ole riittävästi käsitelty. Tässä tutkimuksessa pyritään paikkaamaan tätä aukkoa ja tarkastellaan sitä, missä määrin suomalaiset viljelijät identifioivat itsensä yrittäjiksi ja tuottajiksi. Lisäksi viljelijöiden yrittäjä-identiteetin tarkastelua syvennetään yhdistämällä identiteettiteoriaan taloustieteellistä yrittäjyystutkimusta sekä sosiaalisen oppimisen teorioita. Tutkimuksessa kuvaa suomalaisten viljelijöiden yrittäjä-identiteetistä syvennetään tarkastelemalla yrittäjäksi identifioitumisen yhteyttä yrittäjän rooliin liitettyihin toimintaodotuksiin.

3.3 Teoria

Symbolisen interaktionismin traditioon (Mead 1950) pohjautuvassa identiteettiteoriassa (Stets & Burke 2000, 2003, Stryker & Burke 2000) identiteetti liittyy tietyn roolin tai sosiaalisen position omaamiseen. Identiteetti on osa ihmisen minää ja se voidaan nähdä vastauksena kysymykseen ”Kuka minä olen?” (Augoustinos & Walker 1995). Ihmiset voivat määrittää itsensä monilla ja monen tasoilla ulottuvuuksilla: henkilö voi olla samanaikaisesti sekä opettaja, vaimo, äiti, jne., toisin sanoen hänellä on niin monta identiteettiä kuin hänellä on erilaisia rooleja tai asemia niissä ryhmissä tai organisaatioissa joihin hän kuuluu. Identiteettien ajatellaan olevan hierarkkisesti järjestyneitä niiden tärkeyden mukaan. Identiteettiin sisältyy myös emotionaalisia ja arvottavia puolia: identiteettiin liittyvien odotusten toteutuminen herättää positiivisia emootiota ja niiden toteutumatta jääminen negatiivisia (Stets & Burke 2003). Minäkuvan arvottavaa puolta nimitetään yleensä itsetunnoksi. Hyvä itsetunto kuvastaa toisaalta tuntemuksia siitä että on hyväksytty ja arvostettu, toisaalta tuntemuksia siitä että kokee olevansa pystyvä ja kykenevä. Itsen määrittäminen tietyn roolin haltijaksi (esim. yrittäjäksi) merkitsee samalla sitä, että henkilö myös tunnistaa tähän rooliin liittyvät toimintaodotukset. Identiteetin ja toiminnan välinen suhde on vastavuoroinen: toisaalta identiteetti ohjaa toimintaa, toisaalta toiminnalla rakennetaan tai ylläpidetään identiteettiä (Burke & Rietzes 1981, s. 84):

“The central argument is that individuals are motivated to formulate plans and achieve levels of performance or activity that reinforce, support and confirm their identities. Note that this is a two-way process. We are saying that the self operates in choosing behaviors and that the behaviors reinforce and support the self. Our hypothesis is that the mutual link between identities and behaviors occurs through their having common underlying frames of reference. We propose that the frame of reference one uses to assess his or her identity in a situation is the same frame of reference used to assess his or her own behavior in that situation. Further, we hypothesize that this common frame of reference lies in the meaning of the identity and the meaning of the performance.”

Identiteetti tarjoaa siten viitekehyksen, jonka kautta sosiaalinen tilanne tulkitaan ja joka näin ohjaa omaa toimintaa suuntaavia valintoja. Identiteetin vaikutus toimintaan ei siten ole deterministinen vaan identiteetti toimii pikemminkin kuin ”kompassi” jonka avulla voimme luovia sosiaalisten merkitysten valtameressä. Toisaalta omalla toiminnalla määritämme muille ja itsellemme sitä roolia (ja identiteettiä), jonka olemme sosiaalisessa tilanteessa omaksuneet: *”In order to be (some identity), one must act like (some identity).”* (Burke & Reitzes 1981, s. 90).

Millaisia ovat sitten ne toimintaa koskevat odotukset, jotka liittyvät yrittäjän rooliin? Miten yrittäjäksi itsensä nimeävä henkilö toimii ollakseen yrittäjä? Vaikka termit ”yrittäjä”, ”yrittäjyys” tai ”yrittäjämäisyys” ovat yleisessä kielenkäytössä vakiintuneita, niin tieteellisessä keskustelussa yrittäjyyttä (entrepreneurship) on määritelty monin eri tavoin eikä yhtä yleisesti hyväksyttää määritelmää ole. Esim. Cunningham ja Lischeron (1991) kuvaavat yrittäjyyden tutkimuksessa kuusi koulukuntaa (great person school, psychological characteristics school, classic school, management school, leadership school ja intrpreneur school), joissa yrittäjyys ja siten myös yrittäjän toiminta nähdään eri tavoin. Niinpä yrittäjän rooliin liitettyjen toiminta-odotusten määrittämiseksi on syytä lyhyesti kartoittaa erilaisia yrittäjyyden määritelmiä.

Suomalainen verotuslainsäädäntö erottaa yrittäjän palkkatyöntekijästä (Koskinen, ei vuosilukua). Olennaisia eroja on kaksi: yrittäjä työllistää itse itsensä, ts. ei saa palkkaa joltakulta muulta ja yrittäjän toimintaan liittyy aina jonkinasteinen taloudellinen riski. Taloustieteissä esitettyjä näkemyksiä yrittäjyydestä voidaan hahmottaa karkeasti kolmen päälinjan kautta. Varhaisissa näkemyksissä Cantillon (1680–1734) ja Say (1767–1832) yrittäjän rooliin kuului olennaisesti taloudellisen riskin ottaminen. Cantillonin mukaan yrittäjän tehtävänä on eri markkinoiden välisten kurssierojen hyödyntäminen nopeilla ostoilla ja myynneillä. Yrittäjän toiminnalle on siten keskeistä riskin ottaminen, kun myyntihintaa ei voi varmuudella etukäteen tietää. Niinpä yrittäjän tulee olla valpas ja tulevaisuuteen katsova sekä valmis kantamaan riskejä (van Praag 1999).

Schumpeterin (1883–1950) näkemys yrittäjästä poikkesi merkittävästi aiemmista. Hänen mukaansa keskeistä yrittäjän toiminnassa on innovatiivisuus: *“(Entrepreneur) seeks opportunities for profit. He introduces ’new combinations’ or innovations to reach this goal.... the entrepreneur should not feel reluctant to do something new.”* (van Praag 1999, s. 320). Innovaatioita tai uusia kombinaatioita voivat olla esim. jonkin uuden palvelun tai tuotteen tuominen markkinoille, uuden tuotantomenetelmän käyttöönotto tai uuden organisaation perustaminen. Schumpeterin mukaan riskinotto ei ollut ensisijaisesti yrittäjyyteen liittyvä, vaan taloudellisen riskin kantaa rahoittaja. Tämän perusteella yrittäjällä ei välttämättä tarvinnut myöskään olla omaa yritystä, mikä merkitsi yrittäjä-käsitteen laajentamista koskemaan myös sellaisia henkilöitä, jotka olivat toisen palveluksessa (intrapreneur). Toisaalta Schumpeterin määritelmä myös rajaa pois sellaiset yritysten johtaja-omistajat, jotka

eivät toimi innovatiivisesti. Edelleen Schumpeter korosti sitä, että yrittäjyys ei ole pysyvä tila: “Because being an entrepreneur is not a profession and as a rule not a lasting condition, entrepreneurs do not form a social class in the technical sense as, for example, landowners or capitalists or workmen do” (Wennekers & Thurik 1999, s. 47). Tämän mukaisesti myös monet myöhemmät tutkijat ovat rajanneet yrittäjyys-käsitettä koskemaan ensisijaisesti yrityksen käynnistämisvaihetta, esim. Gartner (1988, s. 64) toteaa: “The entrepreneur is not a fixed state of existence, rather entrepreneurship is a role that individuals undertake to create organizations”.

	Taloudellinen riski	Ei riskiä
Innovatiivisuus	Innovatiivinen yrityksen omistaja-johtaja (yrittäjyyden ytimessä)	Innovatiivinen yrityksen palkattu johtaja (intrapreneur)
Ei innovaatiota	Ei innovatiivinen yrityksen omistaja-johtaja	Ei-innovatiivinen yrityksen palkattu johtaja

Kirzner (1973) puolestaan korosti yrittäjän toiminnassa taloudellista voittoa tarjoavien mahdollisuuksien tunnistamista ja näiden mahdollisuuksien hyödyntämistä: *“entrepreneurs are the persons in the economy who are alert to discover and exploit profit opportunities”* (van Praag 1999, s. 325). Mahdollisuuksien hyödyntäminen taas edellyttää yrittäjältä innovatiivisuutta ja luovuutta; lisäksi myös riskinotto sisältyi Kirznerillä yrittäjän toimintaan: *“The entrepreneurial activity undoubtedly involves uncertainty and the bearing of risk”* (Kirzner 1973, s. 78). Kirznerin ja Scumpeterin ajatusten mukaisesti myös esim. Shane (2003, s. 4) määrittelee yrittäjyyden seuraavasti: *“Entrepreneurship is an activity that involves the discovery, evaluation and exploitation of opportunities to introduce new goods and services, ways of organizing, markets, processes, and raw materials through organizing efforts that previously had not existed.”*

Näin siis lähinnä taloustieteellisestä keskustelusta kumpuavat kolme näkökulmaa yrittäjyyteen, joissa yrittäjän toiminnassa korostuvat riskinotto, innovatiivisuus ja mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen. Näistä nouseva kuva yrittäjyydestä on erityisesti liitetty uusien yritysten perustamiseen (esim. Gartner 1988). Lähinnä strategiseen johtamiseen liittyvässä keskustelussa on yrittäjyydestä luotu vielä hieman erilainen kuva. Lumpkin ja Dess (1996) erottelevat yrittäjyyden (entrepreneurship) ja yrittäjämäisyyden (entrepreneurial orientation) siten että yrittäjyys liittyy yrityksen perustamiseen (what business shall we enter?) kun taas yrittäjämäisyys kuvaa prosessia: *“the methods, practices, and decision-making styles managers use to act entrepreneurially”* (s. 136). Tämän näkemyksen mukaan siten yrittäjämäisyys ei rajoitu yrityksen perustamisvaiheeseen vaan yrityksen johtajat voivat toimia yrittäjämäisesti yrityksen koosta tai iästä riippumatta (Stevenson and Jarillo, 1990). Lumpkinin ja Dessin (1996, katso myös Covin & Slevin, 1986, 1988 ja 1989) mukaan yrittäjämäisyys (entrepreneurial orientation, EO) koostuu viidestä ulottuvuudesta: autonomia, innovatiivisuus, riskinotto, ennakoivuus (proactiveness) ja kilpaileva aggressiivisuus (competitive aggressiveness). Vaikka entrepreneurial orientation käsite on alun perin luotu yrityksen yrittäjämäisyyden tarkasteluun, on sitä käytetty myös yksilötasolla. Stevensonin (1983, Stevenson & Jarillo 1986, 1990, Brown ym. 2001) *“opportunity based view of entrepreneurship”* näkemyksessä yrittäjyys määritellään prosessiksi jolla yksilöt *“pursue opportunities without regard to the resources they currently control”*. Tässä näkemyksessä yrittäjämäinen johtaminen peilautuu perinteisen johtamisen vastakohtaksi. Yrittäjämäinen johtaminen koostuu Stevensonin mukaan kahdeksasta ulottuvuudesta: strateginen orientaatio, sitoutuminen mahdollisuuteen, resurssien sitouttaminen, resurssien kontrolli, johtamisstruktuuri, palkitsemisfilosofia, kasvuorientaatio ja yrittäjämäinen kulttuuri. Erityisesti Stevensonin mallissa kiinnostava on tuo kasvuorientaatio, sillä Carlandin

ym. (1984) mukaan nimenomaan kasvuorientaatio on se mikä erottaa yrittäjämäiset pien-yrityksen johtaja-omistajat ei-yrittäjämäisistä.

Yrittäjyyttä taloudellisena toimintana on mahdollista määritellä monella tavalla ja kuvata yrittäjän roolin mukaista toimintaa eri tavoin. Poimimme omaan tarkasteluamme kolme ulottuvuutta kuvaamaan yrittäjän toimintaa: riskinotto, innovatiivisuus ja kasvuorientaatio. Nämä ulottuvuudet eivät välttämättä kuvaa tyhjentävästi kaikkea sitä mitä ja miten yrittäjän odotetaan toimivan, mutta edellä olevan tarkastelun perusteella ne kaikki ovat keskeisiä yrittäjän toiminnassa.

Taloudellisen toiminnan näkökulmasta yrittäjä tavoittelee yritystoiminnallaan taloudellista voittoa. Yrittäjällä voi olla myös muita tavoitteita – kuten esim. yritystoiminnan kasvattaminen tai itsenäisyys työssä – joten taloudellisen voiton sijasta voitaneen laajemmin puhua yritystoiminnan menestymisestä yrittäjän keskeisenä tavoitteena. Tavoitellessaan yritystoimintansa menestymistä yrittäjä toimii innovatiivisesti, ottaa riskejä sekä pyrkii kasvuun. Yritystoimintaa voidaan siten tarkastella sosiaalisen oppimisen teorioiden mukaisesti välineellisenä tavoitteluna, joka edellyttää yrittäjältä aktiivista toimintaa tavoitteen saavuttamiseksi: *“In theoretical terms, new venture creation is an intentional act that involves repeated attempts to exercise control over the processes in a specific domain, in order to achieve the desired outcome”* (Shaver 2003, s. 344). Menestyminen yrittäjänä edellyttää luonnollisesti yritystoiminnassa vaadittavia taitoja ja tietoja; ennen kaikkea se kuitenkin edellyttää – kuten kaikki välineellinen tavoittelu – sitä, että henkilö uskoo, että hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa tavoitteen saavuttamiseen, sekä sitä, että hän uskoo pystyvänsä toteuttamaan ne toiminnot joita tarvitaan haluttujen lopputulosten tai tavoitteiden saavuttamiseksi. Ensin mainittu – usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin – perustuu Rotterin (1966) sosiaalisen oppimisen teorian keskeiseen käsitteeseen Locus of control (kontrolliodotus), joka kuvaa uskoa kontrollin sijainnista. Rotter hahmotti kontrolliodotuksen yhdeksi ulottuvuudeksi, jonka ääripäinä ovat ulkoinen ja sisäinen kontrolliodotus. Ulkoinen kontrolliodotus kuvastaa uskoa siihen, että se miten asiat tapahtuvat, johtuu itsen ulkopuolisista tekijöistä kuten esim. sattumasta, toisista ihmisistä, yhteiskunnallisista voimista tai Jumalasta, eikä omalla toiminnalla ole siihen vaikutusta. Vastaavasti sisäinen kontrolliodotus kuvastaa henkilön uskoa siihen, että asioiden tapahtuminen johtuu itsestä. Myöhemmin esim. Levenson (1981) ja Paulhus ja Christie (1981) ovat osoittaneet että kontrolliodotuksessa on erotettavissa useampia erillisiä ulottuvuuksia. Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin (Personal Control) on kuitenkin syytä erottaa kontrolliodotuksen käsitteestä. Kun kontrolliodotus liittyy uskomuksiin siitä, missä kontrolli sijaitsee, niin usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin kuvastaa nimensä mukaisesti uskoa siihen, että henkilö pystyy vaikuttamaan asioiden kulkuun. Pystyvyysodotus (Self-efficacy) eli usko siihen, että kykenee toteuttamaan ne toiminnot joita tarvitaan haluttujen lopputulosten tai tavoitteiden saavuttamiseksi perustuu puolestaan Banduran (1986) sosiaalisen oppimisen teoriaan. Sekä usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin että pystyvyysodotus ovat molemmat edellytyksiä aktiiviselle, sinnikkälle ja optimistiselle tavoittelulle. Vastaavasti näiden puuttuminen on yhdistetty esim. opittuun avuttomuuteen (Seligman 1975), jolloin omalla toiminnalla ei nähdä yhteyttä asioiden kulkuun. Myös yrittäjyystutkimuksessa on tutkittu uskoa vaikutusmahdollisuuksiin ja pystyvyysodotusta; tutkimusten mukaan yrittäjillä on vahvempi usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja omaan pystyvyyteen (Esim. Cromie 2000, Koh 1996, Mueller & Thomas 2000, Vesala 2003).

Vaikka usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja pystyvyysodotus on joissakin yhteyksissä nähty yleistyneiksi piirteiksi (Cromie 2000), niin toisaalla on kuitenkin esitetty niiden olevan kontekstiksi tai tehtävä-spesifejä (Rotter 1975), toisin sanoen, henkilön kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista ja omasta pystyvyydestä voi vaihdella kulloisenkin

tilanteen ja käsillä olevan tehävän mukaan. Esim. Maddux ja Gosselin (2003, s. 220) korostavat erityisesti pystyvyysodotuksen tehtävä-spesifisyyttä: ”...*self-efficacy is defined and measured not as a trait but as a beliefs about the ability to coordinate skills and abilities to attain desired goals in particular domains and circumstances*”. Tämän vuoksi onkin perusteltua mitata uskoa vaikutusmahdollisuuksiin ja pystyvyysodotusta tehtäväspesifisti, tämän tutkimuksen kohdalla siis yritystoiminnan kontekstissa.

Tutkimuskysymykset

- 1) Miten vahvasti suomalaiset viljelijät identifioivat itsensä yrittäjiksi ja toisaalta tuottajiksi? Ovatko nämä identiteetit toisensa poissulkevia vai voivatko ne esiintyä samanaikaisesti?
- 2) Havaitaanko identiteetissä monialaisten ja tavanomaisten viljelijöiden välillä eroja?
- 3) Ovatko yrittäjä- ja tuottajaidentiteetit yhteydessä viljelijän ominaisuuksiin tai yritystoiminnan ominaisuuksiin?
- 4) Ovatko kirjallisuuden perusteella poimitut, yrittäjän rooliin liitetyt toimintaodotukset – riskinotto, innovatiivisuus ja kasvuorientaatio – sekä välineellisen tavoittelun edellytykset – usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin ja pystyvyysodotus yritystoiminnan kontekstissa – odotetulla tavalla yhteydessä itsen kategorisointiin yrittäjäksi? Toisin sanoen: kokevatko itsensä vahvasti yrittäjäksi määrittävät henkilöt itsensä myös enemmän riskejä ottavaksi, innovatiiviseksi ja kasvuhakuiseksi sekä uskovatko enemmän omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja pätevyYTEensä yrittäjinä?

3.4 Aineistot ja mittarit

Tutkimuskysymyksiin 1–3 aineistoina käytettiin sekä vuoden 2001 ja 2006 aineistoja, ja tutkimuskysymyksen 4 osalta pelkästään vuoden 2006 aineistoa. Aineistot on kuvattu luvussa 2.

Mittarit

Identiteettiä mitattiin kysymyksellä ”Miten määrittelette itsenne? Miten osuvia omalla kohdallanne ovat seuraavat ajatukset?” jota seurasi viisi määrettä: ”Olen yrittäjä / ammatinharjoittaja / tuottaja / palkkatyöntekijä / yritysjohtaja”. Näitä jokaista arvioitiin viisportaisella asteikolla: 1 = ei lainkaan osuva; 2 = ei kovin osuva; 3 = en osaa sanoa; 4 = jossain määrin osuva ja 5 = erittäin osuva. Koska muuttujien jakaumat olivat vinoja, ne luokitettiin tiivistettiin kolmiluokkaiseksi yhdistämällä luokat 1, 2 ja 3. Pieni osa vastaajista oli vastannut vain niihin kategorioihin joita oli pitänyt itseään kuvaavina; näiden tapausten osalta puuttuva tieto tulkittiin ”en osaa sanoa” vastaukseksi. Edelleen, arvio kullakin kategorialla suhteutettiin keskimääräiseen arvioon kaikilla kategorioilla. Tämä suhteutettu muuttuja kertoo siten siitä, miten hyvin kyseinen kategoria on koettu itseä kuvaavaksi verrattuna kaikkiin muihin kategorioihin. Näin ollen suhteutettu muuttuja voi saada joko positiivisia arvoja (arvioi kategorian muita kategorioita osuvammaksi) tai negatiivisia arvoja (arvioi kyseisen kategorian muita kategorioita vähemmän osuvaksi).

Riskinottoa mitattiin seuraavilla neljällä kysymyksellä: ”Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja”, ”En välttä riskejä”, ”Otan riskejä vain pakon edessä” ja ”En usko menestykseen ilman riskinottoa”. Asteikkona oli 1 (Täysin eri mieltä) – 5 (Täysin samaa mieltä).

Innovatiivisuutta mitattiin seuraavilla kysymyksillä: ”Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen”, ”Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä”, ”Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani” ja ”Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa”.

Kasvuhakuisuutta mitattiin kysymyksillä: ”Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itseltään selvä tavoite”, ”Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani”, ”En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa” ja ”Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani”.

Uskoa omiin vaikutusmahdollisuuksiin mitattiin kysymyksillä: ”Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen”, ”Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä vähäiset”, ”Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen” ja ”Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritystoimintani menestyy”.

Pystyvyysodotusta mitattiin kysymyksillä: ”Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä menestymiseen”, ”Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjänä”, ”En ole luonteeltani yrittäjätyyppi”, ”Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi”, ”Tulen menestymään yrittäjänä”, ”Suuretkaan vastoinkäymiset eivät saa minua luopumaan yrittäjyydestä”, ”Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin” ja ”Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa”.

Yrittäjään liittyvät taustatekijät: Ikä, sukupuoli, koulutustaso (asteikolla 1–5, suurempi arvo kuvastaa korkeampaa koulutusta), kokemus yrittäjänä toimimisesta (vuosina), käykö palkkatyössä, ulkopuolisen työssäkäynnin osuus perheen nettotuloista.

Yritystoimintaa kuvaavat taustatekijät: Tuotantosuunta (lypsykarja, muu kotieläintalous ja kasvinviljely), toimiala (teollisuus, kauppa, palvelut), peltopinta-ala (hehtaareina), yritystoiminnan kokonaisliikevaihto (mukaan lukien tuet), yritystoiminnan työllistämät henkilötyövuodet, asiakaskunnan rakenne (asiakkaiden kokonaismäärä, loppukäyttäjäasiakkaiden ja jälleenmyyjäasiakkaiden osuus kaikista asiakkaista). Lisäksi monialaiset tilat jaettiin kolmeen ryhmään sen perusteella, miten suuri osuus koko yritystoiminnasta oli maataloudella (maatalouden osuus suurempi kuin muun yritystoiminnan, maatalous ja muu yritystoiminta suunnilleen yhtä suurta ja muu yritystoiminta suurempaa kuin maatalous).

3.5 Tulokset

Yrittäjäksi ja tuottajaksi identifioituminen

Taulukoissa 3.1 ja 3.2 on kuvattu kunkin identiteetikategorian keskiarvot pääryhmittäin vuosien 2001 ja 2006 aineistoissa. Kummassakin aineistossa tavanomaiset viljelijät identifioivat itsensä vahvimmin tuottaja-kategoriaan, mutta erityisesti jälkimmäisessä aineistossa myös yrittäjä-kategoriaan. Monialaisilla viljelijöillä yrittäjä-identiteetti on vahvin, mutta he kokevat olevansa myös tuottajia. Muut maaseutuyrittäjät kokevat olevansa ensisijaisesti yrittäjiä, mutta myös jossain määrin ammatinharjoittajia. Kaikissa ryhmissä palkkatyöntekijä-kategoria koetaan vähiten itseä kuvaavaksi. Selkeimmät erot ryhmien välillä on yrittäjä- ja tuottaja-kategorioissa: tavanomaiset viljelijät kokevat olevansa muita vähemmän yrittäjiä ja enemmän tuottajia. Monialaiset viljelijät kokevat olevansa lähes yhtä lailla yrittäjiä kuin muut maaseutuyrittäjät, mutta näitä enemmän tuottajia.

Taulukko 3.1. Identiteettimuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat pääryhmittäin, vuoden 2001 aineisto.

Identiteetti-kategoria	Tavanomaiset viljelijät	Monialaiset viljelijät	Muut maaseutuyrittäjät	p<
Yrittäjä	,20 (.57)	,58 (.59)	,89 (.63)	***
Ammatinharjoittaja	,23 (.59)	,16 (.61)	,17 (.72)	
Tuottaja	,72 (.56)	,36 (.62)	-,41 (.42)	***
Palkkatyöntekijä	-,63 (.59)	-,66 (.44)	-,48 (.48)	***
Yritysjohtaja	-,51 (.50)	-,44 (.51)	-,17 (.54)	***

***= p>,001, **=p<,01, *=p<,05

Taulukko 3.2. Identiteettimuuttujien keskiarvot ja keskihajonnat pääryhmittäin, vuoden 2006 aineisto.

Identiteetti-kategoria	Tavanomaiset viljelijät	Monialaiset viljelijät	Muut maaseutuyrittäjät	p<
Yrittäjä	,34 (.59)	,64 (.56)	,75 (.64)	***
Ammatinharjoittaja	,09 (.61)	,13 (.61)	,29 (.73)	**
Tuottaja	,66 (.59)	,33 (.59)	-,32 (.44)	***
Palkkatyöntekijä	-,69 (.50)	-,71 (.46)	-,50 (.44)	***
Yritysjohtaja	-,40 (.52)	-,39 (.57)	-,22 (.55)	**

***= p>,001, **=p<,01, *=p<,05

Vaikka tavanomaiset viljelijät kokevat itsensä vahvimmin tuottajaksi, niin kuitenkin kaikki eivät identifioitu tuottajiksi: kummassakin aineistossa noin 10 % tavanomaisista viljelijöistä ei pitänyt ”tuottaja”-kategoriaa lainkaan itseään kuvaavana. Erittäin hyvin itseä kuvaavana tuottaja-määrettä tavanomaisista viljelijöistä piti 63 % vuonna 2001 ja 56 % vuonna 2006. Vastaavasti vajaa kolmannes (30 %) vuonna 2001 ja runsas viidennes (22 %) vuonna 2006 tavanomaisista viljelijöistä ei pitänyt ”yrittäjä”-kategoriaa itseä kuvaavana, mikä tarkoittaa sitä, että suurin osa heistä piti yrittäjä-määrettä ainakin jossain määrin itseään kuvaavana. Kun yhdistetään tuottaja- ja yrittäjä-kategorioista tehdyt alkuperäiset arvioinnit (taulukot 3.3 ja 3.4), havaitaan että tavanomaisista viljelijöistä suurin osa, noin 2/3, pitää itseään ainakin jossain määrin sekä tuottajana että yrittäjänä. Hieman runsas 20 % pitää itseään pelkästään tuottajina ja alle 10 % pelkästään yrittäjänä. Monialaisista viljelijöistä myös suurin osa pitää itseään sekä tuottajana että yrittäjänä, mutta heidän joukossaan on enemmän niitä, jotka kokevat olevansa pelkästään yrittäjiä ja vähemmän niitä jotka kokevat olevansa pelkästään tuottajia kuin tavanomaisten viljelijöiden joukossa.

Taulukko 3.3. Tuottaja ja yrittäjäidentiteetti yhdistettynä, vuoden 2001 aineisto.

	Tavanomaiset viljelijät	Monialaiset viljelijät	Muut maaseutuyrittäjät
Tuottaja	57 24,3 %	60 9,0 %	5 2,6 %
Tuottaja JA Yrittäjä	153 65,1 %	437 65,9 %	31 15,9 %
Yrittäjä	12 5,1 %	135 20,4 %	140 71,8 %
Ei kumpikaan	13 5,5 %	31 4,7 %	19 9,7 %
Yhteensä	235 100 %	663 100 %	195 100 %

Taulukko 3.4. Tuottaja ja yrittäjäidentiteetti yhdistettynä, vuoden 2006 aineisto.

	Tavanomaiset viljelijät	Monialaiset viljelijät	Muut maaseutuyrittäjät
Tuottaja	54 21,3 %	26 6,6 %	2 2,4 %
Tuottaja JA Yrittäjä	173 68,4 %	268 68,0 %	30 22,9 %
Yrittäjä	25 9,9 %	80 20,3 %	81 61,8 %
Ei kumpikaan	1 0,4 %	20 5,1 %	18 13,7 %
Yhteensä	253 100 %	394 100 %	131 100 %

Tarkastellaan seuraavaksi sitä, ovatko tuottaja- ja yrittäjä-identiteetti yhteydessä yrittäjään tai yritystoimintaan liittyviin taustatekijöihin tavanomaisilla ja monialaisilla viljelijöillä. Muuttujien parittaisten tarkastelujen (korrelaatioilla ja yksisuuntaisilla varianssianalyysillä) perusteella yrittäjä-identiteetti näyttäisi olevan toisaalta yhteydessä viljelijän ikään, toisaalta yritystoiminnan kokoon mitattuna liikevaihdolla ja henkilötöyvuosilla sekä asiakaskunnan rakenteeseen. Tulosten mukaan vahvan yrittäjä-identiteetin omaavat viljelijät ovat nuorempia, heidän yritystoimintansa on suurempaa, heillä on enemmän asiakkaita ja asiakkaista on suurempi osa tuotteiden loppukäyttäjiä. Tuottaja-identiteetti taas näyttäisi olevan selkeimmin yhteydessä tuotantosuuntaan, yritystoiminnan kokoon sekä asiakaskunnan rakenteeseen. Maidontuotantoa harjoittavilla viljelijöillä oli vahvempi tuottaja-identiteetti kuin lihatuotantoa ja erityisesti viljanviljelyä harjoittavilla viljelijöillä. Tuottajaksi identifioituivat useammin viljelijät joiden tilakoko oli suurempi, mutta kuitenkin kokonaisliikevaihto ja henkilötöymäärä pienempiä. Heillä oli myös vähemmän asiakkaita, ja asiakkaissa loppukäyttäjien osuus oli pienempi ja jatkojalostajien osuus suurempi. Sekä yrittäjä- että tuottaja-identiteetti olivat kumpikin yhteydessä siihen, käykö henkilö palkkatyössä. Palkkatyössä käyvät identifioivat itsensä vähemmän sekä yrittäjiksi että tuottajiksi; sen sijaan he identifioivat itsensä muita enemmän palkkatyöntekijöiksi (korrelaatio: ,32 ***).

Taulukko 3.5. Yrittäjä- ja tuottaja-identiteetin yhteydet taustatekijöihin sekä tavanomaisilla että monialaisilla viljelijöillä. Taulukoitu Spearmanin korrelaatio-kertoimet ja merkitsevyydet sekä varianssianalyysin osalta pelkästään merkitsevyydet.

	Yrittäjä-identiteetti		Tuottaja-identiteetti	
	2001	2006	2001	2006
Ikä	-,13 ***	-,17 ***	,05	,04
Sukupuoli (1=nainen, 2=mies)	-,08 *	,03	,02	-,06
Koulutustaso	,09 *	,06	-,08 *	-,05
Kokemus yrittäjänä toimimisesta	-,11 **	-,11 **	,10 **	,08 *
Tuotantosuunta (Yksisuuntainen varianssianalyysi)			***	***
Peltopinta-ala	,01	,04	,17 ***	,15 ***
Kokonaisliikevaihto (mukaan lukien tuet)	,29 ***	,31 ***	-,10 **	-,11 *
Henkilötöymäärä	,28 ***	,33 ***	-,13 ***	-,12 ***
Asiakkaiden kokonaismäärä	,20 ***	,20 ***	-,18 ***	-,21 ***
Loppukäyttäjä – asiakkaiden osuus	,21 ***	,19 ***	-,20 ***	-,23 ***
Jatkojalostaja – asiakkaiden osuus	-,18 ***	-,17 ***	,21 ***	,22 ***
Ulkopuolisen työssäkäynnin tulojen osuus perheen nettotuloista	-,11 **	-,07	-,05	-,02
Palkkatyössä tällä hetkellä (vain v. 2006)		-,16 ***		-,13 ***

***=p<,001, **=p<,01, *=p<,05

Koska monialaiset ja tavanomaiset viljelijät poikkeavat toisistaan sekä kummankin identiteettikategorian suhteen että myös useimpien tarkasteltujen taustatekijöiden suhteen, ei edellä esitetyistä tuloksista voida varmuudella tietää aiheutuvatko taustatekijöiden ja identiteettien väliset yhteydet juuri näistä ryhmien välisistä eroista vai esiintyvätkö ne silloinkin kun pääryhmä-erottelu otetaan huomioon. Tarkastellaan seuraavaksi regressioanalyysin avulla taustamuuttujien yhteyksiä yrittäjä- ja tuottajaidentiteettiin. Taulukkoon 3.6 on koottu askeltavista regressioanalyysistä parhaan selitysmallin tulokset. Ensinnäkin voidaan todeta, että mallien selitysprosentit jäivät verraten alhaisiksi (12–15 %), joten niiden avulla ei kyetä identiteettimuuttujien vaihtelusta selittämään kuin vain osa. Kummankin

identiteetti-kategorian vaihtelua selitti johdonmukaisesti jako tavanomaisiin ja monialaisiin viljelijöihin: monialaisuus liittyi sekä vahvaan yrittäjäidentiteettiin että heikompaan tuottaja-identiteettiin. Yrittäjä-identiteetin osalta selkein tulos on se, että iän yhteys yrittäjäksi identifioitumiseen säilyi pääryhmäjoon huomioimisen jälkeenkin. Yritystoiminnan kokoa kuvaavat liikevaihto ja henkilötöyömäärä selittävät nekin yrittäjäksi identifioitumista, tosin niiden keskinäinen korkea positiivinen korrelaatio (v2001: ,60 ja v2006: ,64) aiheuttaa sen, etteivät ne analyyseissa päädy samaan malliin. Edelleen yrittäjäksi identifioitumista selitti merkittävästi ulkopuolinen palkkatyössä käyminen. Tuottajaidentiteettiä selitti maatalouden tuotantosuunta: maidontuotantoa harjoittavat viljelijät pitivät itseään vahvemmin tuottajina kuin viljanviljelyä harjoittavat viljelijät. Niin ikään yritystoiminnan pienempi koko mitattuna joko liikevaihdolla tai henkilötöyövuosilla liittyi vahvempaan tuottajaidentiteettiin; toisaalta itsensä vahvemmin tuottajaksi identifioivilla oli enemmän peltopinta-alaa. Myös palkkatyössä käyminen selitti tuottajaksi identifioitumista. Vaikka asiakaskunnan rakenteen havaittiin korreloivat merkittävästi sekä yrittäjä- että tuottaja – identiteettiin, niin regressioanalyyseissä sillä ei havaittu johdonmukaista vaikutusta. Tämä viittaa siihen, että asiakaskunnan rakenteen vaikutus identiteetteihin selittyy jo muilla muuttujilla, kuten pääryhmäjoolla, yritystoiminnan koolla ja tuotantosuunnalla.

Taulukko 3.6. Yrittäjä- ja tuottaja-identiteettien selittäminen taustamuuttujilla; askeltavien regressioanalyyseiden tulokset, taulukoitu beta-kertoimet ja näiden merkittävyytaso parhaan selittävän mallin osalta.

	Yrittäjä-identiteetti		Tuottaja-identiteetti	
	2001	2006	2001	2006
Pääryhmä (1=monialainen)	,20 ***	,17 ***	-,21 ***	-,16 **
Ikä	-,14 ***	-,17 ***	,11 **	
Sukupuoli (1=nainen, 2=mies)				
Koulutustaso				
Kokemus yrittäjänä toimimisesta				
Tuotantosuunta (1=Maito)			,14 ***	
Tuotantosuunta2 (1=Viilja)				-,11 **
Peltopinta-ala			,16 ***	
Kokonaisliikevaihto (mukaan lukien tuet)	,16 *		-,13 **	
Henkilötöyömäärä		,21 ***		-,18 ***
Asiakkaiden kokonaismäärä				-,10 *
Loppukäyttäjä – asiakkaiden osuus	,09 *			-,10 *
Jatkojalostaja – asiakkaiden osuus				
Ulkopuolisen työssäkäynnin tulojen osuus perheen nettotuloista	-,13 **			
Palkkatyössä tällä hetkellä (vain v. 2006)		-,17 **		-,19 ***
<i>Mallin selitysosuus</i>	14,9 %	15,0 %	12,4 %	14,5 %

***=p<,001, **=p<,01, *=p<,05

Monialaisten viljelijöiden ryhmässä voidaan vielä erikseen tarkastella sitä, ovatko tuottaja- ja yrittäjä-identiteetti yhteydessä siihen, miten suuressa roolissa maatalous ja muu yritystoiminta ovat yrittäjän koko yritystoiminnassa. Kummassakin aineistossa yrittäjä-identiteetti korreloi negatiivisesti (-,31 *** ja -,19 ***) maatalouden suurempaan osuuteen koko yritystoiminnasta ja tuottaja-identiteetti positiivisesti (,36 *** ja ,32 ***); toisin sanoen, mitä suuremman osuuden maatalous muodosti viljelijän koko yritystoiminnasta, sitä vahvemmin hän identifioitui tuottajaksi ja mitä suuremman osuuden muu yritystoiminta, sitä vahvemmin yrittäjäksi.

Yrittäjyyteen liittyvät toimintaodotukset

Mittarin rakenteen tarkastelu

Ensimmäisenä kysymyksenä tarkastellaan sitä, miten hyvin mittarin kysymyksillä tavoitettiin aineistosta teoreettisesti määritellyt ulottuvuudet. Tämän määrittämiseksi tehtiin faktorianalyysit käyttäen pääakseliratkaisua ja vinokulmaista Oblimin rotaatiota; oletuksenahan on, että ulottuvuudet voivat korreloida keskenään. Kuudennen faktorin ominaisarvo oli ,855 ja koko ratkaisun selitysprosentti 59,8.

Kaikki ulottuvuudet oli löydettävissä aineistosta, selkeimmin omiksi kokonaisuuksikseen erottuivat riskinotto, pystyvyysodotus ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Kasvuorientaatio tiivistyi kahteen muuttuun: ”Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite” ja ”Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani”. Kysymys, jossa kasvuorientaatiota tarkasteltiin ulkopuolisen työvoiman palkkauksen kautta, ei liittynyt tähän ulottuvuuteen. Innovatiivisuus puolestaan tiivistyi kysymykseen ”Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä”. Näiden lisäksi aineistosta jäsenyi yksi uusi ulottuvuus, jossa yhdistyivät niin riskinottoon, innovatiivisuuteen ja kasvuorientaatioon liittyviä kysymyksiä siten, että ulottuvuus kuvastaa näiden kaikkien vastakohtaa, tutussa ja turvallisessa pysytlemistä. Tämä ulottuvuus nimettiin konservatiivisuudeksi, eli riskin, innovatiivisuuden ja kasvun välttämistä.

Faktorit korkeimmin latautuneiden kysymysten mukaisesti

Riskinotto

En kaihda riskejä	,703
En usko menestykseen ilman riskinottoa	,536
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	-,522
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	,301
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	-,297

Innovatiivisuus

Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä	,630
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	,247
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen	,245

Kasvuorientaatio

Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite	,780
Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani	,713
Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	-,264
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaa uudistumiseen	,250

Konservatiivisuus

Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	,510
Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa	,499
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	,486
En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa	,428
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	,407

Pystyvyysodotus

Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä toimimiseen	,779
Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi	,713
Tulen menestymään yrittäjänä	,698
Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjänä	,683
Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin	,622
Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa	-,538
En ole luonteeltani yrittäjätyyppi	-,478
Suurelta vastoinkäymiset eivät saa minua luopumaan yrittäjyydestä	,331

Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin

Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritykseni menestyy	,815
Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä varsin vähäiset	-,625
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	,593
Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen	,562

Faktorianalyysin perusteella tehtiin faktorimuuttujat, joita käytettiin analyyseissa. Seuraavaksi tarkasteltiin näiden muuttujien keskinäisiä korrelaatioita sekä niiden korrelaatioita yrittäjäidentiteettiin. Kaikki korrelaatiot olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ja odotusten mukaisia: riskinotto, innovatiivisuus, kasvuorientaatio, pystyvyysodotus ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin korreloivat keskenään positiivisesti ja konservatiivisuuteen negatiivisesti (taulukko 3.7). Lisäksi kaikki ulottuvuudet olivat vahvasti yhteydessä yrittäjäidentiteettiin: mitä vahvempi yrittäjäidentiteetti, sen enemmän itseä arvioitiin myös riskejä ottavaksi, innovatiiviseksi, kasvuorientoituneeksi, pystyväksi yrittäjänä, sitä vahvemmin uskottiin omiin vaikutusmahdollisuuksiin yritystoiminnassa ja sitä vähemmän konservatiiviseksi itseä arvioitiin (taulukko 3.8).

Taulukko 3.7. Yrittäjyyteen liitetyt toimintaodotukset, muuttujien keskinäiset korrelaatiot.

	Riskinotto	Innovatiivisuus	Kasvuhakuisuus	Konservatiivisuus	Pystyvyys
Riskinotto					
Innovatiivisuus	,46 ***				
Kasvuhakuisuus	,27 ***	,43 ***			
Konservatiivisuus	-,56 ***	-,41 ***	-,43 ***		
Pystyvyys	,33 ***	,33 ***	,39 ***	-,37 ***	
Vaikutusmahdollisuudet	,14 ***	,44 ***	,28 ***	-,36 ***	,56 ***

Taulukko 3.8. Yrittäjyyteen liitettyjen toimintaodotusten korrelaatiot yrittäjä- ja tuottajaidentiteettiin (osittaiskorrelaatiot, kontrolloituna pääryhmä).

	Yrittäjä-identiteetti	Tuottaja-identiteetti
Riskinotto	,21 ***	-,07
Innovatiivisuus	,22 ***	-,10 **
Kasvuhakuisuus	,26 ***	-,02
Konservatiivisuus	-,35 ***	,09 *
Pystyvyys	,40 ***	-,11 **
Vaikutusmahdollisuudet	,34 ***	-,10 **

Seuraavaksi tarkastellaan yksisuuntaisilla varianssianalyseilla tavanomaisten viljelijöiden, monialaisten viljelijöiden ja muiden maaseudun pienyrittäjien välisiä eroja näillä ulottuvuuksilla. Tulosten perusteella kuitenkin havaitaan, että pääryhmien välillä on vain vähäisiä eroja riskinotossa, kasvuorientaatioissa ja konservatiivisuudessa. Kun asiaa tarkastellaan tarkemmin parittaisten t-testien avulla (taulukko 3.10), niin havaitaan, että näillä ulottuvuuksilla ei tavanomaisten viljelijöiden ja muiden maaseudun pienyrittäjien välillä ole eroja. Tämän perusteella tavanomaiset viljelijät ovat siten yhtä yrittäjämäisiä kuin muut maaseudun pienyrittäjät. Sen sijaan monialaisten viljelijöiden ja tavanomaisten viljelijöiden välillä havaitaan eroja: monialaiset viljelijät ovat kasvuhakuisempia ja vähemmän konservatiivisia kuin tavanomaiset viljelijät.

Selkeimmät erot ryhmien välillä havaitaan innovatiivisuudessa, pystyvyydessä sekä erityisesti uskossa omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Tavanomaiset viljelijät kokevat olevansa muita vähemmän innovatiivisia, pystyviä yrittäjinä sekä omaavansa vähiten mahdollisuuksia vaikuttaa yritystoiminnan menestymiseen. Monialaiset viljelijät taas kokevat olevansa vähintään yhtä innovatiivisia ja päteviä yrittäjinä kuin muut maaseudun pienyrittäjät. Ainoastaan uskossa omiin mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yritystoimintansa menestymiseen he saavat muita yrittäjiä selkeästi alhaisemmat pisteet.

Taulukko 3.9. Pääryhmien väliset erot yrittäjyyteen liitetyissä toimintaodotuksissa. Yksisuuntaisten varianssianalyysien tulokset, taulukoitu keskiarvot ja keskihajonnat (suluissa) sekä F-testisuureen arvo ja merkitsevyytaso.

	Tavanomaiset viljelijät	Monialaiset viljelijät	Muut maaseudun pienyrittäjät	F (p<)
Riskinotto	-,03 (.83)	,07 (.90)	-,16 (.85)	3,4 (*)
Innovatiivisuus	-,33 (.81)	,20 (.73)	,06 (.76)	35,1 (***)
Kasvuorientaatio	-,12 (.92)	,13 (.84)	-,14 (.93)	7,3 (**)
Konservatiivisuus	,13 (.92)	-,11 (.82)	,07 (.81)	6,2 (**)
Pystyvyyssodotus	-,27 (.89)	,14 (.90)	,13 (1,03)	14,8 (***)
Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin	-,49 (.98)	,19 (.76)	,42 (.67)	65,1 (***)

*) p<,05; **) p<,01; ***) p<,001

Taulukko 3.10. Pääryhmien väliset erot yrittäjyyteen liitetyissä toiminta-odotuksissa. Parittaisten t-testien tulokset, taulukoitu vain merkitsevyytaso.

	Tavanomaiset viljelijät vs. Monialaiset viljelijät	Tavanomaiset viljelijät vs. muut maaseudun pienyrittäjät	Monialaiset viljelijät vs. Muut maaseudun pienyrittäjät
Riskinotto			*
Innovatiivisuus	***	***	
Kasvuorientaatio	**		*
Konservatiivisuus	***		
Pystyvyyssodotus	***	***	
Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin	***	***	*

*) p<,05; **) p<,01; ***) p<,001

Kun tarkastellaan vielä näiden ulottuvuuksien yhteyksiä taustatekijöihin, havaitaan että kaikkiaan nämä ulottuvuudet ovat yhteydessä yrittäjän ja yritystoiminnan taustatekijöihin jokainen hieman eri tavoin. Tämä kertoo siitä, että ne eivät kaikki mittaa samaa asiaa, vaan ovat omia ulottuvuuksiaan. Yhteenveto yhteyksistä:

Riskinotto liittyy vahvimmin yritystoiminnan kokoon sekä koulutustasoon: kaikkein halukkaimpia ottamaan riskejä ovat paremmin koulutetut yrittäjät, joiden yritystoiminta on suurempaa.

Kasvuorientaatio liittyy myös yritystoiminnan kokoon mutta yhtä vahvasti myös yrittäjän ikään ja siihen miten pitkään on toiminut yrittäjänä. Nuoremmat yrittäjät ja yrittäjät joiden yritystoiminta on suurempaa, pyrkivät enemmän yritystoiminnan kasvuun.

Innovatiivisuus liittyy vahvimmin asiakaskunnan rakenteeseen, mutta myös yritystoiminnan kokoon miestyövuosilla mitattuna sekä koulutustasoon. Innovatiivisemmilla yrittäjillä on suhteessa enemmän loppukäyttäjäasiakkaita, yritystoiminnan työpanos on suurempi ja heillä on parempi koulutustausta.

Konservatiivisuus liittyy vahvimmin yritystoiminnan kokoon sekä yrittäjän ikään ja yrittäjäkokemukseen: mitä iäkkäämpi henkilö ja mitä pidempään toiminut alalla ja mitä mitä pienempää yritystoimintaa, sitä konservatiivisemmäksi itseään arvioi.

Pystyvyys liittyy yritystoiminnan suurempaan kokoon miestyövuosilla ja liikevaihdolla mitattuna sekä ulkopuolisten tulojen pienempään osuuteen perheen nettotuloista; sekä lisäksi loppukäyttäjäasiakkaiden suurempaan osuuteen kaikista asiakkaista.

Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin liittyi vahvimmin asiakaskunnan rakenteeseen siten että mitä suurempi oli loppukäyttäjäasiakkaiden osuus asiakaskunnasta, sitä enemmän koettiin voivan vaikuttaa yritystoiminnan menestymiseen. Lisäksi vaikutusmahdollisuudet olivat yhteydessä suurempaan työpanokseen, lyhyempään kokemukseen yrittäjänä toimimisesta ja ulkopuolisten tulojen pienempään osuuteen perheen nettotuloista.

Taulukko 3.11. Yrittäjyyteen liitettyjen toimintaodotuksien yhteydet taustatekijöihin.

	Riskinotto	Innova- tiivisuus	Kasvu- orientaatio	Konserva- tiivisuus	Pystyvyys	Usko omiin vaikutusmah- dollisuuksiin
Ikä	-,12 **	-,08 *	-,24 ***	,23 ***	-,09 *	-,05
Sukup (1=nainen, 2=mies)	,05	,07	,03	-,10 **	-,01	,05
Koulutustaso	,18 ***	,13 **	,00	-,13 **	,07	,06
Yrittäjäkokemus	-,08 *	-,10 **	-,22 ***	,18 ***	-,04	-,09 *
Peltoala	,24 ***	,05	,21 ***	-,24 ***	,09 *	-,03
Liikevaihto	,21 ***	,15 ***	,18 ***	-,28 ***	,14 ***	,12 **
Henkilötyövuodet	,19 ***	,21 ***	,22 ***	-,31 ***	,20 ***	,21 ***
Asiakkaiden lkm	,04	,03	-,10 *	-,03	,04	,11 **
Loppukäyttäjäasiakkaita (%)	-,00	,24 ***	,05	-,02	,14 ***	,32 ***
Jatkojalostaja- asiakkaita (%)	-,01	-,25 ***	-,06	,03	-,07	-,30 ***
Ulkopuolisen palkka- työn osuus perheen nettotuloista	-,02	,05	-,06	,06	-,14 ***	-,11 **
Ulkopuolella palkka- työssä	-,00	,01	-,05	,04	-,08 *	-,05
Tuotantosuurta (1)	5,8 **	6,8 **	1,0	0,9	1,9	,5
Toimiala (1)	2,7 *	4,0 **	2,5	1,1	1,9	3,4 *

(1) Kaksisuuntainen varianssianalyysi

3.6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Vaikka vuoden 2006 aineistossa sekä tavanomaisilla että monialaisilla viljelijöillä yrittäjä-identiteetti oli hieman vahvempi kuin vuoden 2001 aineistossa, ei tuloksista voida kuitenkaan tehdä varmuudella johtopäätöstä, että viljelijöiden yrittäjä-identiteetti olisi vahvistunut. Näin siksi, että aineistot eivät täysin vastaa toisiaan: vuoden 2006 tiedonkeruussa tavanomaisten viljelijöiden otoksessa oli enemmän yritystoiminnan kooltaan suurempia viljelijöitä kuin aiemmassa aineistossa. Sen sijaan se, että tässä käytetyissä kahdessa erillisessä aineistossa saatiin olennaisesti yhdenmukaiset tulokset, kertoo tulosten luotettavuudesta.

Keskeisimpänä tuloksena voidaan nostaa esille, se, että vaikka suomalaiset viljelijät vahvasti identifioivat itsensä tuottajiksi, niin se ei estä heitä näkemästä itseään myös yrittäjinä. Suurin osa tavanomaisista viljelijöistä piti itseään sekä tuottajina että yrittäjinä, ja vain noin neljäs- tai viidesosa ei kokenut lainkaan olevansa yrittäjiä. Monialaisilla viljelijöillä, joilla harjoittivat myös muuta yritystoimintaa maatalouden ohella, yrittäjä-identiteetti oli vielä tavanomaisia viljelijöitä vahvempi, eivätkä monialaiset viljelijät tässä suhteessa poikenneet kovin paljoa muista maaseutuyrittäjistä. Monialaiset viljelijät kokivat olevansa myös tuottajia, tosin huomattavasti vähemmän kuin tavanomaiset viljelijät. Sekä yrittäjäksi että tuottajaksi identifioituminen oli siten vahvasti yhteydessä maatalouden ja muun yritystoiminnan harjoittamiseen: mitä pienempi oli maatalouden osuus koko yritystoiminnasta, sitä vahvemmin viljelijät identifioivat itsensä yrittäjiksi ja sitä heikommin tuottajaksi.

Yrittäjä- ja tuottaja-identiteettien vahva yhteys monialaisuuteen vastaa hyvin esim, Bryan-tin (1999) ja Carterin (2001) tuloksia. Lisäksi saadut tulokset osoittavat, että on perusteltua tarkastella erikseen niitä, jotka ovat laajentaneet toimintaansa maataloudesta käynnistämällä muuta yritystoimintaa (monialaiset) niistä viljelijöistä, jotka maatalouden ohella käyvät ulkopuolella palkkatyössä (pluriaktiiviset). Kun muun yritystoiminnan harjoittaminen maatalouden ohella näyttää vahvistavan yrittäjä-identiteettiä ja heikentävän tuottaja-identiteettiä, niin palkkatyössä käyminen heikentää kumpaakin. Tulokset eivät siten vahvista Burtonin ja Wilsonin (2006) tuloksia, joiden mukaan monialaisten – mukaan lukien palkkatyössä käyvät – keskuudessa vallitsee yhtäläillä kuin muillakin viljelijöillä ”vahva halu säilyttää produktivistinen minä-kuva”. Pikemminkin, tulokset osoittavat että kumpikin toimintastrategia – muun yritystoiminnan harjoittaminen ja palkkatyössä käyminen – merkitsevät jonkin asteista irrottautumista tuottaja-identiteetistä ja muiden identiteettien vahvistumista.

Tarkastelluista taustatekijöistä yrittäjä-identiteettiä selittivät parhaiten ikä ja yritystoiminnan koko liikevaihdolla ja/tai henkilötyömäärällä mitattuna. Nuoremmilla viljelijöillä havaittu vahvempi yrittäjä-identiteetti vastaa Gonzalesin ja Beniton (2001) saamia tuloksia. Sitä, voidaanko tämän perusteella ennakoida viljelijöiden yrittäjä-identiteetin tulevaisuudessa vahvistuvan vanhemman sukupolven väistyessä, ei kuitenkaan tulosten perusteella voida varmuudella tehdä. On yhtä lailla mahdollista, että yrittäjä-identiteetin yhteys ikään liittyykin elämän vaiheeseen tai yritystoiminnan elinkaareen; voidaan esim. ajatella että iäkkäämmillä, jo eläkeikää lähestyvillä viljelijöillä yrittäjämäisyys ja yritystoiminnan kehittäminen ei välttämättä ole yhtä keskeisenä tavoitteena kuin nuoremmilla viljelijöillä. Vaikka nuoremmilla viljelijöillä on yleensä parempi koulutustaso kuin vanhemmilla, ei koulutustasolla kuitenkaan näyttänyt olevan kovin suurta vaikutusta yrittäjäidentiteettiin.

Yrittäjä-identiteetin yhteys yritystoiminnan kokoon vastaa myös aiempia tutkimuksia (Salamon-Brown & Davis 1986). On kuitenkin mahdollista tulkita tätä yhteyttä kahdella tavalla: voidaan olettaa, että yritystoiminnan suurempi koko vaatii yrittäjältä erilaisia,

nimenomaan yrittäjyyteen liitettyjä taitoja ja kykyjä, jolloin yritystoiminnan kasvaessa viljelijä ”joutuu” omaksumaan yrittäjämäisiä toimintatapoja ja näin kokee itsensä vahvemmin yrittäjäksi. Toisaalta yrittäjyyteen on liitetty pyrkimys yritystoiminnan kasvattamiseen, jolloin yrittäjä-identiteetti asettuikin selittämään yritystoiminnan kokoa.

Tuottaja-identiteettiä puolestaan selittivät parhaiten pääryhmäjaon ja palkkatyössä käynnin lisäksi tuotantosuunta ja yritystoiminnan koko. Kummassakin aineistossa havaittiin johdonmukaisesti, että maidontuottajat kokivat itsensä vahvimmin tuottajiksi ja viljanviljelijät heikoimmiksi. Koska tässä yhteydessä ei ollut mahdollista syventää tuotantosuuntien välisen erojen tarkastelua, voidaan esittää vain arveluja. Ensinnäkin voidaan todeta, että maatalan monialaistaminen näyttää olevan yleisintä viljatilajoilla: vuonna 2005 yli 40 % kaikista monialaisista tiloista on viljatilajoja ja vain 16 % maitotiloja (Maatilojen muu yritystoiminta 2005); ovatko maitotilat siten kaikkein kiinteimmin yhteydessä alkutuotantoon ja siten myös maidontuottajat vahvimmin sidoksissa tuottaja-identiteettiin? Toiseksi, vaikka asiakaskunnan rakenne ei regressioanalyysissä noussut johdonmukaisesti merkittävästi selittämään kumpaakaan identiteettiä, niin korrelaatioiden tarkastelussa havaittiin kuitenkin suhteellisen korkeat, merkitsevät yhteydet. Tämä viittaa siihen, että asiakaskunnan rakenne olisi yhteydessä muihin selittäviin tekijöihin, jolloin tuotantosuuntien välillä voi olla eroja asiakaskunnan rakenteessa. Tällöin tuotantosuuntien erot tuottaja-identiteetissä voivat osaltaan heijastaa sitä, että maidontuottajien asiakaskunta olisi suppeampi ja korostuneemmin jatkojalostaja-asiakkaista koostuva kuin viljanviljelijöillä.

Kaikkiaan tulokset osoittavat etteivät viljelijät Suomessa suinkaan koe yrittäjyyttä tai yrittäjämäisyyttä itselleen vieraana ja omaan ajatusmaailmaansa sopimattomana, kuten esim. Katila (2001) tai Burton & Wilson (2006) esittävät. Vertailukelpoisen tutkimustiedon puuttuessa ei voida tietää, ovatko suomalaiset viljelijät yrittäjämäisempiä kuin muiden maiden, esim. EU-maiden viljelijät. Tässä tutkimuksessa tarkastellut taustatekijät, niin yrittäjään kuin yritystoimintaan liittyvät, selittivät kuitenkin vain osan yrittäjä- ja tuottaja-identiteettien vaihtelusta ja luovat siten vasta osittaisen kuvan tilanteesta. Onkin tarvetta jatkotutkimuksilla selvittää tarkemmin miten yrittäjä- ja tuottaja – identiteetit ovat yhteydessä esim. yritystoiminnan menestymiseen ja laajemmin viljelijöiden käsityksiin omasta yritystoiminnan harjoittamisesta ja toimintaympäristöstä.

Tutkimuksessa syvennettiin kuvaa suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetistä. Teoreettisessa mallissa yrittäjäksi identifioitumista peilattiin yrittäjyystutkimuksesta nostettujen, yrittäjän rooliin keskeisesti liittyvien toimintaodotusten sekä sosiaalisen oppimisen teorioiden mukaisten tavoitteellisen toiminnan edellytysten kautta.

Empiirisessä tarkastelussa löydettiin teoreettiset ulottuvuudet – riskinotto, innovatiivisuus, kasvuorientaatio, pystyvyys sekä usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin, sekä havaittiin näiden olevan erittäin vahvassa ja odotetunkaltaisessa yhteydessä yrittäjäksi identifioitumiseen. Merkillepantavaa on, että kasvuorientaatiota ja riskinottoa lukuun ottamatta kaikki nämä ulottuvuudet osoittautuivat olevan tilastollisesti merkittävästi käänteisessä yhteydessä tuottajaidentifioitumiseen. Tämä viittaa siihen, että yrittäjä- ja tuottajaidentiteettien yhteensovittaminen ei välttämättä ole ongelmaton viljelijälle.

Pääryhmien välisestä vertailusta voidaan nostaa esiin seuraavat tulokset:

Tavanomaiset viljelijät olivat yhtä yrittäjämäisiä kuin muut maaseudun pienyrittäjät riskinoton, kasvuhakuisuuden ja konservatiivisuuden suhteen. Sen sijaan innovatiivisuudessa, pystyvyydessä ja erityisesti uskossa omiin vaikutusmahdollisuuksiin tavanomaiset viljelijät olivat sekä monialaisia viljelijöitä että muita maaseudun pienyrittäjiä vähemmän yrittäjä-

mäisiä. Monialaisten viljelijöiden ja muiden maaseudun pienyrittäjien välillä ei ollut tilastollisesti selkeän merkitseviä eroja. Kaiken kaikkiaan tulokset näyttävät siis osoittavan, että yrittäjyyden osalta tavanomaisten viljelijöiden ja monialaisten maatilayrittäjien välillä on merkille pantava ero: vaikka myös tavanomaiset viljelijät ovat riskinoton ja kasvuhakuisuuden merkityksessä yrittäjämäisiä, he eivät ole sitä innovatiivisuuden ja oman pystyvyyden ja vaikuttamisen merkityksessä läheskään samassa määrin kuin monialaista yritystoimintaa harjoittavat kollegansa.

Yrittäjyyteen liittyvät ulottuvuudet, joiden suhteen tavanomaiset viljelijät selvimmin poikkesivat monialaisista viljelijöistä ja muista maaseudun pienyrittäjistä, liittyivät paitsi yritystoiminnan kokoon, niin erityisesti asiakaskunnan rakenteeseen: mitä suurempi osuus yrittäjän asiakkaista oli loppukäyttäjiä (ja mitä pienempi osuus jatkojalostajia), sitä innovatiivisemmaksi, pystyvämmäksi yrittäjänä ja enemmän omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa uskovaksi henkilö itsensä määritti.

Vaikka suuri osa suomalaisista viljelijöistä pitää itseään yrittäjänä, niin yrittäjyyden kannalta ongelmallista on erityisesti tavanomaisten viljelijöiden asema markkina-areenalla ja suhde asiakkaisiin. Erityisesti tilanne, jossa viljelijän asiakaskunta koostuu yhdestä isosta ostajayrityksestä (esim. meijeri tai teurastamo), rajoittaa yrittäjälle ominaisena pidettyä kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksista asiakassuhteissa.

Kirjallisuus

- Alasuutari, P. 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994. Tampere: Vastapaino.
- Augoustinos, M. & Walker, I. 1995. Social cognition. An integrated introduction. London: Sage Publications.
- Bandura, A. 1995. Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. Teoksessa: Bandura, A. (toim.). Self-efficacy in changing societies. s.1–45. New York: Cambridge University Press.
- Baumeister, R.F. & Vohs, K.D. 2003. Self-regulation and the executive function of the self. Teoksessa: Leary, M.A. & Tangney, J.P. (toim.). Handbook of self and identity. s. 197–217. USA: The Guilford Press.
- Brandth, B. 2002. Gender identity in European family farming: a literature review. *Sociologia Ruralis* 42: 181–200.
- Brown, T.E., Davidsson, P. & Wiklund, J. 2001. An operationalization of Stevenson's conceptualization of entrepreneurship as opportunity based firm behavior. *Strategic Management Journal* 22: 953–968.
- Bryant, L. 1999. The detraditionalization of occupational identities in farming in South Australia. *Sociologia Ruralis* 39: 236–261.
- Burgess, J., Clark, J. & Harrison, C.M. 2000. Knowledges in action: an actor network analysis of a wetland agri-environmental scheme. *Ecological Economics* 35: 119–132.
- Burke, P.J. & Rietzes, D.C. 1981. The link between identity and role performance. *Social Psychology Quarterly* 44: 83–92.
- Burton, R.J.F. & Wilson, G.A. 2006. Injecting social psychology theory into conceptualisations of agricultural agency: Towards a post-productivist farmer self-identity? *Journal of Rural Studies* 22: 95–115.
- Carland, J.W., Hoy, F., Boulton, W.R. & Carland, J.A.C. 1984. Differentiating Entrepreneurs from small business owners: A conceptualization. *Academy of Management Review* 9: 354–359.

- Carland, J.W., Hoy, F. & Carland, J.A.C. 1988. "Who is an Entrepreneur?" is a question worth asking. *American Journal of Small Business*, Spring 1988. s. 33–39.
- Carter, S. 2001. Multiple business ownership in the farm sector. Differentiating monoactive, diversified and portfolio enterprises. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 7: 43–59.
- Chell, E. 2000. Towards researching the "opportunistic entrepreneur": A social constructionist approach and research agenda. *European Journal of Work and Organizational Psychology* 9: 63–80.
- Covin, J.G. & Slevin, D.P. 1986. The development and testing of an organizational-level entrepreneurship scale. Teoksessa: Ronstadt, R., Hornaday, J.A., Peterson, R. & Vesper, K.H. (toim.). *Frontiers of Entrepreneurship Research*. Babson College: Wellesley. MA. s. 628–639.
- Covin, J.G. & Slevin, D.P. 1988. The influence of organization structure on the utility of an entrepreneurial top management style. *Journal of Management Studies* 25: 217–234.
- Covin, J.G. & Slevin, D.P. 1989. Strategic management of small firms in hostile and benign environments. *Strategic Management Journal* 10(1): 75–87.
- Cromie, S. 2000. Assessing entrepreneurial intentions: some approaches and empirical evidence. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 9: 7–30.
- Cunningham, J.B. & Lischeron, J. 1991. Defining entrepreneurship. *Journal of Small Business management*. 29: 45–61.
- European Commission. 2007. Eurostat. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Gartner, W.B. 1988. "Who is an entrepreneur?" is the wrong question. *American Journal of Small Business*. Spring 1988: 11–32.
- Goel, S. & Karri, R. 2006. Entrepreneurs, effectual logic. and over-trust. *Entrepreneurship Theory and Practice*. July. s. 477–493.
- Gonzales, J.J. & Benito, C.G. 2001. Profession and identity. The case of family farming in Spain. *Sociologia Ruralis*. 41: 343–357.
- Ibrahim, G. & Vyakarnam, S. 2001. Defining the role of the entrepreneur in economic thought: limitations of mainstream economics. Saatavissa internetistä: <http://www.transitions.co.uk/uploads/dreet--01.doc>. Viitattu 18.2.2008.
- Katila, S. 2001. Maanviljelijäperheiden selviytymisstrategiat. Saatavissa internetistä: www.yrittajakoulu.com/yrittajyydenn_oppia/dokumentit
- Klandermans, B., Sabucedo, J.M., Rodriguez, M. & de Weerd, M. 2002. Identity processes in collective action participation: Farmers' identity and farmers' protest in the Netherlands and Spain. *Political Psychology* 23: 235–251.
- Knight, G.A. 1997. Cross-cultural reliability and validity of a scale to measure entrepreneurial orientation. *Journal of Business Venturing* 12: 213–225.
- Koh, H.C. 1996. Testing hypotheses of entrepreneurial characteristics. A study of Hong Kong MBA students. *Journal of Managerial Psychology* 11: 12–25.
- Krueger, N.F.Jr. 2003. The Cognitive psychology of entrepreneurship. Teoksessa: Acs, Z.J. & Audretsch, D.B. (toim.). *Handbook of entrepreneurship research*. s. 105–140. Kluwer Academic Publishers. Great Britain.
- Lee, S.M. & Peterson, S.J. 2000. Culture. entrepreneurial orientation. and global competitiveness. *Journal of World Business* 35: 401–416.

- Liang, T.W., Menkhoff, T. & Wah, C.Y. 2007. The effects of entrepreneurial growth orientation on organizational change and firm growth. Saatavissa internetistä: <https://mercury.smu.edu.sg/rsrchpubupload/10913/WP1207.pdf> Viitattu 12.2.2008.
- Licht, A.N. & Siegel, J.I. 2006. The social dimension of entrepreneurship. Teoksessa: Gasson, M. & Yeung, B. (toim.). Oxford handbook of entrepreneurship. Oxford: Oxford University Press.
- Lindsay, N.J. 2005. Toward a cultural model of indigenous entrepreneurial attitude. Academy of Marketing Science Review. no 5. Saatavissa internetistä: <http://www.amsreview.org/articles/lindsay05-2005.pdf>
- Lockie, S. 2006. Networks of Agri-Environmental Action: Temporality, Spatiality and Identity in Agricultural Environments. Sociologia Ruralis 46: 22–39.
- Longmore, M.A. & DeMaris, A. 1997. Perceived inequity and depression in intimate relationships: The moderating effect of self-esteem. Social Psychology Quarterly 60: 172–184.
- Lumpkin, G.T. & Dess, G.G. 1996. Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. Academy of Management Review 21: 135–172.
- Lumpkin, G.T. & Erdogan, B. 1999. If not entrepreneurship, can psychological characteristics predict entrepreneurial orientation? A pilot study. Saatavissa internetistä: <http://www.sbaer.uca.edu/research/usasbe/1999/31.pdf>. Viitattu 18.2.2008.
- Maddux, J.E. & Gosselin, J.T. 2003. Self-efficacy. Teoksessa: Leary, M.A. & Tangney, J.P. (toim.). Handbook of self and identity. s. 218–238. USA: The Guilford Press.
- Maatilojen muu yritystoiminta 2005. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Tike. 2006. Helsinki.
- Mueller, S.L. & Thomas, A.S. 2000. Culture and entrepreneurial potential: a nine country study of locus of control and innovativeness. Journal of Business Venturing 16: 51–75.
- Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2007. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2007. MTT Taloustutkimuksen julkaisuja 107. Helsinki: MTT Taloustutkimus. 96 s.
- Ni Laoire, C. 2002. Young farmers, masculinities and change in rural Ireland. Irish Geography 35: 16–27.
- Paulhus, D. & Christie, R. 1981. Spheres of Control: An interactionist approach to assessment of perceived control. Teoksessa: Lefcourt, H.M (toim.). Research with the Locus of Control Construct., vol. I New York: Academic Press.
- Pendergast, W.R. 2004. Entrepreneurial contexts and traits of entrepreneurs. Teoksessa: Baum, E. & McHargue, C. (toim.). 2003. ECI Conference on Teaching Entrepreneurship to Engineering Students. Monterey, Ca. USA. Saatavissa internetistä: <http://services.bepress.com/eci/teaching/8>. Viitattu 18.2.2008
- Podedworna, H. 1998. Modern farmers: new class of the Polish Rural society. University of Liverpool, Centre for Central and Eastern European Studies. Working paper no 49. UK: University of Liverpool.
- Poon, J.M.L., Ainuddin, R.A. & Junit, S.H. 2006. Effects of self-concept traits and entrepreneurial orientation on firm performance. International Small Business Journal 24: 61–84.
- Potter, C. & Tilzey, M. 2005. Agricultural policy discourses in the European post-Fordist transition: neoliberalism, neomercantilism and multifunctionality. Progress in Human Geography 29: 581–600.

- Pyysiäinen, J., Anderson, A., McElwee, G. & Vesala, K.M. 2006. Developing the entrepreneurial skills of farmers: some myths explored. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 12: 21–39.
- Reed, M. & Turner, M. 2003. Trends in farm diversification. *CRR Annual Review*. Centre for Rural Research. University of Exeter.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatilojen monialaistaminen: empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. *Maa- ja elintarviketalous* 50. Helsinki: MTT Taloustutkimus. 131 s., 6 liitettä.
- Rotter, J. 1975. Some Problems and Misconceptions Related to the Construct of Internal versus External Control of Reinforcement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 43(1): 56–67.
- Routamaa, V. & Vesalainen, J. 1992. Farmers and entrepreneurial potential. Discussion papers 151. Proceedings of the University of Vaasa. Vaasa.
- Seligman, M. 1975. *Helplessness: On Depression, Development and Death*. San Fransisco W.H.Freeman and Co.
- Shane, S. 2003. *A general Theory of Entrepreneurship*. Great Britain: Edgar Elgar Publishing Limited.
- Sharpley, R. & Vass, A. 2005. Tourism, farming and diversification: An attitudinal study. *Tourism management* 27: 1040–1052.
- Shaver, K.G. 2003. The social psychology of entrepreneurial behaviour. Teoksessa: Acs, Z.J. & Audretsch, D.B. (toim.). *Handbook of entrepreneurship research*. s. 105–140. Kluwer Academic Publishers, Great Britain.
- Stanworth, M.J.K. & Curran, J. 1973. *Management motivation in the Smaller Business*. Great Britain: Grower Press Limited.
- Stanworth, M.J.K. & Curran, J. 1976. Growth and the small firm – an alternative view. *Journal of Management Studies* 13: 95–110.
- Stets, J.E. & Burke, P.J. 2000. Identity theory and social identity theory. *Social Psychology Quarterly* 63: 224–237.
- Stets, J.E. & Burke, P.J. 2003. A sociological approach to self and identity. Teoksessa: Leary, M.R. & Tangney, J.P. (toim.). *Handbook of self and identity*. USA: The Guildford Press.
- Stewart, W.H.Jr., Carland, J.C., Carland, J.W., Watson, W.E. & Sweo, R. 2003. Entrepreneurial dispositions and goal orientations: A comparative exploration of United States and Russian entrepreneurs. *Journal of Small Business Management* 41: 27–46.
- Stewart, W.H.Jr. & Roth, P.L. 2007. A meta-analysis of achievement motivation differences between entrepreneurs and managers. *Journal of Small Business Management* 45: 401–421.
- Stewart, W.H.Jr., Watson, W.E., Carland, J.C. & Carland, J.W. 1998. A proclivity for entrepreneurship: a comparison of entrepreneurs, small business owners, and corporate managers. *Journal of Business Venturing* 14: 189–214.
- Stevenson, H.H. 1983. A perspective on entrepreneurship. *Harvard Business School Working Paper* 9-384-131.
- Stevenson, H.H & Jarillo, J.C. 1986. Preserving entrepreneurship as companies grow. *Journal of Business Strategy* 6: 10–23.
- Stevenson, H.H & Jarillo, J.C. 1990. A paradigm of entrepreneurship: entrepreneurial management. *Strategic Management Journal*, Summer Special Issue 11: 17–27.

- Stryker, S. & Burke, P.J. 2000. The past, present, and future of an identity theory. *Social Psychology Quarterly* 63: 284–297.
- Tan, J. 2001. Innovation and risk-taking in a transitional economy: a comparative study of Chinese managers and entrepreneurs. *Journal of Business Venturing* 16: 359–376.
- Tang, J., Tang, Z., Marino, L.D., Zhang, Y. & Li, Q. 2008. Exploring an inverted U-shape relationship between entrepreneurial orientation and performance in Chinese ventures. *Entrepreneurship Theory and Practice*. January: 219–239.
- Utsch, A. & Rauch, A. 2000. Innovativeness and initiative as mediators between achievement orientation and venture performance. *European Journal of Work and Organizational Psychology* 9: 45–62.
- Walsh, J.S. & Anderson, P.H. 1994. The owner-manager and the growth of the small firm: an empirical analysis of the Irish experience. Saatavissa internetistä: <http://www.sbaer.uca.edu/research/1994/ICSB/94ics275>. Viitattu 18.2.2008.
- van Praag, C.M. 1999. Some classic views on entrepreneurship. *De Economist* 147: 311–335.
- Venkatraman, N. 1989. Strategic orientation of business enterprises: the construct, dimensionality and measurement. *Management Science* 35: 942–962.
- Wennekers, S. & Thurik, R. 1999. Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics* 13: 27–55.
- Verheul, I., Uhlander, L. & Thurik, R. 2005. Business accomplishments, gender and entrepreneurial self-image. *Journal of Business Venturing* 20: 483–518.
- Vesala, K.M. 2003. The social embeddedness of personal control – A social psychological perspective to rural entrepreneurship. Teoksessa: Rennie, F. (toim.). *The Nordic-Scottish Universities Network for Rural and Regional Development. Proceedings of the 2003 Annual Conference. Inverness Scotland.*
- Vesala, K.M. 2005. Asiakaskunnan rakenne ja yrittäjäidentiteetin rakennuspuut. Monialaisten maatilayrittäjien vaikutusmahdollisuudet markkina-areenalla. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 1/2005. Helsinki.
- Vesala, K.M. & Peura, J. 2003. Portfolio farmers, entrepreneurship, and social sustainability. Teoksessa: Persson, L.O., Åhlander, A-M.S. & Westlund, H. (toim.). *Local responses to global changes. Economic and social development in Northern Europe's countryside. Stockholm: Work life in transition.*
- Vesala, K.M. & Peura, J. 2005. Presentation of personal control in the rhetoric of farm families engaged in business diversification in Finland. *Journal of comparative family studies* 36: 443–473.
- Vesala, K.M. & Peura, J. & McElwee, G. 2007 The split entrepreneurial identity of the farmer. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 14: 48–63.
- Vesala, K.M. & Rantanen, T. 1999. Pelkkä puhe ei riitä. Maanviljelijöiden yrittäjäidentiteetin rakentamisen sosiaalipsykologisia ehtoja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Wiklund, J. & Shepherd, D. 2005. Entrepreneurial orientation and small business performance: a configurational approach. *Journal of Business Venturing* 20: 71–91.
- Wilson, G.A. 2001. From productivism to post-productivism ... and back again? Exploring the (un)changed natural and mental landscapes of European agriculture. *Transactions of the Institute of British Geographers* 26: 77–102.
- Yakova, I. 2006. Czech Republic. 'Europe' and its farmers: How is agricultural interest intermediation affected by accession to the EU. *European Political Economy Review* 3: 112–142.

4 Monialaisten tilojen ja muiden maaseutuyritysten voimavarat, menestyminen ja liikkeenjohto

Luvun on kirjoittanut Leena Rantamäki-Lahtinen

4.1 Tausta ja tavoitteet

Monialaisella tilalla tarkoitetaan maatilaa, jolla harjoitetaan myös muun toimialan yritys-toimintaa. Maatilojen monialaisuus ei ole uusi ilmiö; jo pitkältä historiasta löytyy esimerkkejä monialaisuudesta ja moni suomalainen nykypäivän kärkiyritys on saanut alkunsa maatilan liitännäisenä (Hautamäki 2000). Monialaistaminen on kuitenkin yleistynyt viime vuosina, vuonna 2007 joka kolmas tila, eli kaikkiaan noin 23 000 tilaa, harjoitti myös muuta yritystoimintaa. Suomessa monialaisten tilojen määrä on kasvanut noin 7 % vuodesta 2000, vaikka samaan aikaan kaikkien maatilojen määrä on pudonnut noin 10 000 tilalla (MMMTIKE 2008). Tilastojen valossa näyttää siltä, että suomalaisten monialaisten tilojen *suhteellinen* osuus on tasaantunut noin kolmasosaan tiloista. Monialaisuus on tyypillistä erityisesti Pohjois- ja Länsi-Euroopan maissa. Eurostatin (2007) mukaan eniten monialaisia tiloja on Norjassa, Suomessa, Saksassa, Ranskassa ja Isossa-Britanniassa. Koko Euroopan unionin alueella monialaisten tilojen määrä on kasvanut viime vuosina, ja kehityksen voi olettaa myös jatkuvan.

Monialaisuus on mahdollisuus yritykselle. Hajauttamalla voidaan tavoitella yrityksen kasvua, riskien alentamista tai ja kannattavuuden parantamista (Grant 1991). Maatiloilla perheen toimeentulo ja lisätulojen tarve ovat myös tärkeitä monialaistamisen syitä. Monialaisuus on myös haaste, etenkin liikkeenjohdon kannalta. Yksi keskeisimpiä ongelmia johtamisen näkökulmasta on voimavarojen oikea kohdentaminen siten, että kokonaisuus toimisi parhaalla mahdollisella tavalla. Aikaisempien tutkimusten mukaan suurimmalla osalla tiloista on ongelmia ylihajauttamisen suhteen (Rantamäki-Lahtinen 2004). Erityisesti työvoima ja perheen osaaminen ei riitä kaikille yrityksen osa-alueille, jolloin kokonaisuus kärsii. Nämä ongelmat korostuvat käytännössä erityisesti yrityksen kasvuvaiheessa. Lisäksi toisen, kvalitatiivisella tutkimusotteella tehdyn aikaisemman tutkimuksen mukaan menestyneillä monialaisilla tiloilla töitä ja vastuuta on jaettu perheenjäsenten kesken tai työntekijöille, monialaistumisessa epäonnistuneilla tiloilla yksi henkilö on taas vastaa päätöksenteosta ja usein varsinaisesta työstäkin (Rantamäki-Lahtinen 2007).

Resurssipohjainen teoria

Resurssipohjainen näkemys tai teoria (*resource-based theory*) on viime vuosikymmeninä kehittynyt teoria, jossa huomio on yrityksen sisäisissä tekijöissä. Siinä yhdistyvät liikkeenjohdon ja taloustieteen näkökulmat, ja sen avulla voidaan selittää resurssi- tai yritystason eroja menestymisessä (Peteraf & Barney 2003). Resurssipohjaisessa teoriassa yritys nähdään kokoelmana erilaisia voimavaroja (Penrose 1995). Wernerfeltin (1984) mukaan yrityksen voimavarat ja tuotteet ovat saman kolikon eri puolia. Lähes kaikkien tuotteiden/palvelujen tuottamiseen tarvitaan useita resursseja, ja toisaalta useimpia voimavaroja voidaan käyttää useiden erilaisten lopputuotteiden valmistamiseen. Yritys voi siis etsiä uusia kilpailuetuja käyttämällä olemassa olevia voimavaroja uusilla tavoilla ja kehittämällä uusia tuotteita ja palveluja (Coates & McDermott 2002). Voimavarat eli resurssit voidaan ymmärtää käsittämään laajasti tuotantoprosessin panoksiksi (Grant 1991) tai aineettomiksi ja aineelliseksi kilpailueduiksi, joita yritykset voivat käyttää strategioiden suunnittelussa (Barney & Arian 2005). Grantin (1991), Peterafin (1993) ja Perry ym. (2005) mukaan

yksi resurssipohjaisen teorian keskeisistä tavoitteista on linkittää resurssien käyttö yrityksen menestymiseen, ja menestymisellä tarkoitetaan nimenomaan taloudellista menestymistä.

Maatiloja tai monialaisia tiloja ei ole juuri tarkasteltu resurssipohjaisen teorian viitekehyydessä. Torkko (2006) sekä Alsos ja Carter (2006) ovat tutkineet maatalouden resurssien hyödyntämistä monialaisten tilojen muussa yritystoiminnassa. Heidän tulostensa mukaan maatalouden ja alkutuotannon voimavaroja voidaan merkittävässä määrin siirtää muuhun toimintaan. Micheels ja Gow (2008) ovat puolestaan tarkastelleet miten resurssipohjaiseen teoriaan liittyvää kirjallisuutta voidaan soveltaa perusmaataloudessa. Heidän mukaansa malleja soveltamalla on mahdollista löytää aivan uusia vaihtoehtoja perustuotantotilojen kehittämiseen. Heidän malliaan ei ole vielä empiirisesti testattu maatalo-aineistolla.

Tässä artikkelissa tavoitteena on tarkastella monialaisten tilojen johtamista resurssipohjaisen teorian näkökulmasta ja näin tuoda uutta tietoa aihepiiristä. Keskeisenä tavoitteena on kuvata, miten monialaiset tilat eroavat erikoistuneista maaseutuyrityksistä (maatiloista ja ilman maatilataustaa toimivista yrityksistä) resurssiensa tai taloudellisen menestymisen suhteen. Lisäksi tavoitteena on kuvata, miten nämä mahdolliset erot voisi huomioida monialaisen tilan päätöksenteossa ja johtamisessa.

4.2 Aineisto ja menetelmät

Tämän artikkeli aineistona käytetään suurimmaksi osaksi vuonna 2006 kerättyä aineistoa, jotka on kuvattu luvussa 2. Tämä siksi, että suurin osa voimavaroihin liittyvistä kysymyksistä oli vuoden 2006 lomakkeessa. Kuitenkin eräitä asioita, kuten yrittäjien asenteita monialaistumiseen sekä monialaisen tilan johtamiseen liittyviä asioita kuvataan myös vuoden 2001 aineistosta. Tilastollisina menetelminä käytettiin varianssianalyysia, ei-parametrista Kruskal-Wallis testiä ja Kendal tau ei-parametrisia korrelaatiokertoimia.

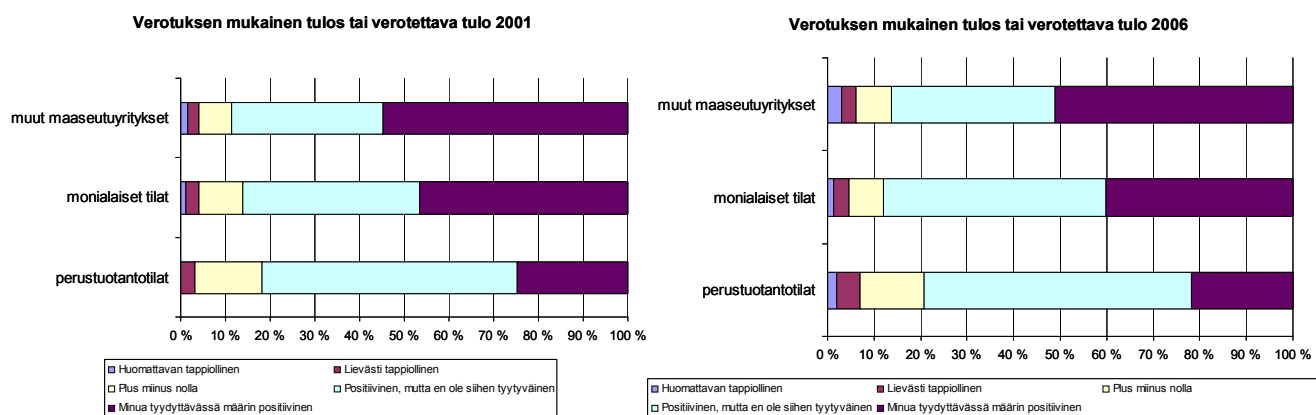
Aineiston kuvaus liiketaloudellisesta näkökulmasta

Lähes kaikki aineiston yritykset olivat mikroyrityksiä, eli työllistivät vähemmän kuin 10 htv. Liikevaihdolla ja henkilötyövuosilla mitattuna ilman maatilataustaa toimivat yritykset olivat isoimpia ja perustuotantotilat pienimpiä, erot eivät ole suuria (taulukko 4.1), mutta ne ovat tilastollisesti merkitseviä ($p << 0,00$). Vaihtelu yritysten välillä oli suurta, tässä ei huomioida mm. toimialakohtaisia eroja, jotka luonnollisesti osaltaan vaikuttavat esimerkiksi liikevaihtoon tai investointitarpeisiin. Yrityksistä varsin suuri osa oli perheyrityksiä: perustuotantotiloista ja monialaisista tiloista 90 % oli sellaisia, että puoliso, joku muu perheenjäsen tai molemmat osallistuivat yritystoimintaan. Ilman maatilataustaa toimivista yrityksistä 69 % oli perheyrityksiä. Perheyritysten päätöksenteko poikkeaa jossain määrin muiden yritysten päätöksenteosta, ja siksi asia on hyvä huomioida (Gasson ym. 1988, Gasson & Errington 1993, Reed ym. 2002).

Taulukko 4.1. Yritysten keskimääräinen koko liikevaihdolla ja henkilöstöllä mitattuna vuonna 2006 sekä yritysten vuosina 2004 ja 2005 toteuttamat investoinnit.

Muuttuja	Perustuotantotilat (n=271)	Monialainen tila (n=383)	Muu yritys (n=116)
Yrityksen liikevaihto, 1000 euroa (keskiarvo)	149	230	416
Yrityksen henkilötyövuodet 2006, htv (keskiarvo)	2,6	3,7	3,9
Yrityksen investoinnit, 1000 euroa 03 ja 06 (keskiarvo)	80	108	91

Yrityksen nettotulosta mitattiin kummassakin kyselyssä kysymyksellä ”Millainen on yritystoimintanne verotuksen mukainen nettotulos tai verotettava puhdas tulo”. Vastausvaihtoehdot olivat välillä 1 = huomattavan tappiollinen, 5 = Minua tyydyttävässä määrin positiivinen. Yritysten verotettava nettotulo tai verotuksen mukainen puhdas tulo oli pääosin positiivinen sekä vuonna 2006, että vuonna 2001 kaikissa yritystyypeissä (kuva 4.1).

Kuva 4.1. Yritysten verotuksen mukainen tulos/verotettava puhdas tulo vuosina 2001 ja 2006.

Yritysten kannattavuutta ja taloudellista menestymistä pyrittiin mittaamaan kolmella eri mittarilla. Yrityksen kannattavuutta mitattiin kahdella kysymyksellä. Toinen niistä koski kannattavuuden kehittymistä ja kysymys oli muotoiltu: ”Miten yritystoimintanne kannattavuus on kehittynyt vuosina 1997–2001 ja 2003–2005”. Vastajia pyydettiin arvioimaan kannattavuus Likert tyyppisellä asteikolla 1–5 (1 = heikentynyt merkittävästi, ja 5 = parantunut merkittävästi). Toinen kysymys koski yrityksen kannattavuutta suhteessa muihin alan yrityksiin. Vuonna 2001 asiaa mitattiin kolmiportaisella asteikolla (1 = yritys on keskimääräistä kannattamattomampi, 3 = yritys on keskimääräistä kannattavampi) ja vuonna 2006 viisiportaisella asteikolla (1 = huomattavasti heikompi, 5 = huomattavasti parempi).

Kolmas taloudellisen menestymisen mittari oli yrittäjän subjektiivinen näkemys omasta menestymisestään. Tämä mittari koskee vain vuoden 2006 (kysymys 30), jossa pyydettiin vastaajaa arvioimaan, miten hyvin hän oli mielestään onnistunut eräissä tavoitteissa. Tässä artikkelissa hyödynnetyt asiat olivat: voiton maksimointi, paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle sekä toiminnan taloudellinen kannattavuus. Vastajat arvioivat näitä asteikolla 1–5 (1 = ei lainkaan, 5 = erittäin hyvin). Näistä kolmesta muuttujasta laskettiin summamuuttuja:

$$\frac{\text{Voiton maksimointi} + \text{paremman elintason ansaitseminen} + \text{toiminnan kannattavuus}}{3}$$

Taulukossa 4.2 on esitetty kannattavuutta kuvaavien ja taloudellista menestymistä kuvaavan subjektiivisen summamuuttujan keskiarvot. Yleisesti yrittäjät kokivat, että yrityksen kannattavuus oli kohtalainen. Perustuotantotiloilla sekä kannattavuus, että subjektiivinen arvio menestymisestä oli heikompi kuin muissa ryhmissä. Erot ryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä kannattavuuden kehittymisen (2001: Chi-Square = 76,989 p << 0,00, aineisto 2006 aineisto: Chi-Square = 40,398, p << 0,00) ja subjektiivisen arvioinnin osalta (Chi-Square = 7,006, p = 0,3).

Taulukko 4.2. Kannattavuutta ja taloudellista menestymistä kuvaavat muuttujat.

Muuttuja	Perustuotanto-tila	Monialainen tila	Muu yritys
Kannattavuus suhteessa muihin 2001 (asteikko 1–3)	1,94	2,03	2,10
Kannattavuus suhteessa muihin 2006 (asteikko 1–5)	2,96	3,08	3,04
Kannattavuuden kehitys 1997–2000	2,90	3,54	3,55
Kannattavuuden kehitys 2003–2005	2,70	3,08	3,27
Subjekttiivinen taloudellinen menestyminen 2006	3,02	3,21	3,16

4.3 Tulokset

4.3.1 Monialaistamiseen liittyvät asenteet ja jatkoaikomukset

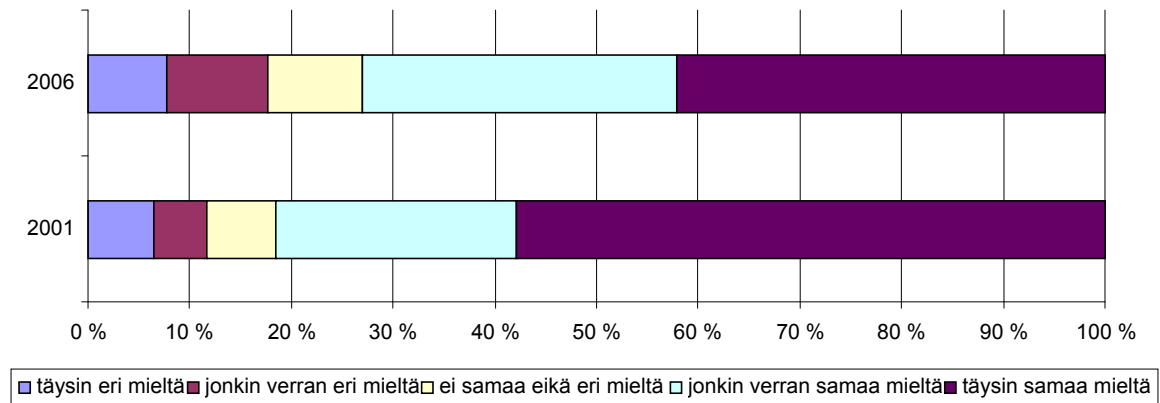
Vuoden 2001 lomakkeessa oli kysymyksiä liittyen monialaisuuden ja yhteen toimialaan erikoistumisen hyödyistä ja haitoista. Pääryhmien vastaajien mielipiteet erosivat monialaisuutta koskevien väittämien osalta toisistaan (taulukko 4.3). Yleisesti vastaajat kokivat, että erikoistuminen on väylä lisätä kustannustehokkuutta ja monialaistamalla puolestaan vähennetään riskejä ja yrittäjän tulonvaihteluita. Viljelijät suhtautuivat monialaistamiseen myönteisemmin kuin ilman maatilataustaa toimivat yrittäjät.

Taulukko 4.3. Monialaistamiseen liittyvät asenteet vuonna 2001 (n=933).

Muuttuja	Perustuotantotilat	Monialaiset tilat	Muut yritykset	Chi-Square	p-arvo
Monialaistaminen lisää kustannustehokkuutta	2,53	2,77	2,49	11,14	0,00
Monialaistaminen vähentää yritystoiminnan riskejä	3,37	3,51	3,13	15,10	0,00
Monialaistaminen helpottaa yrityksen kasvua	3,01	3,21	3,12	5,46	0,07
Monialaistaminen lisää yrityksen tuloja	3,21	3,37	3,04	14,46	0,00
Monialaistaminen vähentää tulonvaihtelua	3,49	3,6	3,06	30,30	0,00
Erikoistuminen lisää kustannustehokkuutta	3,68	3,54	3,8	8,57	0,01
Erikoistuminen vähentää yritystoiminnan riskejä	2,77	2,67	3,12	19,30	0,00
Erikoistuminen helpottaa yrityksen kasvua	3,27	3,2	3,80	0,70	0,70
Erikoistuminen lisää yrityksen tuloja	3,17	3,14	3,23	1,19	0,55
Erikoistuminen vähentää yrittäjän tulovaihteluita	2,76	2,77	2,85	0,87	0,65

2006 vuoden aineisto tukee aikaisempia tuloksia siitä, että valtaosa monialaisista tiloista aikoo tulevaisuudessa jatkaa sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa (Rantamäki-Lahtinen 2004). Suurin osa yrittäjistä on tyytyväinen strategiavalintaansa ja monialaisuutta voidaan pitää pysyvänä ilmiönä ja tapana yrittää (kuva 4.2). 2006 vuoden aineistossa oli kuitenkin jonkin verran enemmän vastaajia, jotka harkitsivat toimialojen karsimisista kuin vuonna 2001. Vuoden 2006 kyselyyn vastanneista 44 % aikoi jatkossa kehittää sekä maataloutta, että muuta yritystoimintaa, 44 % aikoi keskittyä pääasiassa muun yritystoiminnan kehittämiseen ja 12 % lähinnä maatalouden kehittämiseen.

tulevaisuudessa harjoitamme sekä maataloutta, että yritystoimintaa

Kuva 4.2. Monialaisuuteen liittyvät tulevaisuuden suunnitelmat vuonna 2001 (n=599) ja 2006 (n=379).

4.3.2 Kriittiset voimavarat erityyppisissä maaseutuyrityksissä

Eri aloilla toimivissa yrityksissä luonnollisesti hyvinkin erityyppiset voimavarat ovat kriittisiä menestymisen näkökulmasta. Vuoden 2006 kyselylomakkeessa patterissa 23 pyydettiin arvioimaan eräitä keskeisiä voimavaroja siitä näkökulmasta, olivatko ne tärkeitä vastaajan omassa yritystoiminnassa. Arviointi tehtiin asteikolla 1–3 (1 = ei lainkaan tärkeä, 3 = erittäin tärkeä). Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan oman yrityksensä voimavaroja suhteessa kilpailijoihin. Tämä arviointi tehtiin asteikolla 1–5 (1 = huomattavasti heikommät, 5 = huomattavasti paremmät).

Tulosten mukaan maaseutuyrityksissä pidetään erityisen tärkeinä tuotteiden hyvää laatua, sekä yrittäjien ja työntekijöiden hyvää ammattitaitoa, sekä sitä, että yrityksellä on käytössään riittävän hyvät teknologiset valmiudet ja, että sillä on hyvät verkostot ja yhteistyökumppanit. Painotukset vaihtelivat luonnollisesti eri toimialoilla. Perustuotantotiloilla pidetään strategisesti tärkeinä erityisesti aineellisia voimavaroja, kuten rakennuksia ja laadukkaita raaka-aineita. Toisaalta ilman maatilataustaa toimivissa maaseutuyrityksissä painottuvat aineettomat asiat kuten yrityksen imago ja hyvät asiakassuhteet. Monialaiset tilat ovat eräänlainen ”väliryhmä”, eli niillä tarvitaan monenlaisia voimavaroja, joita tosin voi usein hyödyntää sekä maataloudessa, että muussa toiminnassa (taulukko 4.4).

Taulukko 4.4. Miten tärkeinä eräät keskeiset resurssit nähtiin yrityksen kehittämisen kannalta (keskiarvo).

Miten tärkeinä näette seuraavat voimavarat omassa yritystoiminnassanne. 1 = ei lainkaan tärkeä, 3 = erittäin tärkeä	Perustuotantotilat (n=253)	Monialaiset tilat (n=382)	Muut maaseutuyritykset (n=131)
Raaka-aineet	2,3	2,1	1,8
Teknologia, koneet ja laitteet	2,4	2,4	2,2
Rakennukset	2,4	2,2	1,9
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	2,4	2,3	2,1
Ammattitaitoinen työvoima	2,5	2,5	2,7
Innovatiiviset tuotteet / palvelut	1,8	2,0	2,1
Liiketoimintaosaaminen	2,4	2,5	2,6
Yrityksen imago	2,2	2,5	2,7
Asiakassuhteiden hyvä hoito	2,4	2,7	2,9
Yrittäjien ammattitaito	2,7	2,8	2,9
Yhteistyökumppanit ja verkostot	2,4	2,4	2,4
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	2,7	2,8	2,9
Jakelu-/välityskanavat	2,4	2,3	2,1

Tulosten perusteella suomalaisilla maaseutuyrityksillä on yleisesti ottaen melko hyvin tarvittavia voimavaroja käytössään (taulukko 4.5). Tutkimukseen osallistuneet yrittäjät arvioivat oman yrityksensä voimavaroja suhteessa kilpailijoidensa vastaaviin. Yritysten vahvuksina korostuivat erityisesti yrittäjien ammattitaito, tuotteiden/palveluiden laatu ja hyvät asiakassuhteet. Perustuotantotilojen viljelijät kokivat, että heidän tuotteensa eivät olleet yhtä innovatiivisia kuin kilpailijoiden, ja monet kokivat oman tilansa teknologian ja rakennukset heikommiksi kuin muilla, viimeksi mainitut koettiin jossain määrin ongelmallisiksi myös monialaisilla tiloilla. Muissa maaseutuyrityksissä monet yrittäjät kokivat, että yrityksen rahoitusmahdollisuudet, jakelukanavat ja teknologiset valmiudet olivat heikompia kuin kilpailijoiden. Monialaiset tilat ovat erityisryhmä maaseutuyritysten kentässä, sillä toimiessaan sekä maatalouden että muun toiminnan rajapinnoilla, niiden menestymisen näkökulmasta on hyvinkin erityyppiset voimavarat ovat tärkeitä. Tämän tutkimuksen perusteella näyttää, että niillä on kuitenkin suhteellisen hyvin erilaisia kriittisiä voimavaroja käytössään.

Taulukko 4.5. Erityyppisten maaseutuyritysten resurssit suhteessa kilpailijoiden vastaaviin resursseihin.

Yrityksen omat resurssit verrattuna kilpailijoihin 1 = huomattavasti heikommät; 3 = saman tasoiset; 5 = huomattavasti paremmät	Perustuotantotilat, ka	Monialaiset tilat, ka	Ilman maatilataustaa toimivat yritykset, ka
Raaka-aineet	3,08	3,16	3,05
Teknologia, koneet ja laitteet	2,84	3,09	2,92
Rakennukset	2,92	2,98	3,00
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	3,17	3,22	2,96
Ammattitaitoinen työvoima	3,17	3,29	3,38
Innovatiiviset tuotteet / palvelut	2,83	3,09	3,10
Liiketoimintaosaaminen	3,14	3,27	3,25
Yrityksen imago	3,21	3,50	3,52
Asiakassuhteiden hyvä hoito	3,25	3,60	3,54
Yrittäjien ammattitaito	3,39	3,60	3,58
Yhteistyökumppanit ja verkostot	3,15	3,21	3,14
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	3,36	3,62	3,64
Jakelu-/välityskanavat	3,10	3,02	2,99

Yrittäjien arviot oman yrityksensä voimavaroista suhteessa kilpailijoihin korreloivat monelta osin positiivisesti taloudellisen menestymisen mittareiden kanssa. Korrelaatiot olivat pieniä, mutta tilastollisesti merkitseviä. Perustuotantotilojen viljelijät pitivät yrityksensä kannalta kaikkein tärkeimpänä voimavaroina omaa ammattitaitoaan, tuotteiden laatua ja ammattitaitoista työvoimaa. Nämä tekijät korreloivat vain muuttujan ”kannattavuus suhteessa muihin” -muuttujan kanssa, mutta eivät kannattavuuden kehitystä tai subjektiivista menestymistä kuvaavien muuttujien kanssa. Tärkeystään huolimatta esimerkiksi maataloustuotteiden korkea laatu ei välttämättä näy niiden hinnassa merkittävässä määrin, ja näin ollen se ei heijastu yrityksen taloudelliseen menestymiseen tai kannattavuuteen (taulukko 4.6). Kun muuttujaa tarkasteltiin tuotantosuunnittain, lihantuotannossa tuotteiden laatu korreloi subjektiivisen menestymisen arvioinnin kanssa (korrelaatiokerroin 0,3, $p < 0,05$). Vastaavasti viljeltiloilla kannattavuus suhteessa muihin korreloi laadun kanssa (korrelaatiokerroin 0,2, $p < 0,05$). Sitä vastoin viljelijöiden liiketoimintaosaaminen ja fyysiset resurssit (raaka-aineet, koneet, rakennukset, jakelukanavat) sekä imago korreloivat positiivisesti tässä käytettyjen menestymisen mittareiden kanssa.

Taulukko 4.6. Perustuotantotilojen voimavarojen ja taloudellisen menestymisen välinen korrelaatio (Kendals tau -korrelaatiokerroin).

Muuttuja	Erittäin tärkeä resurssi alalla, %	Oma tilanne resurssin suhteen parempi kuin kilpailijoilla, %	Subjektiivinen menestyminen	Kannattavuuden kehitys 2003–2005	Kannattavuus suhteessa muihin
Raaka-aineet	45 %	13 %	,15**	,10*	,24**
Teknologia, koneet ja laitteet	41 %	19 %	,21**	,14*	,18**
Rakennukset	42 %	22 %	,19**	,18*	,16**
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	46 %	30 %	,22**	,07	,27**
Ammattitaitoinen työvoima	60 %	23 %	,07	,08	,21**
Innovatiiviset tuotteet/palvelut	13 %	10 %	,06	,01	,03
Liiketoimintaosaaminen	44 %	25 %	,22**	,23**	,33**
Yrityksen imago	36 %	29 %	,12*	,16**	,24**
Asiakassuhteiden hyvä hoito	43 %	27 %	,12*	,11	,17**
Yrittäjien ammattitaito	73 %	39 %	,049	,077	,13*
Yhteistyökumppanit ja verkostot	44 %	26 %	,20**	,11	,15*
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	72 %	33 %	,09	,09	,15*
Jakelu-/välityskanavat	50 %	17 %	,14**	,12*	,23**

*Korrelaatio on merkitsevä 0,05 riskitasolla.**. Korrelaatio on merkitsevä 0,01 riskitasolla

Monialaisten tilojen viljelijät puolestaan pitivät tärkeimpinä voimavaroina ammattitaitoa, laatua ja asiakassuhteita. Ammattitaito, yhteistyöverkostot, teknologia, innovatiiviset tuotteet ja yrityksen imago korreloivat positiivisesti kaikkien menestystä ja kannattavuutta mittaavien muuttujien kanssa (taulukko 4.7). Monialaisilla tiloilla liiketoimintaosaamista pidettiin tärkeämpänä kuin perustuotantotiloilla, ja se korreloi positiivisesti subjektiivisen menestymisen ja muihin suhteutetun kannattavuuden kanssa. Ilman maatilataustaa toimivissa maaseutuyrityksissä kriittisinä voimavaroina pidettiin erityisesti omaa ammattitaitoa, asiakassuhteita ja yrityksen imagoa. Nämä kaikki asiat korreloivat myös kannattavuutta ja subjektiivista menestymistä mittaavien muuttujien kanssa. Lisäksi niiden kanssa korreloivat fyysiset resurssit ja tuotteiden/palvelujen laatu (taulukko 4.8).

Taulukko 4.7. Monialaisten tilojen voimavarojen ja taloudellisen menestymisen välinen korrelaatio (Kendals tau).

Muuttuja	Erittäin tärkeä resurssi alalla, %	Oma tilanne resurssin suhteen parempi kuin kilpailijoilla, %	Subjekttiivinen menestyminen	Kannattavuuden kehitys 2003–2005	Kannattavuus suhteessa muihin
Raaka-aineet	37 %	23 %	,09*	,09*	,24**
Teknologia, koneet ja laitteet	43 %	32 %	,25**	,13**	,31**
Rakennukset	35 %	28 %	,16**	0,05	,20**
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	43 %	36 %	,21**	0,06	,38**
Ammattitaitoinen työvoima	58 %	34 %	,15**	0,06	,21**
Innovatiiviset tuotteet/palvelut	26 %	24 %	,10*	,12**	,17**
Liiketoimintaosaaminen	56 %	35 %	,25**	0,07	,29**
Yrityksen imago	57 %	47 %	,17**	,09*	,23**
Asiakassuhteiden hyvä hoito	72 %	50 %	,13**	0,07	,15**
Yrittäjien ammattitaito	83 %	50 %	,23**	,13**	,23**
Yhteistyökumppanit ja verkostot	49 %	29 %	,19**	,17**	,20**
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	79 %	53 %	,15**	0,05	,22**
Jakelu-/välityskanavat	41 %	18 %	,18**	-0,03	,26**

*Korrelaatio on merkitsevä 0,05 riskitasolla.**. Korrelaatio on merkitsevä 0,01 riskitasolla

Taulukko 4.8. Muiden maaseutuyritysten voimavarojen ja taloudellisen menestymisen korrelaatio (Kendals tau).

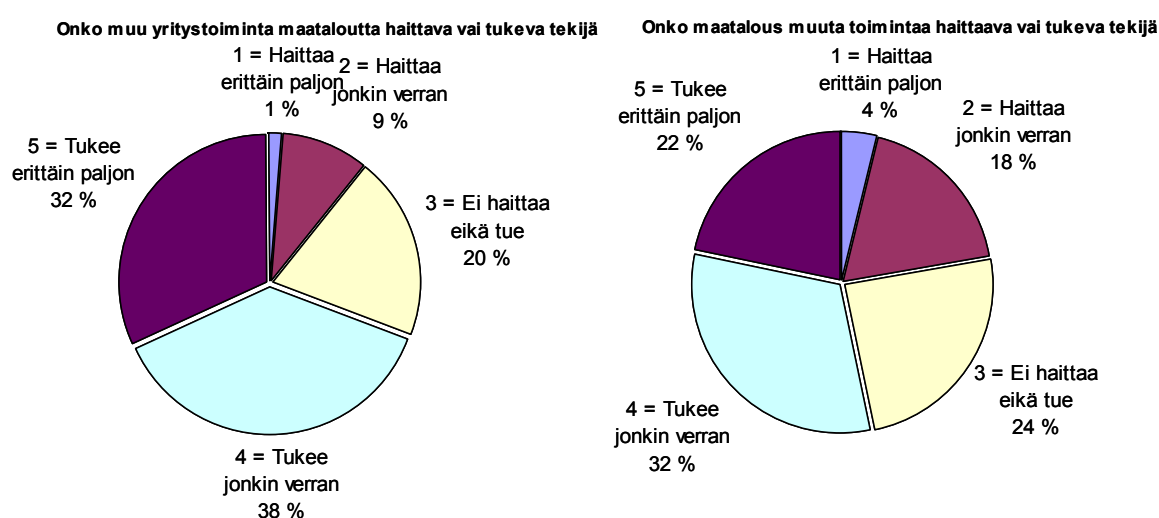
Muuttuja	Erittäin tärkeä resurssi alalla, %	Oma tilanne parempi kuin kilpailijoilla, %	Subjekttiivinen menestyminen	Kannattavuuden kehitys 2003–2005	Kannattavuus suhteessa muihin
Raaka-aineet	26 %	14 %	0,10	0,15	0,15
Teknologia, koneet ja laitteet	35 %	19 %	,21**	,22**	,28**
Rakennukset	26 %	28 %	,20**	,17*	,18*
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	31 %	24 %	,34**	0,11	,39**
Ammattitaitoinen työvoima	74 %	43 %	0,11	,19*	,18*
Innovatiiviset tuotteet/palvelut	32 %	28 %	,20**	0,04	,23**
Liiketoimintaosaaminen	64 %	38 %	,31**	0,14	,25**
Yrityksen imago	76 %	52 %	,18*	,32**	,27**
Asiakassuhteiden hyvä hoito	88 %	47 %	,25**	,27**	,30**
Yrittäjien ammattitaito	88 %	53 %	,24**	,18*	,18*
Yhteistyökumppanit ja verkostot	42 %	23 %	,20**	0,15	,19*
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	49 %	52 %	,20**	,27**	,24**
Jakelu-/välityskanavat	31 %	18 %	,22**	0,12	,24**

*Korrelaatio on merkitsevä 0,05 riskitasolla.**. Korrelaatio on merkitsevä 0,01 riskitasolla

Tulosten perusteella voidaan arvioida, että kriittisillä resursseilla ja yrityksen taloudellisella menestymisellä on yhteys, joskin korrelaatiot ovat luonnollisesti melko alhaisia, sillä menestymiseen vaikuttaa merkittävästi myös toimintaympäristö.

4.3.3 Monialaisen tilan johtamisen erityispiirteitä

Edellisen kappaleen tulosten perusteella monialaiset tilat ja ilman maatilataustaa toimivat yritykset eivät resurssiensa osalta eronneet toisistaan, useimpien tarkasteltujen muuttujien osalta ne olivat paremmin resursoituja kuin perustuotantotilat. Monialaisilla tiloilla on keskimäärin melko hyvin voimavaroja, siltä osin niiden tilanne on hyvä. Ongelmaksi saattaa muodostua eri tekijöiden runsaus, erilaisia tuotannontekijöitä tarvitaan paljon. Jokainen monialainen tila toimii ainakin kahdella markkinalla: maataloudessa ja jollain muulla. Alojen toimintaympäristöt voivat erota huomattavasti toisistaan. Lisäksi esimerkiksi sesonkien päällekkäisyys saattaa luoda ongelmia ja yksittäisen henkilön ajan ja osaamisen riittävyys voi luoda paineita johtamisessa. Suurelta osalta monialaisten tilojen yrittäjät kuitenkin näkevät, että toimialat tukevat toisiaan (kuva 4.3).

Kuva 4.3. Miten eri toimialat tukevat toisiaan monialaisilla tiloilla (2006 aineisto).

Monialaiset tilat ovat siis liikevaihdolla ja henkilöstömäärillä mitattuna keskimäärin hieman isompia kuin perustuotantotilat, eri toimialat vaikuttavat tilan sisällä toisiinsa, tilat toimivat erilaisten markkinoiden rajapinnoilla, ja niillä on paljon erilaisia voimavaroja, joiden oikeanlainen suuntaaminen on tärkeää. Aikaisemman, kvalitatiivisella tutkimusotteella tehdyn tutkimuksen (Rantamäki-Lahtinen 2007) perusteella tiedossa oli, että monialaistamisessa onnistuneilla tiloilla vastuuta ja johtamista jaettiin perheenjäsenten ja työntekijöiden kesken. Kysymyksessä 28 esitettiin väittämä ”Jaan vastuuta yritystoiminnassani perheenjäsenille ja työntekijöille”. Taulukossa 4.9 on esitetty muuttujan tunnuslukuja, eri yritystyypit eivät tilastollisesti eroa toisistaan tämän muuttujan osalta.

Taulukko 4.9. Muuttujan ”Jaan vastuuta yritystoiminnassani perheenjäsenille ja työntekijöille” kuvailevat tunnusluvut.

	Minimi	Maksimi	Keskiarvo	Keskihajonta
Perustuotantotilat	1	5	3,5	1,2
Monialaiset tilat	1	5	3,6	1,2
Yritykset	1	5	3,2	1,4

Kun vastuun jakaminen linkitetään yrityksen menestymiseen, tutkimus osaltaan vahvistaa aikaisempaa löydöstä siitä, että menestyneillä monialaisilla tiloilla vastuu on luontevasti jaettu perheenjäsenten ja työntekijöiden kanssa, heikommin menestyneillä tiloilla taas yksi ihminen kantaa lähes kaiken vastuun (taulukko 4.10). Tulos on tilastollisesti merkitsevä kaikkien mitattujen menestymismuuttujien osalta. Vastuunjako yrityksen sisällä on tärkeä erityisesti monialaisilla tiloilla, sillä kahdessa muussa ryhmässä yhtä selviä tuloksia ei tullut, eivätkä erot olleet kaikilta osin tilastollisesti merkitseviä (taulukko 4.11).

Taulukko 4.10. Muuttuja ”jaan vastuuta yritystoiminnassani perheenjäsenille ja työntekijöille” ja taloudellinen menestyminen monialaisilla tiloilla.

	n	Taloudellinen menestyminen	Kannattavuus	Kannattavuus suhteessa muihin
1=täysin eri mieltä	40	2,97	2,79	2,95
2	33	2,81	3,03	2,76
3	81	3,19	2,95	2,96
4	144	3,21	3,12	3,15
5 = täysin samaa mieltä	95	3,51	3,32	3,28

Taulukko 4.11. Vastuunjaon ja menestymisen yhteys eri ryhmissä.

Ryhmä		Taloudellinen menestyminen	Kannattavuus	Kannattavuus suhteessa muihin
Perustuotantotilat	Chi-Square	11,114	4,882	2,15
	df	4	4	4
	p	0,03	0,30	0,71
Monialaiset tilat	Chi-Square	26,81	9,992	15,04
	df	4	4	4
	p	0,00	0,04	0,01
Yritykset	Chi-Square	6,578	4,062	13,501
	df	4	4	4
	p	0,2	0,4	0,0

4.4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä artikkelissa esitettyjen keskeisten tulosten mukaan yrityksen taloudellinen menestymisen ja sen erilaisten resurssien välillä on yhteys, ja tältä osin tulokset ovat teorian mukaisia. Yrittäjien oman arvion mukaan yrityksillä on keskimäärin kohtuullisen hyvin erilaisia resursseja. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että maaseutuyrityksissä on keskimäärin hyvät sisäiset valmiudet sopeutua muutoksiin ja rakentaa tulevaa.

Korrelaatiokertoimet taloudellisen menestymisen ja yksittäisten voimavarojen välillä olivat melko pieniä, mutta tilastollisesti merkitseviä. Tulos on looginen. Resurssipohjaisessa teoriassa yritys nähdään kokoelmana erilaisia voimavaroja (Penrose 1995), jolloin yrityksen yksi yksittäinen voimavara on vain yksi komponentti yrityksen menestymisen rakentumisessa. On kuitenkin tärkeää muistaa, että yrityksen kriittiset voimavarat eivät ole ainoita menestymiseen vaikuttavia tekijöitä. Etenkin lyhyellä tähtämellä menestymiseen vaikuttavat keskeisesti myös ulkopuoliset tekijät, kuten yrityksen toimialalla, sijaintialueella tai yleisessä taloudessa tapahtuneet muutokset. Esimerkiksi Galbreathin ja Galvinin (2008) empiiristen tulosten mukaan sekä yrityksen resurssit, että ulkoiset tekijät selittävät

sen menestymistä, tosin siten, että resurssit selittivät sitä enemmän. Kun taloudellista menestymistä mitattiin erilaisten yrittäjien subjektiivisen arvion mukaan, mittari korreloi eniten liiketoimintaosaamisen, pääomien ja monialaisilla tiloilla teknologian mukaan.

Sekä yrityskohtaista kannattavuutta, että kannattavuutta suhteessa muihin alan yrityksiin kuvaavien muuttujien osalta perustuotantotiloilla menestyksen kanssa korreloivat eniten yrityksen imago ja liiketoimintaosaaminen. Molemmat olivat tekijöitä, joita viljelijät pitivät keskimäärin vähemmän tärkeinä voimavaroina kuin esimerkiksi yrittäjien ammattitaitoa tai tuotteiden laatua. Perustuotantotilojen viljelijät myös pitivät näitä tekijöitä huomattavasti vähemmän tärkeinä kuin monialaisten tilojen viljelijät ja muut maaseutuyrittäjät. Sekä liiketoimintaosaaminen, että yrityksen imago ovat aineettomia resursseja, joihin voidaan perustaa pitkän aikavälin kestäviä kilpailuetuja, ja tätä kautta menestymistä. Miceelsin ja Gown (2008) mukaan suurin osa viljelijöistä on perustanut tuotantonsa siihen, että eivät voi vaikuttaa tuotteidensa hintaan lainkaan, vaan ovat keskittyneet täysin tuotannon kehittämiseen siten, että kustannukset pystytään minimoimaan tai tuotto maksimoimaan annetuilla markkinoilla. Heidän mukaansa esimerkiksi Yhdysvaltojen naudanlihan tuotannossa tämä ”yliluottaminen” tuotannon tehostamiseen on luonut rakenteellisia muutoksen ja kehittämisen esteitä etenkin pienillä tiloilla. Liiketoimintaosaaminen, imagon rakentaminen, markkinointi ja uusien liiketoimintakonseptien kehittäminen voivat olla monille viljelijöille hankalasti hahmottuvia asioita, joita on vaikea yhdistää perusmaatalouteen. Niiden kehittäminen tilatasolla toisi kuitenkin uudenlaista osaamista ja näkökulmia maatalouteen, ja tätä kautta uusia mahdollisuuksia ja parempaa kilpailukykyä tiloille. Taitojen kehittämisessä yhteistyö sekä neuvonnan, että ammatillisen koulutuksen kanssa on ensiarvoisen tärkeää.

Ilman maatilataustaa toimivissa yrityksissä kannattavuuden mittareiden kanssa korreloivat eniten imago, tuotteiden/palvelujen laatu ja asiakassuhteet. Monialaisilla tiloilla yrityksen kannattavuutta kuvaavien mittareiden kanssa korreloivat eniten yrityksen fyysiset resurssit (teknologia, pääoma), verkostot sekä yrittäjien liiketoiminta- ja ammatillinen osaaminen. Monialaisilla tiloilla käytännössä kaikki muuttujat korreloivat positiivisesti subjektiivisen taloudellisen menestymisen ja muihin suhteutetun kannattavuuden kanssa. Tämä korostaa sitä, että monialaiset tilat ovat erityisryhmä maaseutuyritysten kentässä. Toimiessaan sekä maatalouden että muun toiminnan rajapinnoilla niiden menestymisessä ovat hyvinkin erityyppiset voimavarat tärkeitä. Tämän tutkimuksen perusteella näyttää, että niillä on suhteellisen hyvin erilaisia kriittisiä voimavaroja käytössään ja pystyvät tarvittaessa suuntaamaan toimintaansa uuteen suuntaan. Kehittämisen kannalta on tärkeää löytää tarvittavat voimavarat, ja tarvittaessa hankkia tarvittavia, yritykseltä puuttuvia resursseja. Monialaisilla tiloilla korostuu myös toiminnan sisäinen vastuunjako, tältä osin tutkimus tukee aikaisemman, kvalitatiivisella otteella tehdyn tutkimuksen löydöksiä (katso Rantamäki-Lahtinen 2007). Tämä yrityksen sisäisen vuorovaikutuksen ja vastuunjakon tärkeys tulisi jatkossa tiedostaa entistä paremmin monialaisen tilan johtamisessa. Yksin toimivat yrittäjät tarvitsisivat hyviä sparraajia ja keskustelukumppaneita, vaikkapa neuvoja, mentoreita tai muuta vertaistukea. Koska yhä useammat monialaiset ja perustuotantotilojen yrittäjät palkkaavat myös ulkopuolisia työntekijöitä, henkilöstöjohtamiseen on kiinnitettävä aikaisempaa enemmän huomiota.

Kirjallisuus

- Alsos, G.A. & Carter, S. 2006. Multiple business ownership in the Norwegian farm sector: Resource transfer and performance consequences. *Journal of Rural Studies* 22: 313–322.
- Barney, J.B. & Arikan, A.M. 2005. The resource-based view: origins and implications. Teoksessa: Hitt, M.A. ym. (toim.). *The Blackwell Handbook of Strategic Management*. 1st ed. Malden. USA; Oxford. UK; Carlton. Australia: Blackkwee Publishing Ltd. s. 124–188.
- Coates, T.T. & McDermott, C.M. 2002/9. An exploratory analysis of new competencies: a resource based view perspective. *Journal of Operations Management* 20: 435–450.
- Eurostat 2007. Agricultural holdings with another gainful activity than agricultural production. Saatavissa internetistä: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=Yearlies_new_agriculture&root=Yearlies_new_agriculture/E/E1/E11/eda12570. Viitattu 20.4.2007. Päivitetty 28.2.2007.
- Galbreath, J. & Galvin, P. 2008. Firm factors, industry structure and performance variation: New empirical evidence to a classic debate. *Journal of Business Research* 61: 109–117.
- Gasson, R., Crow, G.E., Errington, A., Hutson, J., Marsden, T. & Winter, D.M. 1988. The farm as a family business: a review. *Journal of Agricultural Economics* 39: 1–41.
- Gasson, R. & Errington, A. 1993. *The farm family business*. 1st ed. Oxon. UK: CAP international. ISBN 0-85198-859-8. 290 s.
- Grant, R.M. 1991. The Resource-Based Theory of Competitive Advantage: Implications for Strategy Formulation. *California Management Review* 33: 114.
- Hautamäki, L. 2000. Maaseudun menestyjät / yritykset kehityksen vetureina. 1st ed. Kunnallisalan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut 23. Kunnallisalan kehittämissäätö. Helsinki. 148 s.
- Micheels, E.T. & Gow, H.R. 2008. Market driven entrepreneurship; the convergence of market orientation and resource based view. Market driven entrepreneurship; the convergence of market orientation and resource based view. The XII Congress of the European Association of Agricultural Economists. "People, Food and Environments: Global Trends and European Strategies". Gent, Belgium: European Association of Agricultural Economists. s. 1–10.
- MMMTIKE 2008. Monialaisten maatalojen määrä laskee hieman. Saatavissa internetistä: http://www.mmmtike.fi/fi/index/tiedotteet/e_tiketti/jutut/080512_muu_yritystoiminta.html ed. *Etiketki* mmmtike. Helsinki. 12.11.2008.
- Penrose, E. 1995. *The theory of the growth of the firm*. 3.th ed. Oxford. UK: Oxford University Press. ISBN 0-19-828977-4. 272 s.
- Perry, L.T., Hansen, M.H., Reese, C.S. & Pesci, G. 2005. Diversification and Focus: a Bayesian Application of the Resource-Based View. *Schmalenbach Business Review (SBR)* 57: 304–319.
- Peteraf, M.A. 1993. The Cornerstones of Competitive Advantage: a Resource-Based View. *Strategic Management Journal* 14: 179–191.
- Peteraf, M.A. & Barney, J.B. 2003. Unraveling the Resource-Based Tangle. *Managerial and Decision Economics* 24: 309–323.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatalojen monialaistaminen: empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. First ed. *Maa- ja Elintarviketalous* 50. Helsinki: MTT Taloustutkimus. s. 136–131. Galbreath, J. & Galvin, P. 2008. Firm factors, industry structure and performance variation: New empirical evidence to a classic debate. *Journal of Business Research* 61: 109–117.

- Rantamäki-Lahtinen, L. 2007. Hajauttamisen pitkän aikavälin seuraukset monialaisilla tiloilla - Vertailututkimus Suomesta ja Englannista. MTT:n selvityksiä 145. Helsinki: MTT Taloustutkimus. s. 44–61.
- Reed, M., Lobley, M., Winter, M. & Chandler, J. 2002. Family farmers on the edge: Adaptability and change in farm households. Final report for countryside agency. University of Plymouth and University of Exeter. UK. 128 s.
- Torkko, M. 2006. Maatilakäytäntöjen yritysten toimintamalleja: laadullinen tutkimus resursseista, kehittämisestä ja ohjaustarpeista. Oulu: Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis 239. ISBN 951-42-8061-X. 141. [11] s.
- Wernerfelt, B. 1984. A Resource-based View of the Firm. Strategic Management Journal 5: 171–180.

5 Töiden organisointi ja maatalousyrittäjien työkyky

Luvun ovat kirjoittaneet Janne Karttunen ja Veli-Matti Tuure

5.1 Johdanto ja tutkimusosion tavoitteet

Tulojen hankkiminen alkutuotannon ulkopuolelta – monialaistaminen – on perinteisesti ollut Suomessa yleistä maatalousyrittäjien keskuudessa, mutta se on yleistynyt erityisesti kuluvalla vuosikymmenellä. Kolmannes noin 65 000 maatilastamme on monialaisia tiloja, joilla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muun toimialan yritystoimintaa kuten maatalouskoneurakointia. Vastaavasti kaksi kolmasosaa tiloistamme on perustuotantotiloja, joilla harjoitetaan vain maa- ja metsätaloutta. (Tike 2008).

Sekä monialaisilla että voimakkaasti laajentavilla perustuotantotiloilla työvoiman ja osaamisen riittävyys sekä yrittäjän tai yrittäjäperheen jaksaminen voivat nousta kynnyskysymyksiksi (Rantamäki-Lahtinen 2004). Maatalousyrittäjien työkykyindeksiä (ks. Tuomi ym. 1997) tai koettua nykyistä työkykyä, stressiä ja jaksamista ovat aiemmin selvittäneet eri tuotantosuuntien tai kirjanpitolojen edustajien kesken muun muassa Karttunen ja Rautiainen (2008), Simola (2006), Karttunen (2004) sekä Ristiluoma ja Sipiläinen (2003).

Myös hajauttaminen alkutuotannon ulkopuolelle tuo maatalousyrittäjien johtamiseen ja kehittämiseen isoja lisähaasteita. Monialaisuuden keskeisin riski on yrityksen voimavarojen pirstaloituminen liian moneen asiaan, jolloin yrityskokonaisuus kärsii. Niemelän ym. (2005) mukaan monialaisten tilojen joukon sisällä onkin jonkin verran vaihtuvuutta – esimerkiksi Rantamäki-Lahtisen (2004) tutkimuksessa noin viidennes monialayrittäjistä aikoi siirtyä takaisin pelkän maatilatalouden harjoittamiseen.

Aiemmin on selvitetty maa- ja metsätalouden tuotanto- ja hallinnointitöiden organisointia – oman työn, tilayhteistyön ja töiden ulkoistamisen yleisyyttä – tuotantosuunnittain MTT:n kirjanpitolitoilla (ks. esimerkiksi Karttunen ja Tuure 2008, Karttunen ym. 2008). Tilayhteistyön ja töiden ulkoistamisen yleisyyttä, toteuttamistapoja, koettuja hyötyjä sekä haasteita ovat aiemmin selvittäneet muun muassa Lähti ym. (2006) luomutiloilla, Niemelä ym. (2005) keskisuomalaisilla monialaisilla tiloilla, Suomen Gallup Elintarviketieto (2005) laajalla (n=4 100) viljelijäkyselyllä ja Kirkkari ym. (1998) case-tarkastelulla.

Edellä mainittuja seikkoja ei toistaiseksi ole tarkasteltu perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajien välillä. Näin ollen TTS:n tutkimusosion tavoitteena oli selvittää monialaisilta ja perustuotantotiloilta

- a) maataloustöiden (mm. tuotantotyöt, rakennustyöt, kone- ja raaka-ainehankinnat, hallinnointityöt) organisoinnin päälinjat,
- b) maatalousyrittäjien kokemukset ja mielipiteet tilayhteistyöstä, töiden ulkoistamisesta sekä maatalousyrittäjien hallinnointi- ja johtamistöistä sekä
- c) maatalousyrittäjien mielipide omasta työkyvystään nyt ja lähitulevaisuudessa.

5.2 Aineisto ja menetelmät

Tämän julkaisun luvussa 2 on kuvattu hankkeen yhteisen kyselyaineiston hankintaprosessi ja katoanalyysi. Alkuperäiset kysymykset löytyvät tämän julkaisun liitteestä 1. TTS:n tutkimusosioon jäi puutteellisten vastausten poistamisen jälkeen vastaukset yhteensä 653

henkilöltä (vastausprosentti 31,1), joista 229 oli perustuotantotilan omistajia (vastausprosentti 27,4) ja 424 monialaisen tilan omistajia (vastausprosentti 33,6). TTS:n osion tulokset esitellään lähinnä frekvenssijakaumien ja suhteellisten frekvenssien muodossa. Perustuotanto- ja monialaisten tilojen välisiä eroja selvitettiin t-testien (erisuuret varianssit) avulla. Töiden organisointia ja tuotannon johtamista koskevat tulokset on raportoitu TTS tutkimuksen maataloustiedotteessa (Karttunen ja Tuure 2008) ja tulosten päälinjat myös ProAgrian Tieto tuottamaan -oppaassa (Karttunen ym. 2008).

Tuloksia ei tarkastella tuotantosuunnittain vaan tilatyypeittäin (monialaiset/perustuotantotilat) ja peltoalaluokittain, koska Tiken rekisteritieto tilan tuotantosuunnasta on lukuisien tilojen kohdalla ristiriitainen tilan oman ilmoituksen kanssa – maatalousyrittäjissä on todennäköisesti tapahtunut joko tilatyypin sisäistä tai tilatyypin välistä vaihtuvuutta. Lisäksi useat tilat eivät ilmoittaneet kyselyssä tuotantosuuntaansa, joten sitä ei voitu verrata rekisteritietoon. Maatalousyrittäjän työkykyä koskevat tulokset on ryhmitelty vastaajan sukupuolen ja tilatyypin mukaan.

5.3 Tulokset ja tulosten tarkastelu

Tämän julkaisun kappaleissa 5.3.1–5.3.3 tarkastellaan vain keskeisimpiä tuloksia aiemmin raportoidusta tutkimusosioista. Kappaleissa 5.3.4–5.3.5 tarkastellaan edellisiä yksityiskohteisemmin aiemmin raportoimattomia tuloksia tietolähteiden ja tiedonsiirtokanavien koetusta merkittävydestä sekä maatalousyrittäjien työkyvystä. Yhteenvetokappale 5.4 on synteesi koko luvun 5 sisällöstä.

5.3.1 Töiden organisoinnin päälinjat

Viisi prosenttia monialaisista yrittäjistä ja noin kymmenen prosenttia perustuotantotilojen omistajista ilmoittaa tekevänsä kaikki tilan työt itse. Muut ovat ulkoistaneet, tekevät tilayhteistyössä tai edellä mainittujen ja oman työn yhdistelmänä vähintään yhtä työtä kuten varsinaisia tuotantotöitä, rakentamista tai ”toimistotöitä”. Töiden tekeminen muuten kuin puhtaasti omana työnä on kuitenkin yleisempää muiden maatilatalouden töiden kuin varsinaisten tuotantotöiden kohdalla; perustuotantotilojen omistajista lähes kaksi kolmasosaa ja monialaisten tilojen omistajista hieman alle puolet ilmoittaa tekevänsä maatilatalouden varsinaiset tuotantotyöt kokonaan itse.

Puhtaan tilayhteistyön tai töiden ulkoistamisen yleisyys vaihtelee sekä perustuotanto- että monialaisilla tiloilla paljon eri töiden välillä. Useassa työssä niiden suhteellinen yleisyys kaksin- kolminkertaistuu, kun otetaan huomioon niiden ja oman työn yhdistelmät. Suurella osalla maatalousyrittäjistä tuntuu olevan tarvetta ja myös valmiuksia jakaa tilan töitä eri tavoin.

Monialaiset ja perustuotantotilat eivät sanottavasti eroa toisistaan markkinoinnin ja myynnin tai kiinteistöhuollon töiden organisoinnissa. Erityisesti viimeksi mainittu tavataan tehdä kokonaan itse. Tämä johtunee siitä, että maatalousyrittäjistä löytyy yleensä sekä koneet että käytännön osaaminen tehdä kiinteistöhuollon työt itse. Myöskään tuotantopanosten sekä koneiden ja laitteiden hankinnoissa ei ole mainittavaa eroa tilatyypin välillä.

Merkille pantavaa on, että 40–50 prosenttia sekä perustuotanto- että monialaisista tiloista on ulkoistanut joko osittain, suurimmaksi osaksi tai kokonaan hallinnointi- ja johtamistöihin kuuluvia ”toimistotöitä” kuten veroilmoituksen, tukihakemusten tai kirjanpidon teon. Tämä ei olisi mahdollista ilman yhä useampia monialaisia tiloja, jotka ovat alkaneet tarjota

näitä palveluja ammattimaisesti ja näin ollen ovat usein vastuuvakuutettuja virheiden varalta. Esimerkiksi tukihakemusten teettäminen tai ainakin tarkistuttaminen tilan ulkopuolisella ammattilaisella on yksi keino vähentää kyseisen työn henkistä kuormittavuutta.

5.3.2 Tilayhteistyö ja töiden ulkoistaminen

Tilayhteistyöllä taloudellisia etuja

Maatalousyrittäjät korostavat tilayhteistyössä erityisesti yhteistyön tuomia taloudellisia etuja: raaka-aineiden, tuotantopanosten ja koneiden hankkiminen sekä joidenkin töiden tekeminen yhteistyössä koetaan edullisemmaksi kuin yksin toimiessa. Myös tuotteiden, esimerkiksi leipä- tai rehuviljan, markkinointi ja myynti yhteistyössä naapureiden kanssa tai naapureiden kesken voi tuoda taloudellisia etuja. Lisäksi yhteistyön koetaan antavan henkisiä virikkeitä – samanhenkinen seura todennäköisesti piristää ja tuo tukea. Yhteistyökumppanin tukeminen koetaan myös jossain määrin merkittäväksi.

Kuva 5.1. Hyvä esimerkki kausiluontoisesta peltoviljelytyöstä on säilörehunkorjuu, joka erityisesti suurilla lypsy- ja lihakarjatiloilta voi vaatia kalliita koneinvestointeja ja hetkellisesti paljon työvoimaa. Tästä syystä se on Karttusen ja Tuuren (2008) mukaan yleisimpiä tilayhteistyönä tai ulkoistettuna tai niiden ja oman työn yhdistelmänä tehtäviä töitä. Kuva Janne Karttunen.

Yhdessä tekemisen ei sen sijaan keskimäärin koeta vähentävän yrittäjäperheen kuormitusta; vain noin kolmannes maatalousyrittäjistä kokee yhteistyön edistävän työssä jaksamista. Tämä on ymmärrettävää, koska kaikki tarvittavat työt on yhteistyössäkin tehtävä samalla työvoimalla kuin yksin tehtäessä. Työnsäästö on kuitenkin mahdollista, jos yhteistyössä saadaan muodostettua aikaisempaa tehokkaampia työ- ja koneketjuja, joita kyetään myös sujuvasti käyttämään aikaisempaa useamman työntekijän voimin.

Ulkoistaminen vähentää kuormitusta

Urakoitsijan palkkaamisen koetaan vähentävän maatalousyrittäjän työperäistä kuormitusta ja edistävän yrittäjäperheen työturvallisuutta: urakoinnissa työtaakka siirtyy ainakin osittain kyseiseen työhön erikoistuneen, palkatun ammattilaisen harteille. Työhön erikoistuneella urakoitsijalla on todennäköisesti nykyaikaisemmat, tehokkaammat ja toimintavarmemmat koneet kuin asiakkailla keskimäärin (kuva 5.1). Lisäksi urakoitsijalla on usein asiakasta enemmän kokemusta erilaisista työ- ja häiriötilanteista. Siten urakointipalveluita tarjoavan monialaisen maatalousyrittäjänkään turvallisuus ei vaarannu kohtuuttomasti.

Sen sijaan töiden ulkoistamista ei juuri koeta omaa työtä taloudellisemmaksi. Tämä tulos voi viitata siihen, että oman konetyön todellisia kustannuksia ei ole välttämättä laskettu kunnolla. Urakoitsijan voidaan ajatella tuovan tuotantoon lisääntyneen turvallisuuden lisäksi myös ammattilaatua. Tätä mieltä ovat erityisesti monialaiset yrittäjät, joista huomattava osa saattoi lähestyä aihetta palvelun tarjoajan näkökulmasta: onhan koneurakointi ylivoimaisesti yleisin monialaisuuden muoto.

5.3.3 Tuotannon johtaminen

Hallinnointi- ja johtamistyöt

Kaksi kolmasosaa sekä perustuotantotilojen että monialaisten maatilojen omistajista on täysin tai osittain sitä mieltä, että yrityksen hallinnointi- ja johtamistöiden määrä ja niistä aiheutuvat henkiset paineet ovat lisääntyneet viime vuosien aikana selvästi. Tätä mieltä ovat erityisesti keskikokoista suurempien tilojen omistajat. Tämä on ymmärrettävää, sillä heistä moni on laajentanut voimakkaasti tuotantoaan tällä vuosikymmenellä ja laajentunut yritys vaatii menestyäkseen ammattimaista hallinnointia ja johtamista.

Vastaavasti yli puolet keskikokoista suurempien perustuotantotilojen ja monialaisten tilojen omistajista kokee, että tilan ammattitaitoinen johtaminen on tärkeämpää yrityksen tuloksen kannalta kuin fyysinen maataloustyö. Tämä tulos merkinnee sitä, että varsinkin edellä mainituilla tiloilla on todettu töiden huolellisen suunnittelun olevan välttämätöntä.

Koulutus ja neuvonta sekä tietokoneen käyttö

Maatalousyrittäjät kokevat tarvitsevansa keskimäärin ainakin jonkin verran lisää koulutusta ja neuvontaa yritystoiminnan asioiden hoitamiseen – runsas kaksi viidesosaa sekä perustuotantotilojen että monialaisten tilojen omistajista on edellä mainitusta täysin tai osittain samaa mieltä. Vajaa kolmannes sekä monialaisten että perustuotantotilojen omistajista on täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että he tarvitsevat lisää koulutusta ja neuvontaa kotimaisen ja/tai ulkomaisen työvoiman johtamiseen.

Neljä viidesosaa maatalousyrittäjistä hoitaa rutiininomaiset pankkitapahtumat nykyisin pääasiassa verkkopankissa oman tietokoneen avulla. Toisin sanoen ainoastaan pieni osa yrittäjistä ei nykyisin käytä tietokonetta tilan hallinnointitöissä. Näitä yrittäjiä löytyy kaikista tilaryhmistä ja ikäluokista. Nykyaikaisten asiantuntijaohjelmistojen ja hyvien verkkoyhteyksien koetaan helpottavan yrityksen johtamista ja yhteydenpitoa esimerkiksi maataloushallintoon. Tästä on täysin tai osittain samaa mieltä lähes kaksi kolmasosaa ja täysin tai osittain eri mieltä alle viidennes vastaajista. Luotettavien ja tehokkaiden verkkoyhteyksien kehittämisestä ja ylläpidosta on siis syytä huolehtia myös vastaisuudessa.

5.3.4 Tietolähteet ja tiedonsiirtokanavat

Perustuotanto- ja monialaisilla tiloilla yritystoiminnan kannalta tärkeimmiksi tietolähteiksi koetaan henkilökohtaiset kontaktit toisiin yrittäjiin, ammattilehtien lukeminen, verotustiedot ja tilinpäätösanalyysi. Vähiten merkittäviksi koetaan ”yrityksestä ja erehdyksestä” oppiminen, laatu- tai vastaavat järjestelmät ja televisio sekä radio (taulukko 5.1).

Taulukko 5.1. Yritystoiminnassa käytettävät tietolähteet ja yrityksen sisäiset tiedonsiirtokanavat niiden koetun merkittävyyden mukaan (tärkein ylinnä). Vastauksia yhteensä 653 maatalousyrittäjältä.

Tietolähde/tiedonsiirtokanava	Perustuotantotilat			Monialaiset tilat		
	≤34 ha ¹	>34 ha	Kaikki	≤34 ha	>34 ha	Kaikki
	Tiloja, kpl					
	114	115	229	231	193	424
	Väittämän saamien pisteiden (skaala 1...5) keskiarvo ² ja useimmin esiintynyt pistemäärä					
Tietolähteelle annettiin pisteitä skaalalla: erittäin tärkeä (5 p), melko tärkeä (4 p), kohtalaisen tärkeä (3 p), jonkin verran tärkeä (2 p), ei lainkaan tärkeä (1 p)						
Henkilökohtaiset kontaktit toisiin yrittäjiin	3,6: 4 ^{d,e}	3,9: 4 ^d	3,7: 4	3,9: 4 ^e	3,9: 4	3,9: 4
Ammattilehdet	3,7: 4	3,8: 4	3,7: 4	3,7: 4	3,8: 4	3,7: 4
Verotustiedot	3,7: 4	3,7: 4	3,7: 4	3,6: 4	3,6: 4	3,6: 4
Tilinpäätösanalyysi (tuloslaskelma ja tase)	3,5: 4	3,5: 4	3,5: 4	3,7: 4	3,6: 4	3,6: 4
Ammattikirjallisuus (oppaat, raportit)	3,5: 4	3,7: 4	3,6: 4	3,5: 4	3,6: 4	3,5: 4
Alan ammattikoulutus	3,2: 3	3,4: 3	3,3: 3	3,4: 4	3,4: 3	3,4: 4
Muu viranomaisneuvonta (TE-keskus tms.)	3,4: 4	3,3: 4	3,3: 4	3,1: 4	3,3: 4	3,2: 4
Asiakaspalaute	3,1: 3 ^{g,i}	2,7: 3 ^{h,i}	2,9: 3 ^a	3,6: 4 ^g	3,4: 4 ^h	3,5: 4 ^a
Yrittämiseen liittyvät koulutustilaisuudet tms.	3,1: 3	3,3: 4	3,2: 4	3,2: 4	3,2: 4	3,2: 4
Tiedonhaku Internetistä	3,1: 4	3,3: 4	3,2: 4	3,2: 4	3,2: 3	3,2: 3
ProAgrian ja muiden järjestöjen neuvonta	3,2: 3 ^j	3,4: 4	3,3: 4 ^b	2,9: 4 ^j	3,1: 4	3,0: 4 ^b
Kahdenväliset kontaktit neuvojiin tai vast.	3,1: 4	3,3: 4	3,2: 4	3,0: 4	3,1: 3	3,1: 3
Kunnan viranomaisten antama neuvonta	3,2: 3 ^k	3,2: 4	3,2: 3 ^f	2,9: 4 ^k	3,0: 4	2,9: 4 ^f
”Yritys ja erehdys”	2,8: 3	2,9: 3	2,9: 3	2,9: 2	3,0: 3	3,0: 3
Laatujärjestelmät yms. seuranta	2,9: 3	2,9: 4	2,9: 3	3,0: 4	2,8: 3	2,9: 3
Televisio ja radio	2,6: 2	2,4: 2	2,5: 2	2,5: 2	2,5: 2	2,5: 2
Tiedonsiirtokanavalle annettiin pisteitä samalla skaalalla kuin edelliselle väittämälle.						
”Kahvipöytäkeskustelut” tms. epävirallinen	3,2: 3 ^l	3,6: 5 ^l	3,4: 5	3,4: 4	3,5: 4	3,4: 4
Muu sisäinen tiedotus (ilmoitustaulut tms.)	2,5: 1	2,6: 1	2,6: 1	2,7: 1	2,7: 3	2,7: 3
Yrityksen sisäiset palaverit, koulutus	2,3: 1 ^m	2,4: 1	2,3: 1 ^c	2,6: 1 ^m	2,6: 1	2,6: 1 ^c
Tiedon kirjaaminen laatukäsikirjaan tms.	2,2: 1	2,4: 2	2,3: 1	2,4: 1	2,2: 1	2,3: 1
Sähköposti, intranet	2,0: 1 ⁿ	2,1: 1	2,1: 1	2,3: 1 ⁿ	2,3: 1	2,3: 1

¹ Tieto peltopinta-alasta on peräisin Tiken Maatalouden rakennetutkimus 2005:stä. Suomen maatalousyrittäjien keskipeltopinta-ala oli 34,4 ha vuonna 2007.

² Keskiarvojen keskihajonnat vaihtelivat välillä 0,8–1,3.

^{a-c} Yrittäjärühmien vastaukset eroavat toisistaan tilastollisesti erittäin merkitsevästi (p<0,001).

^{d-f} Yrittäjärühmien vastaukset eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (p<0,01).

^{g-n} Yrittäjärühmien vastaukset eroavat toisistaan tilastollisesti melkein merkitsevästi (p<0,05).

Vastaajaryhmien edustajien mielipiteet eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi vain muutamia tietolähteitä tai tiedonsiirtokanavia koskevien väittämien suhteen. Asiakaspalautetta pidetään monialaisilla tiloilla selvästi tärkeämpänä tietolähteenä kuin perustuotantotiloilla. Tämä johtuu mitä ilmeisimmin siitä, että muun muassa urakointia yleisesti harjoittavilla monialaisilla tiloilla on enemmän henkilökohtaisia kontakteja asiakkaisiin kuin perustuotantotilojen omistajilla.

Vastaavasti perustuotantotilojen omistajat pitävät neuvontajärjestöjen ja kunnan viranomaisten antamaan neuvontaa tärkeämpänä kuin monialaisten tilojen omistajat. Tämä voi johtua joko siitä, että ensin mainituilla on alkutuotannon intensiivisyydestä johtuen enemmän kontakteja maatalousneuvontaa tarjoaviin tahoihin tai siitä, että heille tietoisesti suunnataan enemmän neuvontaa.

Yrityksen sisäisen tiedon levittämisessä pidetään tärkeimpänä tiedonsiirtokanavana ”kahvipöytäkeskusteluja” tai muita epävirallisia reittejä. Tämä on ymmärrettävä tulos, koska yrityksessä työskentelevien henkilöiden määrä on vastaajien tiloilla ja käytännössä myös valtaosassa suomalaisia maatalousyrityksiä hyvin pieni – valtaosalla 1–3 henkilöä. Tällöin tarvittava tieto leviää sujuvasti henkilöiden välisissä keskusteluissa.

Monialaisilla tiloilla pidetään yrityksen sisäisiä palavereja ja koulutusta sekä myös sähköpostin käyttöä selvästi tärkeämpinä tiedonsiirtokanavina kuin perustuotantotiloilla. Tähän voi olla selityksenä se, että monialaisilla tiloilla, joilla harjoitetaan usean toimialan yritystoimintaa, yrityskokonaisuuden hallinta voi olla haasteellisempää kuin perustuotantotilalla. Tämä vaatii järjestelmällistä otetta yrityksen sisäisen tiedon siirtoon ja hallintaan. Tässä yhteydessä kannattaa huomata, että kummankin tilatyypin vastaajat kokivat edellä mainitut tiedonsiirtokanavat vain jonkin verran tärkeäksi.

Vaikka tuloksia voidaan suunta-antavasti käyttää tiedonsiirtokanavien koetun merkittävyyden arvioinnissa, tässä muodossa esitetty kysymys ja tietolähteiden luokittelu ei kuitenkaan toimi kovin hyvin. Neuvontajärjestöjen ja muiden maatalousalalla toimivien organisaatioiden toimintaa ei sellaisenaan noteerattu kovin korkealle. Kyseisten organisaatioiden ydintoiminta tuottaa kuitenkin tietoa joko suoraan tai epäsuorasti muun muassa toisille maatalousyrittäjille, ammattilehtiin ja -kirjallisuuteen sekä alan ammattikoulutukseen, joita puolestaan arvostettiin tietolähteinä.

Toinen tuloksien tarkastelussa huomioon otettava seikka on se, että listatut tietolähteet tuottavat erilaista tietoa eri käyttötarpeisiin. Esimerkiksi laatujärjestelmän ylläpito ja seuranta tuottavat erilaista tietoa kuin kontaktit toisiin yrittäjiin. Suuren rakennusprojektin suunnittelussa tarvitaan pitkän ajanjakson kuluessa runsaasti enemmän tietoa kuin esimerkiksi yksittäisen peltotyökoneen hankinnassa. Kannattaa myös huomata, että jokainen taulukossa 5.1 esitetty tietolähde tai tiedonsiirtokanava sai kaikissa vastaajaryhmissä arvosanoja koko vastauskaalalla.

5.3.5 Maatalousyrittäjien koettu työkyky

Työkyky nyt

Perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajia pyydettiin arvioimaan työkykyään sekä nyt että kahden vuoden päästä verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa täysin työkyvyttömyyttä ja 10 erinomaista työkykyä (ks. liite 1, kysymys 44). Kaikista 631:sta molempiin kysymyksiin vastanneista henkilöistä 89 prosenttia (559 henkilöä) oli

miehiä, joten tulokset ovat luotettavimmat heidän kohdallaan. Miesten suuri osuus vastaajista selittyi sillä, että kysely lähetettiin tilarekisteriin merkityn omistajan nimissä.

Kyselyyn vastanneiden henkilöryhmien edustajat olivat keskimäärin samanikäisiä eli noin 50-vuotiaita (taulukko 5.2). Samoin vastaajien koettu työkyky oli pääpiirteissään samaa luokkaa sekä keskiarvon että keskihajonnan suhteen. Monialaisten tilojen naisvastaajien (43 henkilöä) keski-ikä oli alhaisin ja iän keskihajonta suurin. Tämä heijastunee heillä myös suurimpana hajontana koetussa työkyvyssä – lähes kolmanneksella (13 henkilöä) heistä koettu työkyky nyt oli korkeintaan kohtalainen (arvot 0–6).

Taulukko 5.2. Tunnuslukuja niille perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajille, jotka vastasivat molempiin työkykyä koskeneisiin kysymyksiin (yhteensä 631 henkilöä). Koetussa työkyvyssä nyt ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa vastaajaryhmien välillä.

	Perustuotanto, nainen	Perustuotanto, mies	Monialainen, nainen	Monialainen, mies
Henkilöitä ryhmässä, kpl	29	191	43	368
Ikä nyt: keskiarvo (ja -hajonta)	50,6 (7,6)	50,1 (9,5)	49,2 (10,0)	51,1 (9,8)
Työkyky nyt: keskiarvo (ja -hajonta)	7,2 (2,0)	7,5 (2,0)	7,3 (2,5)	7,6 (1,9)
Työkyky 2 v päästä: keskiarvo (ja -hajonta)	6,6 (2,2)	7,1 (2,2)	6,9 (2,5)	7,1 (2,1)
län ja työkyvyn nyt korrelaatio, (r) ^a	-0,10	-0,43	-0,55	-0,32
län ja työkyvyn 2 v päästä korrelaatio, (r) ^a	-0,23	-0,51	-0,54	-0,46
Ikä selittää työkyvyn nyt vaihtelusta %, (R ²)	8,8	18,9	31,5	10,0

^a Negatiivinen korrelaatio. Toisin sanoen iän lisääntyessä koettu työkyky heikkenee.

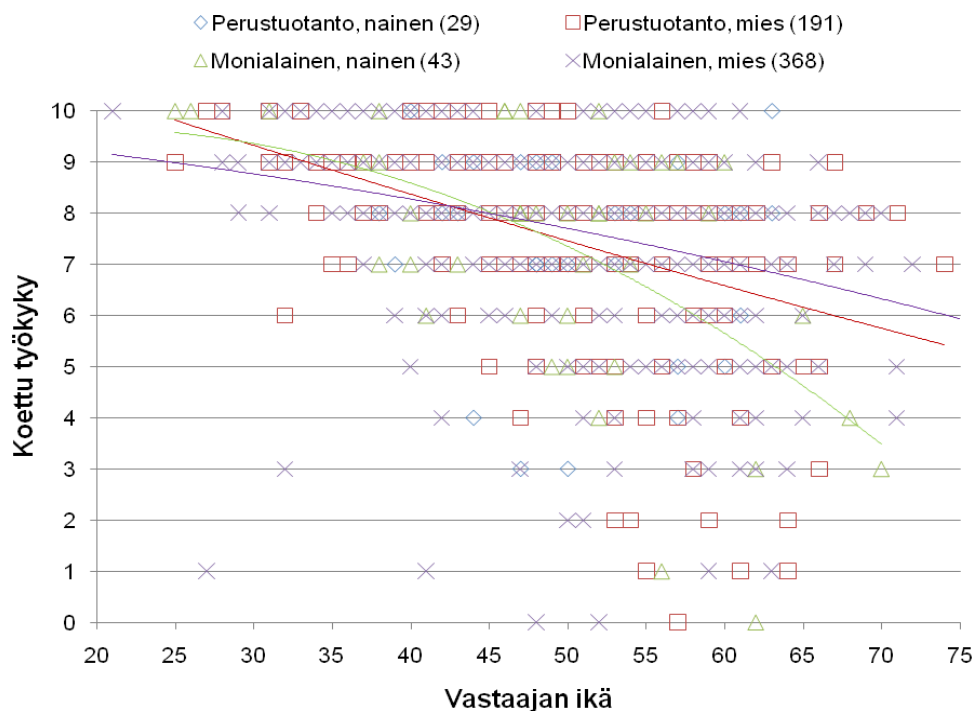
Kaikissa vastaajaryhmissä työkyvyn koettiin heikentyvän ikääntymisen myötä. Ikä selitti työkyvyn vaihtelusta eri vastaajaryhmissä alle kymmenestä prosentista yli kolmeenkymmeneen prosenttiin (taulukko 5.3). Vastaajajoukon pienuus perustuotantotilojen naisvastaajien kohdalla vaikutti todennäköisesti myös iän ja työkyvyn muihin ryhmiin verrattuna selvästi poikkeavan alhaiseen korrelaatioon. Monialaisten tilojen naisvastaajien kokema työkyky laski miesten kokemaa työkykyä voimakkaammin ikääntymisen myötä.

Taulukko 5.3. Perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajien (631 henkilöä) työkyky nyt verrattuna elinikäiseen parhaimpaan asteikolla 0–10. Arvot 10 ja 9: erinomainen työkyky, arvot 8 ja 7: hyvä työkyky sekä arvot <7: kohtalainen tai huono työkyky.

Työkyky nyt	Perustuotanto, nainen (29 hlöä)		Perustuotanto, mies (191 hlöä)		Monialainen, nainen (43 hlöä)		Monialainen, mies (368 hlöä)		Yhteensä (631 hlöä)	
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%
0	0	0	1	1	1	2	2	1	4	1
1	0	0	3	2	1	2	4	1	8	1
2	0	0	4	2	0	0	2	1	6	1
3	2	7	2	1	2	5	9	2	15	2
4	2	7	5	3	2	5	10	3	19	3
5	2	7	13	7	3	7	25	7	43	7
6	1	3	12	6	4	9	21	6	38	6
7	6	21	32	17	5	12	54	15	97	15
8	8	28	60	31	10	23	116	32	194	31
9	6	21	41	22	7	16	88	24	142	23
10	2	7	18	9	8	19	37	10	65	10

Kaikista vastanneista hieman yli viidesosa (taulukko 5.3) koki työkykynsä korkeintaan kohtalaiseksi (arvot 0–6). Työkyky oli laskenut tälle tasolle 30:llä korkeintaan 50-vuotiaalla vastaajalla, mitä voidaan pitää hyvin huolestuttavana heidän työuransa jatkon kannalta (kuva 5.2).

Työkykynsä arvioi hyväksi (arvot 7 tai 8) hieman alle puolet vastanneista (291 henkilöä) ja erinomaiseksi (arvot 9 tai 10) noin kolmannes (207 henkilöä) vastanneista. Huomattavaa on, että työkykyään erinomaisena pitävien ikäjakauma vaihteli noin 20-vuotiaista yli 65-vuotiaisiin. Vastaavasti lähes tai täysin työkyvyttömien (arvot 0–2) ikäjakauma vaihteli alle 30-vuotiaista noin 65-vuotiaisiin (kuva 5.2).

Kuva 5.2. Perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajien työkyky nyt verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa täysin työkyvyttömyyttä ja 10 erinomaista työkykyä. Kuvaan on piirretty trendiviivat kolmelle vastaajamäärältään suurimmalle ryhmälle.

Työkyvyn muutos kahdessa vuodessa

Puolet vastaajista (309 henkilöä) arvioi työkykynsä olevan kahden vuoden päästä sama kuin nyt. Rungas kaksi viidesosaa (282 vastaajaa) arvioi työkykynsä laskevan 1–4 numeron verran: 217 henkilöä arvioi työkyvyn laskevan yhden, 58 henkilöä kahden, 7 henkilöä kolmen, 2 henkilöä neljän ja 1 henkilö seitsemän numeron verran. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta (kaikki miehiä), jotka arvioivat työkykynsä laskevan kahdessa vuodessa vähintään kolmen numeron verran, oli vähintään 58-vuotiaita.

Merkille pantavaa on, että 37 vastaajaa (noin kuusi prosenttia kaikista vastanneista) arvioi työkykynsä olevan kahden vuoden päästä 1–7 numeroa nykyistä parempi: 21 vastaajaa arvioi työkyvyn nousevan yhden, 10 vastaajaa kahden ja 6 vastaajaa kolmesta seitsemään numeron verran. Viimeksi mainituista 16 henkilöstä 15:llä (miehiä 13) oli nykyisen työkyvyn arvosanana korkeintaan kohtalainen (arvot 0–6). Osaselitys tähän tulokseen lienee se, että nykyistä työkykyä saattoi merkittävästi alentaa esimerkiksi sairaus, tapaturma tai vastaava tekijä, josta mitä ilmeisimmin odotettiin toivuttavan lähitulevaisuudessa.

5.4 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Yhteinen piirre sekä perustuotanto- että monialaisille tiloille on se, että tilan kaikkien töiden tekeminen itse on harvinaista – tilayhteistyö ja töiden ulkoistaminen ovat hyvin yleisiä keinoja töiden jakamisessa. Samankaltainen päätulos saatiin, kun samaa asiaa kysyttiin (Karttunen ja Tuure 2008) kirjanpitotiloilta, jotka edustavat maamme keskikokoisia ja sitä jossain määrin suurempia tiloja. Kun tarkastellaan maatilatalouden tuotantotoimintaan kuuluvien töiden lisäksi myös maatilan rakentamis- ja hallinnointitöitä sekä kone- ja raaka-ainehankintoja, voidaan todeta, että kuvaavaa maamme maatiloille on monimuotoisuus maatilatalouden töiden organisoinnissa.

Perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajat korostavat tilayhteistyössä erityisesti yhteistyön tuomia taloudellisia etuja. Lisäksi yhteistyön koetaan antavan henkisiä virikkeitä. Urakoitsijan palkkaamisen koetaan puolestaan vähentävän maatalousyrittäjän työperäistä kuormitusta ja edistävän yrittäjäperheen työturvallisuutta.

Perustuotanto- ja monialaisten tilojen omistajat ovat pääpiirteissään samaa mieltä yritystoiminnassa tarvittavien tietojen oppimisessa tai sisäisen tiedon levittämisessä käytettävien tietolähteiden tai tiedonsiirtokanavien tärkeydestä. Esiin nousseet tilatyyppeiden väliset erot esimerkiksi asiakaspalautteen ja yrityksen sisäisten palaverien koetussa tärkeydessä johtunevat pitkälti monialaisten tilojen harjoittamasta alkutuotannon ulkopuolisesta yritystoiminnasta kuten erilaisten urakointipalveluiden tarjoamisesta.

Tietolähteitä koskevissa kyselyissä on jatkossa syytä ottaa huomioon tietolähteiden tuottaman tiedon erilaisuus ja erilaiset käyttötarpeet. Tässä tutkimuksessa käytetty tietolähteiden listaustapa ei toiminut kovin hyvin. Osa tietolähteistä palvelee päivittäisiä tarpeita, osa tuottaa kertaluonteista mutta yrityksen menestymisen kannalta keskeisen tärkeää tietoa ja osa tuottaa tietoa lähinnä toisten tietolähteiden välitettäväksi.

Maatalousyrittäjien kokemassa työkyvyssä ei ole merkittävää eroa eri tilatyyppeiden edustajien tai miesten ja naisten välillä. Työkyvyn koetaan heikentyvän ikääntymisen myötä, mikä on sinänsä normaali ilmiö. Sen sijaan on huolestuttavaa, että peräti viidesosa vastaajista koki työkykynsä korkeintaan kohtalaiseksi, usea jo alle 50-vuotiaana. Koetun työkyvyn taso ja sen vaihtelu oli yhteneväinen esimerkiksi Karttusen ja Rautiaisen (2008), Simolan (2006) ja Karttusen (2004) tuloksien kanssa. Sen sijaan se, että miesten ja naisten välillä ei nyt todettu merkitsevää eroa koetussa työkyvyssä, poikkeaa viimeksi mainittujen tutkimusten tuloksista. Tulos johtunee naisvastaajien hyvin pienestä määrästä.

Merkille pantavaa on, että osa vastaajista, jotka arvioivat nykyisen työkykynsä heikoksi, arvioivat sen paranevan kahden vuoden sisällä. Nykyinen heikoksi arvioitu työkyky voi johtua esimerkiksi työtapaturmasta. Työkyvyn alenema on tällöin toivottavasti tilapäinen, eikä se välttämättä vaadi erityisiä työkykyä edistäviä toimenpiteitä.

Työkykyä koskevissa jatkokyselyissä on syytä esittää kysymys siitä, onko vastaajan työkyky alentunut kyselyhetkellä jostain tilapäisestä syystä. Näin vastausta ja sen edellyttämiä jatkotoimenpiteitä osataan peilata todellista tilannetta vastaavaksi. Tässä seurantatutkimuksessa ei ollut mahdollista saada kohderyhmiin samaa määrää miehiä ja naisia, mikä olisi ollut eduksi ainakin työkykyä koskevissa tarkasteluissa.

Erityisesti tuotantoon voimakkaasti laajentavien perustuotantotilojen ja soveltuvien osin myös monialaisten tilojen neuvonnassa on entistä tärkeämpää korostaa sitä, että oma työpanos ja investoinnit kannattaa kohdistaa ensisijaisesti yrityksen ydintoimintoihin – töihin,

joilla tila tekee tulosta. Ydintoimintojen ulkopuolisia töitä kannattaa ulkoistaa tai tehdä tilayhteistyönä tai oman työn ja edellä mainittujen keinojen yhdistelminä. Mitä kauempana työ on tilan ydintoiminnasta, sitä pienempi merkitys on sillä, kuka työn tekee. Ostamalla työ tilan ulkopuolelta tai tekemällä töitä yhdessä saadaan lisäksi käyttöön osaamista, jota ei ehkä ole tilalla. Työn hyvin hallitseva tekijä toimii tehokkaasti tarkoituksenmukaisilla välineillä, jolloin työ tulee tehdyksi sujuvasti ja ajallaan.

Maatalousyrittäjien töiden ja henkisen kuormituksen jakaminen sekä tuotantokustannusten hallinta tilayhteistyöllä ja ulkoistamalla voidaan nähdä keinoina turvata maatalousyrittäjän ja jopa koko yrittäjäperheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tätä voidaan pitää tuotannon suunnittelun ja johtamisen tärkeimpänä ja samalla välttämättömänä tavoitteena.

Kirjallisuus

Karttunen, J. 2004. Maidontuottajien teknologiavalinnat suurissa tuotantoyksiköissä. Työtehoseuran julkaisuja 394. 73 s.

Karttunen, J. & Rautiainen, R. 2008. Work Ability Index among Finnish Dairy Farmers. Technical Paper. Proceedings of the 2008 Summer Conference of the National Institute for Farm Safety Inc. (NIFS). June 22–25. Lancaster. Pennsylvania. USA. 16 s.

Karttunen, J. & Tuure, V.–M. 2008. Töiden organisointi maatalousyrittäjissä. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous (607) 4. 8 s.

Karttunen, J., Tuure, V.–M. & Kaila, E. 2008. Töiden organisointi. Teoksessa: Rikkinen, P., Harmoinen, T. & Teräväinen, H. (toim.). Maatilayrittäjien menestystekijät. ProAgria Maaseutukustusten Liitto. Tieto tuottamaan 123: 45–52.

Kirkkari, A.–M., Kallioniemi, M. & Martikainen, J. 1988. Maatilojen välisen tuotannollisen yhteistyön kehittämisen ja analyysi. Työtehoseuran monisteita (62) 2. 92 s.

Lätti, M., Koikkalainen, K., Kuisma, M. & Lötjönen, T. 2006. Luomutilojen yhteistyö. Työtehoseuran julkaisuja 396. 89 s.

Niemelä, T., Heikkilä, E. & Meriläinen, T. 2005. Monialainen yritystoiminta Keski-Suomen maataloilta. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. N:o 148. 58 s.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatilojen monialaistaminen – Empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Maa- ja elintarviketalous 50. Helsinki: MTT Taloustutkimus. 131 s.

Ristiluoma, R. & Sipiläinen, T. 2003. Kannattavuuskirjanpitoiltojen viljelijäkysely – vuosi 2002. Teoksessa: Ristiluoma, R., Sipiläinen, T. & Kankaanhuhta, K. (toim.). Kirjanpitoiltojen viljelijäkyselyn tulokset ja maksuvalmius. MTT:n selvityksiä 39. Helsinki: MTT Taloustutkimus. s. 10–45.

Simola, A. 2006. Henkinen hyvinvointi. Teoksessa: Rissanen, P. (toim.). Työterveys ja maatalous Suomessa 2004. Työterveyslaitos. s. 55–72.

Suomen Gallup Elintarviketieto Oy. 2005. Maatalouden kehitysnäkymät -viljelijäkysely. Yhteistyökäytännöt maataloilla. Sisäinen raportti.

Tike. 2008. Monialaisten maatilojen määrä laskee hieman. Tiken verkkolehti e-Tiketti 12.5.2008. Saatavana internetistä:
http://www.mmmmtike.fi/fi/index/tiedotteet/e_tiketti/jutut/080512_muuyritystoiminta.html

Tuomi, K., Ilmarinen, J., Jahkola, A., Katajarinne, L. & Tulkki, A. 1997. Työkykyindeksi. 2. korjattu painos. Työterveyslaitos. 34 s.

6 Maaseutuyrittäjyyden muutoksista 2000-luvulla

Luvun on kirjoittanut Leena Rantamäki-Lahtinen

6.1 Johdanto ja tavoitteet

Maaseutu yritysten toimintaympäristönä on muuttunut nopeasti 2000-luvun aikana. Iso osa muutoksesta liittyy suurimman maaseutuelinkeinon, maatalouden, rakennemuutokseen. Maatilojen määrä on pudonnut nopeasti, toisaalta tilojen koko on kasvanut. Esimerkiksi Euroopan unionin 27 jäsenmaan yhteenlaskettu maatilojen määrä putosi yli puolella miljoonalla tilalla vuodesta 2003 vuoteen 2005 ja vastaavasti 15 ”vanhan” jäsenmaan tilojen lukumäärä putosi lähes 400 000 tilalla samalla ajanjaksolla. Samaan aikaan sellaisten tilojen, joiden viljelty pinta-ala oli vähintään 50 hehtaaria, määrä on kasvanut hieman (Eurostat 2008). Tilakoon kasvun lisäksi tilojen rakenne on muuttunut myös muuten. Monialaisuus, eli muun yritystoiminnan harjoittaminen maatalouden yhteydessä on lisääntynyt, toisaalta kotieläintilojen määrä on laskenut. Maatiloilla on 2000-luvulla ollut suuria haasteita. Maataloustulo on pudonnut (Niemi & Ahlstedt 2007), tilojen keskimääräinen kannattavuus on ollut heikko. Suomalaisten tilojen kannattavuuskerroin¹ on 2000-luvulla vaihdellut 0,44 ja 0,68 välillä (MTT 2008). Tiloilla on paljon paineita, institutionaaliset riskit ovat kasvaneet, maailmanmarkkinahinnat eri tuotteissa ovat vaihdelleet huomattavasti, ja uudet järjestelmät, kuten tilatuki ja seuraavan ohjelmakauden mahdolliset politiikka-muutokset, tuovat uusia haasteita ja mahdollisuuksia tiloille.

On myös maatalouden ulkopuolisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet maaseudun yrityksiin. Sekä maailmanlaajuisesti, että Suomessa 2000-luvun alkupuoli oli taloudellisen kasvun aikaa, joka näkyi ilman maatilataustaa toimivien maaseutuyritysten määrän, työllistävyyden ja liikevaihtojen kasvuna. Maaseutu on eriytynyt; kaupunkien läheiset maaseutualueet ovat kasvaneet nopeasti, mutta syrjäseudulla muuttoliike, ikääntyminen ja osittain myös korkeampi työttömyysaste ovat heikentäneet myös yritysten toimintaympäristöä. Tätä kirjoitettaessa maailmantalous on kääntymässä taantumaan, eikä sen vaikutusta maaseutuyrityksiin ja maaseutuun vielä pysty arvioimaan. Suomalaisten maaseutuyritysten rakenne on merkittävästi muuttunut 2000-luvun aikana. Perustuotantotilojen määrä on pudonnut, monialaisten pysynyt suunnilleen samana ja ilman maatilataustaa toimivien yritysten määrä on kasvanut (taulukko 6.1).

Taulukko 6.1. Suomalaiset maaseutuyritykset vuosina 2000–2007.

Vuosi	2000	2002/2003	2004/2005	2007	muutos 2000–2007, %
Perustuotantotilat	58 000	50 150	45 200	45 000	-22
Monialaiset tilat	21 800	23 550	24 300	23 200	6
Ilman maatilataustaa toimivat yritykset	56 600	56 700	62 000	69 400e	23
Yhteensä	136 400	130 400	131 500	137 600	1

Lähteet: MMMtike. Maaseudun pienyritysrekisteri (www.mtt.fi/pienyrysrekisteri). e) MTT taloustutkimuksen ennakoarvio

¹ Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu. Kun kannattavuuskerroin on 1,00, omalle työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäävä yrittäjätulo on yhtä suuri kuin näille tavoitteeksi asetetut palkka- ja korkovaatimukset. Jos kannattavuuskerroin on tätä pienempi, omalle työlle ja pääomalle on jäänyt tavoitteita alhaisemmat korvaukset (MTT 2008).

Tässä luvussa tavoitteena on kuvata paneeliaineiston avulla, mitä muutoksia tutkimuksessa mukana olleissa yrityksissä oli tapahtunut 2000-luvulla. Tarkastelu rajoittuu pääosin niihin tiloihin ja yrityksiin, jotka ovat vastanneet sekä vuoden 2001 että vuoden 2006 kyselyyn (N=521). Rajauksesta johtuen tuloksia ei voida sellaisenaan yleistää kaikkiin suomalaisiin maaseutuyrityksiin. Niiden avulla voidaan kuitenkin peilata yrityksistä tapahtuneita muutoksia ja pohtia tulevaisuuden mahdollisia kehityssuuntia. Lisäksi luvussa 6.2.4 kerrotaan kaikkien vuonna 2006 vastanneiden yritysten tulevaisuuden suunnitelmista 2000-luvun loppupuolelle asti.

6.2 Tuloksia

6.2.1 Muutokset pääryhmissä

Eräs vuonna 2001 kerätyn aineiston avulla tehtyjä keskeisiä johtopäätöksiä oli, että monialaisuus ei ole ”välivaihe” maataloudesta muuhun yrittäjyyteen (Rantamäki-Lahtinen 2004). Tuolloin suurin osa monialaisten tilojen yrittäjistä suunnitteli jatkavansa toimintaa monialaisena, eikä erikoistuvansa myöhemmin. Pitkittäisasetelma antaa mahdollisuuden tarkastella suunnitelmien toteutumista käytännössä. Taulukossa 6.2 on kuvattu yritysten siirtymistä pääryhmästä toiseen. Paneeliaineisto tukee aiemmin tehtyä tulkintaa. 86 % tiloista, jotka olivat vuonna 2001 monialaisia, oli monialainen myös vuonna 2006, osa oli erikoistunut maatalouteen ja osa muuhun yritystoimintaan. Myös muut ryhmät olivat vakaita. Niistä tiloista, jotka olivat vuonna 2001 perustuotantotiloja, 5 oli monialaistanut muuhun yritystoimintaan vuonna 2006. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vuonna 2001 ryhmään ”muut maaseutuyritykset” luokitelluista yrityksistä kuului edelleen samaan ryhmään vuonna 2006.

Taulukko 6.2. Yritysten jakautuminen pääryhmittäin vuosina 2001 ja 2006.

		Perustuotantotilat 2006, lkm	Monialaiset tilat 2006, lkm	Muut maaseutu- yritykset 2006, lkm	yht
Perustuotanto tilat 2001	lkm	126	5	0	131
	%	96 %	4 %	0 %	100,0 %
Monialaiset tilat 2001 yht	lkm	27	279	18	324
	%	8 %	86 %	6 %	100,0 %
Muut maaseutuyrityk- set 2001	lkm	0	1	65	66
	%	0 %	1,5 %	98,5 %	100,0 %
yht	lkm	153	285	83	521
	%	29 %	55 %	16 %	100,0 %

6.2.2 Toiminta ja talous 2001 ja 2006

Viljelijä- ja yrittäjäperheiden nettotulojen muodostuminen oli yrityksissä pääpiirteittäin samanlainen molempina tarkasteluvuosina. Yritystoiminta oli keskimäärin pääasiallinen tulonlähde kaikissa pääryhmissä (taulukko 6.3). Monitoimisuus oli kuitenkin kasvussa, sillä kaikissa pääryhmissä ulkopuolinen työssäkäynti oli keskimäärin suuremmassa roolissa vuonna 2006 kuin vuonna 2001. Vastaavasti niiden perheiden, joiden nettotuloista yli 90 % muodostui yritystoiminnan kautta, määrä laski. Muiden tulojen osuus oli myös kasvussa, tämä selittyy osittain vastaajien ikäänymisellä, jolloin perheen tulorakenteeseen voivat vaikuttaa esimerkiksi erilaiset eläkejärjestelyt. Lisäksi nousukauden aikana erilaisten pää-

omatulojen osuus voi hyvinkin kasvaa. Absoluuttiseen tulotasoon ja sen kehittymiseen sinänsä tästä tutkimuksesta ei saada vastausta, koska sitä ei lomakkeen tiedoissa kysytty.

Taulukko 6.3. Perheiden nettotulojen muodostuminen tulolähteittäin, tulonlähteen osuus (%) perheen nettotuloista (keskiarvotarkastelu). Pääryhmäluokittelu perustuu vuoden 2006 luokitukseen

Perustuotantotilat	2001 (n=143)	2006 (n=107)
Yritystoiminta	81	71
Ulkopuolinen työssäkäynti	12	21
Muut tulot	6	7
Niiden yrittäjien osuus, joissa yli 90 % perheen nettotuloista tuli yritystoiminnasta, % vastaajista	50	41

Monialaiset tilat,	2001 (n=270)	2006 (n=246)
Yritystoiminta	85	74
- maa- ja metsätalous 2001/maatalous 2006	37	17
Ulkopuolinen työssäkäynti	10	14
Muut tulot	4	12
Niiden yrittäjien osuus, joissa yli 90 % perheen nettotuloista tuli yritystoiminnasta, % vastaajista	59	45

Muut maaseutuyritykset,	2001 (n=81)	2006 (n=69)
Yritystoiminta	72	61
- maa- ja metsätalous 2001/maatalous 2006	5	0
Ulkopuolinen työssäkäynti	15	22
Muut tulot	8	15
Niiden yrittäjien osuus, joissa yli 90 % perheen nettotuloista tuli yritystoiminnasta, % vastaajista	43	32

Yritysten koko ei keskimäärin ole merkittävästi muuttunut viiden vuoden aikana. Taulukossa 6.4 on esitelty yritysten koko pääryhmittäin vuosina 2001 ja 2006. Vuoden 2001 arvot ovat ryhmäkeskiarvoja, ja vuoden 2006 keskiarvot on laskettu suoraan. Myöskään kannattavuudessa ei ole merkittäviä eroja. Taulukossa 6.5 on esitetty, miten yritykset näkevät kannattavuutensa suhteessa muihin. Vuoden 2006 aineistossa 5-portainen asteikko on muunnettu vastaamaan 2001 aineiston 3-portaista asteikkoa.

Tulosten mukaan yritykset arvio yrityksen kannattavuudesta vuonna 2006 oli riippuvainen vuoden 2001 arvioista. Suurin osa yrityksistä, jotka olivat olleet keskimääräistä kannattavampia vuonna 2001, olivat keskimääräistä kannattavampia myös 2006. Toisaalta osa yrityksistä oli siirtynyt jopa ääripäästä toiseen. Seitsemän yritystä, jotka olivat vuonna 2001 heikommin kannattavien luokassa, oli vuonna 2006 siirtynyt paremmin kannattavien ryhmään. Vastaavasti viisi yritystä, jotka olivat kannattaneet keskimäärin paremmin kuin alan yritykset, oli siirtynyt heikommin kannattaviin. Käytännössä isot siirtymiset liittyivät yrityksen elinkaaren vaiheeseen. Kannattavuuttaan merkittävästi parantaneet yritykset olivat vuoden 2001 tutkimuksessa juuri investoineet/investoimassa ja ne olivat sekä liikevaihdolla, että henkilöstömäärällä isompia vuonna 2006. Vastaavasti 2006 heikommin kannattaneilla yrityksillä oli ollut suunnitelmana tehdä investointeja 2001–2003, mutta niiden liikevaihto ja henkilöstömäärät olivat pudonneet vuoteen 2006 mennessä.

Taulukko 6.4a. Yritysten keskimääräiset liikevaihdot ja henkilöstömäärät vuosina 2001 ja 2006. Pääryhmäluokittelu perustuu vuoden 2006 luokitukseen.

Muuttuja	Perustuotantotilat	Monialaiset tilat	Muut yritykset
n 2001	149	285	73
n 2006	103	233	61
Vuoden 2001 liikevaihto 1000 euroa, ryhmäkeskiarvo	85	230	345
Vuoden 2006 liikevaihto, 1000 euroa, keskiarvo	96	256	571
Henkilöstö 2001 (kokonaisuudessaan), htv, ryhmäkeskiarvo	1,9	4,0	4,6
Henkilöstö 2006 (kokonaisuudessaan), htv, keskiarvo	1,6	4,2	4,8

Taulukko 6.4b. Yrittäjien arvioima kannattavuus suhteessa muihin saman alan yrityksiin vuosina 2001 ja 2006.

Kannattavuus suhteessa muihin alan yrityksiin	Keskimääräistä heikompi 2001	Kannattavuus keskimääräistä tasoa 2001	Yritys on keskimääräistä kannattavampi 2001	eos	Yhteensä
Keskimääräistä heikompi 2006	n 25	37	5	7	74
odotettu n	12	45	13	4	74
Keskimääräistä tasoa 2006	n 34	168	25	14	241
odotettu n	38	147	43	13	241
Keskimääräistä kannattavampi 2006	n 7	51	45	2	105
odotettu n	17	64	19	6	105
Yhteensä	n 66	256	75	23	420
odotettu n	66	256	75	23	420

6.2.3 Kehittämissuunnitelmat 2001 ja tunnusluvut vuonna 2006

Yrittäjiltä kysyttiin vuonna 2001 heidän kehittämissuunnitelmiaan parille seuraavalle vuodelle. Vastaukset annettiin kyllä/ei -muodossa. Monialaisten tilojen yrittäjät vastasivat kohtaan tilalla harjoitettavan muun yritystoiminnan näkökulmasta, ja lisäksi erikseen maatalouden osalta. Paneeliaineistossa mukana olleista *perusmaatiloista* merkille pantavaa on, että yli 60 % viljelijöistä aikoi jatkaa toimintaa nykyisellään (taulukko 6.5a). Vastaavasti monialaisista tiloista noin 60 % aikoi jatkaa *maatalouden* harjoittamista ilman muutoksia (taulukko 6.5b). Perusmaatiloilla yleisin toiminnan kehittämissuunnitelma vuosille 2001–2003 oli tuotantomäärien lisääminen. Monialaisilla tiloilla ja muissa yrityksissä puolestaan tärkeimpiä kehittämiskohteita olivat nykyisten tuotteiden/palvelujen kehittäminen, uusien asiakkaiden etsiminen, uusien tuotteiden/palvelujen kehittäminen ja tuotantomäärien lisääminen (taulukko 6.5a).

Taulukko 6.5a. Toiminnan kehittämissuunnitelmat vuosille 2001–2003. Pääryhmäjako on vuoden 2001 mukainen.

Muuttuja		Perustuotantotilat	Monialaiset tilat	Muut yritykset	Yhteensä
Lisätä tuotantomääriä	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	37 29 %	102 32 %	16 24 %	155
Uudet tuotantomenetelmät	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	14 11 %	59 18 %	9 14 %	82
Nykyisten tuotteiden/palveluiden kehittäminen	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	22 18 %	145 45 %	37 56 %	204
Uusien palvelujen/tuotteiden kehittäminen	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	9 7 %	82 26 %	22 33 %	113
Erikoistuminen	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	6 5 %	55 17 %	14 21 %	75
Uusien asiakkaiden etsiminen	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	8 6 %	138 43 %	33 50 %	179
Toiminta jatkuu nykyisellään	tapauksia % pääryhmän yrityksistä	78 62 %	118 37 %	21 32 %	217
Yhteensä	tapauksia	126	320	66	512

Taulukko 6.5b. Monialaisten tilojen kehittämissuunnitelmat vuonna 2001 tilalla harjoitettavan maatalouden osalta.

Muuttuja	n	%
Erikoistuminen maataloudessa	33	10 %
Jatkamme nykyisellään	194	60 %
Maatalouden lopettaminen	24	7 %
Maataloustuotannon monipuolistaminen	35	11 %
Nykyisen tuotannon laajentaminen	66	20 %
Sukupolven vaihdos	20	6 %

Perusmaatilojen kehittämissuunnitelmat 2001–2003 ja tilanne vuonna 2006

Suurin osa tämän tutkimuksen paneeliaineistossa olevien perusmaatilojen viljelijöistä aikoi 2000-luvun alkupuolella siis jatkaa tilan toimintaa tekemättä isoja muutoksia. Kehittämissuunnitelmissa vuosille 2001–2003 suunnitelleet viljelijät olivat nuorempia, ja tilojen liikevaihto oli lähtökohtaisesti isompi kuin niillä, jotka eivät suunnitelleet isoja muutoksia. Varsin ilmeisesti suunnitelmat olivat myös toteutuneet, sillä toiminnan kehittämistä suunnitelleet yrittäjät olivat myös investoineet merkittävästi enemmän vuosina 2003–2006 yritystoimintaan. Toimintaansa kehittäneillä tiloilla oli isompi liikevaihto vuonna 2006. Taloudellisen menestymisen ja kannattavuuden suhteen merkittäviä eroja ryhmien välillä ei ollut (taulukko 6.6). Tuotantomäärien lisäämistä vuonna 2001 suunnitelleet tilat olivat liikevaihdoltaan isompia kuin muut sekä vuonna 2001 että 2006. Ne olivat myös yleisesti investoineet toimintaan enemmän kuin muut tilat ja niillä oli myös vuonna 2006 enemmän toiminnan kehittämiseen liittyviä suunnitelmia.

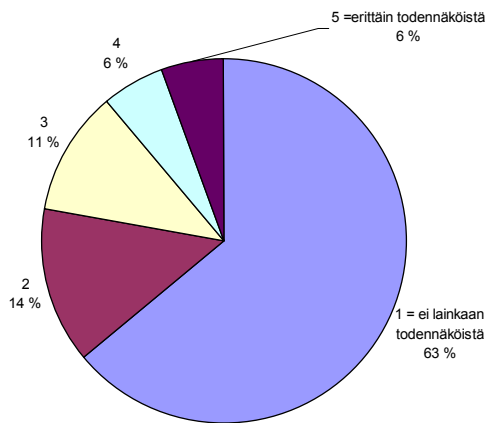
Taulukko 6.6. Vuosina 2001–2003 tehdyn kehittämistoiminnan ja vuoden 2006 taloudellisten tunnuslukujen suhde perustuotantotiloilla.

Muuttuja	Toiminta jatkuu entisellään	Toimintaa kehitetään 2001–2003	Ero tilastollisesti merkitsevä*
Liikevaihto vuonna 2006	70	122	*
Yrityksen nettotulos 2006 (1 = huomattavan tappiollinen, 5 = minua tyydyttävässä määrin positiivinen)	3,9	3,8	
Kannattavuus suhteessa muihin 2006 (1 = huomattavasti heikompi, 5 = huomattavasti parempi)	2,7	3,1	*
Vuonna 2003 toteutuneet investoinnit	16	30	*
Vuonna 2003 ja 2006 toteutettujen investointien summa	31	94	**
Velkaa suhteessa liikevaihtoon, 2006 mediaani	alle 1/3 liikevaihdosta	1/3- alle 2/3 liikevaihdosta	**
Yrittäjän ikä 2006	54	49	*
Liikevaihto vuonna 2001	53	105	*
Kannattavuuden kehitys 1997–2001 (1 = parantunut merkittävästi, 5 = heikentynyt merkittävästi)	3,4	2,7	**
Velkaa suhteessa liikevaihtoon, 2001 mediaani	alle 1/3 osa liikevaihdosta	alle 1/3 osa liikevaihdosta	

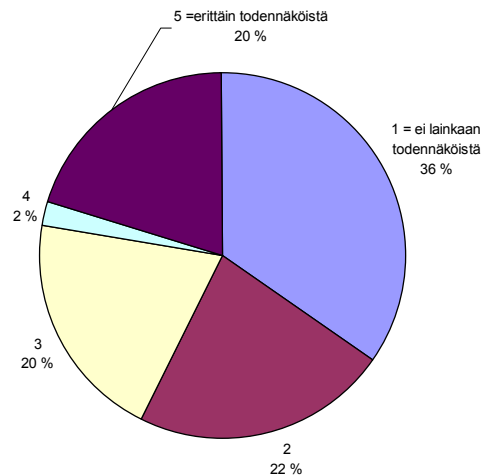
Tilastollisena menetelmänä käytetty Mann-Whitney U-testiä. Tulos on tilastollisesti merkitsevä 0,05 riskitasolla.**. Tulos on tilastollisesti merkitsevä 0,01 riskitasolla

Tulosten mukaan se, että aikoi jatkaa toimintaansa entisellään vuonna 2001, ei kuitenkaan ennakoanut lopettamista aivan lähivuosina. Toisaalta se, että toimintaa ei aktiivisesti kehitetä, monessa tapauksessa indikoi sitä, että tilan elinkaareissa ollaan ns. jäähdyttelyvaiheessa tai siirtymässä siihen. Tämä näkyy paitsi myöhemmin toteutettujen investointien pienemmässä euromäärissä ja pienemmissä liikevaihdossa, myös jatkosuunnitelmissa. Peräti viidennes niistä perustuotantotilojen yrittäjistä, jotka eivät aikoneet tehdä mitään kehittämistoimenpiteitä vuonna 2001, suunnitteli erittäin todennäköisesti lopettavansa yritystoiminnan vuosien 2007–2009 aikana (kuva 6.1). Niistä perustuotantotilojen viljelijöistä, jotka suunnittelivat toiminnan kehittämistä 2001–2003, vain 5 prosenttia aikoi lopettaa toiminnan 2007–2009, ryhmien välinen ero on tilastollisesti merkitsevä (Mann-Whitney U-testi, $Z = 2,623$, $p < 0,01$). Lisäksi ryhmät erosivat tilastollisesti toisistaan vuosia 2007–2009 koskevilla suunnitelmissa ottaa käyttöön uusia tuotantomenetelmiä (Mann-Whitney U-testi, $Z = -2,762$, $p < 0,01$) ja ottaa käyttöön uusia myynti- ja jakelukanavia (Mann-Whitney U-testi, $Z = -20,43$, $p < 0,05$). Yleisesti ne, jotka suunnittelivat toiminnan kehittämistä vuosina 2001–2003, olivat aktiivisemmin suunnittelemassa erilaisia kehittämistoimenpiteitä myös myöhemmin. Toisaalta taas niissä tiloissa, jotka suunnittelivat toiminnan jatkamista entisellään 2001–2003, oli lopettamista suunnittelevien lisäksi myös enemmän sukupolvenvaihdokseen tai toimintojen karsimiseen valmistautuvia tiloja vuonna 2006.

**Aikooko lopettaa tilanpidon 2007 -2009/
toimintaansa 2001 -2003 kehittäneet tilat**

**Aikooko lopettaa tilanpidon 2007 -2009/
tilat, jotka eivät aikoneet kehittää toimintaa 2001 -2003**

Kuva 6.1. Perustuotantoiltojen kehittämissuunnitelmat vuosille 2001–2003 ja lopettamissuunnitelmat vuosille 2007–2009.

Monialaisten tilojen kehittämissuunnitelmat 2001–2003 ja tilanne vuonna 2006

Vuonna 2001 valtaosa monialaisista tiloista arvioi kehittävänsä muuta yritystoimintaa ainakin jollain tavoin vuosina 2001–2003. Kaikkiaan kolmannes aikoi kehittää lähinnä muuta yritystoimintaa, 27 % sekä maataloutta, että muuta yritystoimintaa ja joka kymmenes vain tilan maataloutta. Runsas neljännes ei aikonut kehittää kumpaakaan osa-aluetta vaan aikoi jatkaa sekä maataloutta, että muuta yritystoimintaa samalla konseptilla kuin aikaisemmin. Yleisimpiä muun yritystoiminnan kehittämiskohteita vuosina 2001–2003 olivat nykyisten tuotteiden/palvelujen kehittäminen ja uusien asiakkaiden etsiminen. Maataloudessa tärkeimmiksi kohteiksi nähtiin nykyisen tuotannon laajentaminen.

Ne yritykset, jotka vuonna 2001 suunnittelivat sekä muun yritystoiminnan, että maatalouden kehittämistä olivat vuonna 2006 isompia liikevaihdolla mitattuna ja niiden toteutuneet investoinnit olivat isompia kuin muissa ryhmissä. Yrittäjät olivat myös keskimäärin nuorempia. Vastaavasti ne yritykset joissa ei suunniteltu mitään kehittämistoimia, olivat liikevaihdoltaan pienempiä kuin muissa ryhmissä. Niiden kannattavuus oli myös laskenut 1997–2001, mikä saattaa vaikuttaa siihen, että taloudellinen liikkumavara kehittää yritystä oli pienempi kuin muissa ryhmissä (taulukko 6.7).

Taulukko 6.7. Vuosina 2001–2003 tehdyn kehittämistoiminnan ja vuoden 2006 taloudellisten tunnuslukujen suhde monialaisilla tiloilla.

Muuttuja	Ryhmä 1	Ryhmä 2	Ryhmä 3	Ryhmä 4	ero tilastollisesti merkitsevä
Liikevaihto vuonna 2006	298	262	216	160	*
Yrityksen nettotulos 2006 (1 = huomattavan tappiollinen, 5 = minua tyydyttävässä määrin positiivinen)	4,01	4,26	4,35	4,32	
Kannattavuus suhteessa muihin 2006 (1= huomattavasti heikompi, 5 = huomattavasti parempi)	3,12	3,17	3,17	2,96	
Vuonna 2003 toteutuneet investoinnit	55	46	32	32	
Vuonna 2003 ja 2006 toteutettujen investointien summa	113	91	72	58	**
Velkaa suhteessa liikevaihtoon, 2006 mediaani	alle 1/3	alle 1/3	alle 1/3	alle 1/3	*
Yrittäjän ikä 2006	49	51	54	54	**
Liikevaihto vuonna 2001	253	260	136	163	
Kannattavuuden kehitys 1997–2001 (1 = parantunut merkittävästi, 5 = heikentynyt merkittävästi)	2,29	2,29	2,47	2,74	**
Velkaa suhteessa liikevaihtoon, 2001 mediaani	alle 1/3	alle 1/3	alle 1/3	alle 1/3	

Ryhmä 1= kehitetään sekä muuta yritystoimintaa että maataloutta, Ryhmä 2= kehitetään muuta yritystoimintaa, Ryhmä 3= kehitetään maataloutta, Ryhmä 4= ei muutoksia toimintaan. Tilastollisena menetelmänä käytetty Kruskal-Wallis -testiä. Tulos on tilastollisesti merkitsevä 0,05 riskitasolla.**. Tulos on tilastollisesti merkitsevä 0,01 riskitasolla

Monialaisten tilojen osalta tutkimustulokset ovat samantyyppisiä kuin perustuotantotiloilakin. Se, että toimintaa ei aktiivisesti kehitetty 2001–2003, indikoi monilla tiloilla sitä, että yrityksen elinkaareissa ollaan ns. jäädyttelyvaiheessa tai siirtymässä siihen. Tämä näkyy myöhemmin toteutettujen investointien pienemmässä euromäärissä ja pienemmissä liikevaihdossa, sekä selkeästi jatkosuunnitelmissa. Ryhmät erosivat lähes kaikkien vuodelle 2007–2009 tehtävien kehittämistoimenpiteiden osalta. Erityisesti niissä ryhmissä, joissa jo 2001 suunniteltiin kehittämistoimenpiteitä muuhun yritystoimintaan, myös myöhemmin oli enemmän suunnitelmia mm. lisätä asiakkaita, ottaa käyttöön uusia tuotantomenetelmiä ja jakelukanavia, lisätä kapasiteettia, työvoimaa, tilayhteistyötä ja ulkoistamista sekä kehittää ja lisätä palveluita tai tuotteita. Niillä monialaisilla tiloilla, joilla ei ollut suunnitteilla kehittämistoimenpiteitä vuonna 2001, puolestaan suunniteltiin useammin yritystoiminnan lopettamista 2007–2009. Lopettamista suunnittelevia oli kuitenkin suhteessa vähemmän kuin perustuotantotiloilla.

Taulukko 6.8. Vuosina 2001–2003 tehdyn kehittämistoiminnan ja vuoden 2006 taloudellisten tunnuslukujen suhde perustuotantotiloilla.

Muuttuja (1= ei lainkaan todennäköistä, 5 = erittäin todennäköistä)	Ryhmä 1	Ryhmä 2	Ryhmä 3	Ryhmä 4	ero tilastollisesti merkitsevä
Asiakkaiden määrän lisääminen 2007–2009	3,29	3,06	2,00	2,55	**
Uudet tuotantomenetelmät 2007–2009	3,24	2,95	2,64	2,35	**
Uudet jakelu- ja myyntikanavat 2007–2009	2,97	2,7	2,09	2,21	**
Kapasiteetin lisääminen 2007–2009	3,27	3,05	2,58	2,35	**
Työvoiman lisääminen 2007–2009	2,64	2,36	1,91	1,68	**
Yritys- tai tilayhteistyön lisääminen 2007–2009	2,89	2,89	2,43	2,18	**
Töiden ulkoistaminen 2007–2009	2,6	2,58	2,21	2,00	**
Tuotteiden/palvelujen lisääminen ja kehittäminen 2007–2009	3,47	3,14	2,50	2,42	**
Toimialojen lisääminen 2007–2009	2,28	2,28	2,04	1,66	**
Sukupolvenvaihdos	2,05	2,09	2,46	2,25	
Yritystoiminnasta luopuminen	1,76	1,87	2,30	2,29	*
Yritystoiminnan lopettamista erittäin todennäköisesti suunnittelevat, % yrityksistä	5	7	9	12	

Ryhmä 1 = kehitetään sekä muuta yritystoimintaa että maataloutta, Ryhmä 2 = kehitetään muuta yritystoimintaa, Ryhmä 3 = kehitetään maataloutta, Ryhmä 4 = ei muutoksia toimintaan. Tilastollisena menetelmänä käytetty Kruskall-Wallis -testiä. Tulos on tilastollisesti merkitsevä 0,05 riskitasolla.** Tulos on tilastollisesti merkitsevä 0,01 riskitasolla.

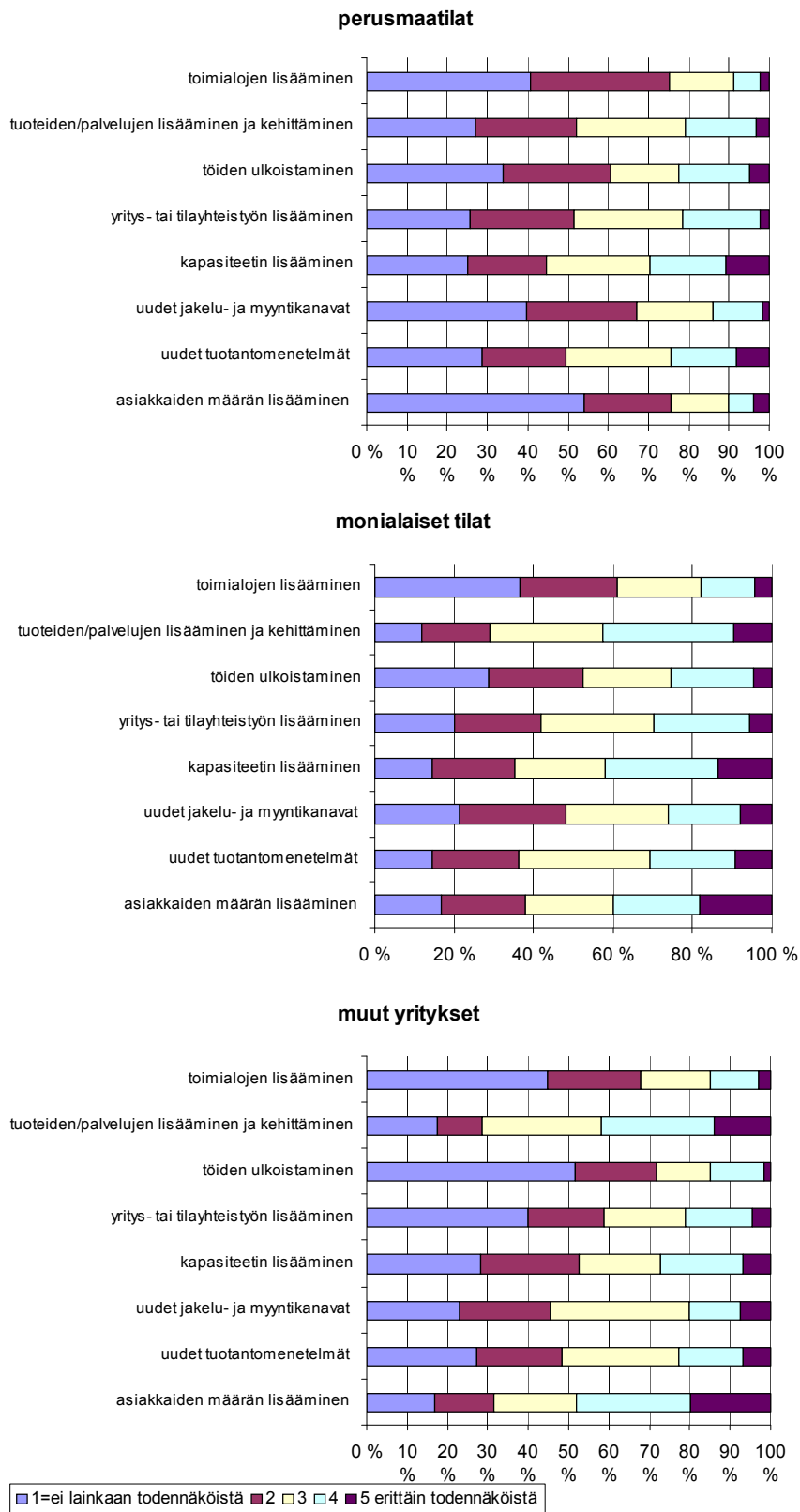
Muiden maaseutuyritysten kehittämissuunnitelmat 2001–2003 ja tilanne vuonna 2006

Ilman maatilataustaa toimivissa yrityksistä valtaosa aikoi kehittää toimintaansa vuonna 2001. Tutkimusjoukko on kuitenkin pieni (n=66), eikä tilastollisia eroja eri kehittämistoimenpiteiden käyttöönnotossa näkynyt. Yleisimmin yritykset aikovat kehittää nykyisiä tuotteita tai palveluita ja etsiä uusia asiakkaita. Vain vajaa kolmannes ei aikonut tehdä mitään kehittämistoimenpiteitä vuosina 2001–2003. Ryhmä erosi monialaisista tiloista ja perustuotantotiloista myös siinä, ettei suunnitelma jatkaa nykyisellään ennustanut jäähdytelyvaihetta. Niiden yritysten, jotka aikovat tehdä kehittämistoimenpiteitä vuosina 2001–2003 taloudelliset tunnusluvut tai kehittämissuunnitelmat vuosille 2007–2009 eivät merkittävästi eronneet niistä yrityksistä, joilla ei ollut kehittämissuunnitelmia vuonna 2001. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero oli kannattavuuden kehittämisessä ennen vuotta 2001; niissä yrityksissä, joissa ei aiottu tehdä merkittäviä muutoksia, kannattavuus oli heikentynyt verrattuna niihin yrityksiin, joissa muutoksia aiottiin tehdä.

6.2.4 Yritysten suunnitelmat vuosille 2007–2009

Kyselyn kaikkien vastausten perusteella vuonna 2006 ilman maatilataustaa toimivat yritykset suunnittelivat vuosina 2007–2009 panostavansa eritoten asiakkaiden määrän lisäämiseen ja tuotteiden/palveluiden kehittämiseen, monialaiset tilat suunnittelivat tuotteiden/palveluiden ja tuotantokapasiteetin lisäämistä. Perustuotantotilat puolestaan suunnittelivat kapasiteetin lisäämistä ja uusien tuotantomenetelmien käyttöönottoa. Sukupolvenvaihdos kyseisenä ajanjaksona todennäköisesti tai erittäin todennäköisesti oli toteutumassa lähes joka viidennellä vastanneella monialaisella tilalla, noin 15 %:lla vastanneista maataloista ja noin 8 %:lla muista maaseutuyrityksistä (kuva 6.2). Perustuotantotilojen viljelijöistä 12 % piti kaikkia esitettyjä kehittämisvaihtoehtoja erittäin epätodennäköisenä. Samalla tavalla toimintaansa suunnittelevia monialaisten tilojen viljelijöitä oli 4 % ja muita maaseutuyrittäjiä 9 %. Suurin osa niistä, jotka eivät aikoneet ottaa mitään esitetystä kei-

noista käyttöön, arvioi erittäin todennäköisesti lopettavansa yritystoiminnan vuosina 2007–2009.

Kuva 6.2. Suunnitellut kehittämistoimenpiteet vuosille 2007–2009.

6.3 Yhteenveto

Tutkimuksen paneeliaineiston avulla on nyt ensi kertaa saatu tietoa yrittäjissä ja yrityksissä tapahtuneista muutoksista käytetyllä jaottelulla (perusmaatilat, monialaiset tilat, muut yritykset). Paneelin avulla voidaan myös tarkastella aikaisemmin esiin nousseiden asioiden ennustearvoa. Esimerkiksi sekä perustuotantotilojen, että monialaisten tilojen osalta tuli esille, että ns. jäädyttelyvaihe voi melko pitkä. Monilla tiloilla ei vuonna 2001 nähty tarpeelliseksi kehittää yritystoimintaa ja aikomuksena oli jatkaa silloisella tavalla. Varsin suuri osa näistä ”ei-kehittävästä” tiloista suunnitteli toiminnan lopettamista vuosien 2007–2009 aikana. Erilaisia kyselyitä ja selvityksiä viljelijöiden investointi- ja kehittämissuunnitelmista tehdään aika ajoin. Sen lisäksi, että tarkastellaan investointeja tai kehittämistoimenpiteitä suunnittelevia tiloja, olisi hyvä tarkastella ”ei-kehittävien” tilojen joukkoa, koska niiden joukosta saadaan arvokasta tietoa siitä, minkälaiset tilat mahdollisesti ovat suunnittelemassa toiminnan alasajoa.

Toinen merkittävä havainto oli tulonlähteiden monipuolistuminen erilaisissa yritysryhmissä. Jo pidempään on ollut tiedossa, että viljelijöiden monitoimisuus on lisääntynyt. Puurunen ja Seppälän (2008) mukaan etenkin viljelijöiden palkka- ja omaisuustulot ovat kasvaneet 2000-luvulla. Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia, ja lisäksi nähtävissä on, että myös muiden maaseutuyrittäjien tulonmuodostus on monitoimistumassa.

Jatkossa maaseutuun liittyvät muutokset tulevat olemaan vielä nykyistäkin voimakkaampia. Aineistossa oli myös mm. resurssien johtamiseen, jaksamiseen ja töiden organisointiin liittyviä kysymyksiä, joiden seuraukset näkyvät vasta muutaman vuoden kuluttua. Tämän vuoksi olisi tärkeää jatkaa nyt aloitettua seurantaa, ja toistaa tutkimus muutamien vuosien kuluttua. Tämän tyyppinen aineisto olisi ainutlaatuinen, ja sen avulla saataisiin tietoa maaseutuyritysten pysyvistä kilpailueduista, pitkäntähtäimen suunnittelun onnistumisesta ja yrittäjien asenteiden ja arvojen muutoksista.

Kirjallisuus

Eurostat. 2008. Structure of agricultural holdings. Saatavissa internetistä: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.45323734&_dad=portal&_schema=POR-TAL&screen=welcomeref&open=/t_agri/t_ef&language=en&product=REF_TB_agriculture&root=REF_TB_agriculture&scrollto=0 Viitattu 3.12.2008.

Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2007. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2007. MTT Taloustutkimuksen julkaisuja 107. Helsinki: MTT Taloustutkimus. 96 s.

Puurunen, M. & Seppälä, R. 2008. Viljelijäväestön tulojen ja tulonmuodostuksen muutos. Maataloustieteen päivät 10.-11.1.2008. Helsinki. Saatavissa internetissä osoitteessa: http://www.smts.fi/mpol2008/index_tiedostot/Esitelmat/es034.pdf.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2004. Maatilojen monialaistaminen - Empiirinen analyysi monialaisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Maa- ja elintarviketalous 50. Helsinki: MTT Taloustutkimus. 131 s., 6 liitettä.

MTT. 2008. Taloustohtori. Saatavissa internetistä: www.mtt.fi/taloustohtori. Viitattu 3.12.2008.

7 Lisätietoa hankkeen tuloksista

Hankkeen tuloksia on raportoitu useilla erilaisilla foorumeilla. Seuraavat tulokset on jo julkaistu. Osa tieteellisissä lehdissä julkaistavista artikkeleista on tulossa vielä vuosien 2009 ja 2010 aikana.

Karttunen, J. & Rantamäki-Lahtinen, L. 2007. Outsourcing of farm work and inter-farm co-operation in Finnish agricultural enterprises. Proceedings of NJF 23rd Congress 2007. Copenhagen. June 26–29. NJF Report. Vol 3. Nr 2: 47–48.

Karttunen, J. 2007. Töiden organisointiin monia hyviä vaihtoehtoja. Teho 2: 13–15.

Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2008. Yhteistyöllä kevyemmin. Nauta-lehti 2. s. 44–46.

Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2008. Töiden organisointi maatalousyrityksissä. TTS tutkimuksen tiedote. Luonnonvara-ala: maatalous (607) 4. 8 s.

Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2008. Töiden organisointi perustuotanto- ja monialaisilla tiloilla. Maataloustieteen päivät 10.-11.1.2008. Helsinki. Saatavissa internetistä: http://www.smts.fi/mpol2008/index_tiedostot/Esitelmat/es065.pdf

Karttunen, J., Tuure, V-M. & Kaila, E. 2008. Maatilan töiden organisointi. Julkaisussa Maatilayrityksen menestystekijät. Tieto tuottamaan 123. Proagria Maaseutukeskusten liitto. Porvoo. s. 45–52.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2007. Maaseudun rakennemuutos luo mahdollisuuksia monialaisille tiloille. Teho 2/2007: 16–17.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2008. Monialaisten maatilojen menestyminen. Maataloustieteen päivät 10.-11.1.2008. Helsinki. Saatavissa internetistä: http://www.smts.fi/mpol2008/index_tiedostot/Esitelmat/es066.pdf

Rantamäki-Lahtinen, L. 2008. Maaseutuyrittäjyys muuttuu. Maaseudun Tiede 65. 3(13.10.2008): 3. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/maaseuduntiede/pdf/mtt-mt-v65n03s03.pdf>

Rantamäki-Lahtinen, L. 2008. Maatalous erikoistuu. Maaseudun Tiede 65. 3(13.10.2008): 10. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/maaseuduntiede/pdf/mtt-mt-v65n03s10b.pdf>

Rantamäki-Lahtinen, L. 2008. Monialaisen tilan erityispiirteet. Julkaisussa Maatilayrityksen menestystekijät. Tieto tuottamaan 123. Proagria Maaseutukeskusten liitto. Porvoo. s. 42–44.

Rantamäki-Lahtinen, L. 2008. Turning rural potential into success – farm diversification from the resource-based viewpoint. LLU Raksti 21 (315): 1–10

Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H.T., Vesala, K.M., Ylätaalo, M., Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2007. How to measure success in rural small business?. Teoksessa: International council for small business 52nd world conference. 13th - 15th. June: abstracts. s. 273.

Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H.T., Vesala, K.M., Ylätaalo, M., Karttunen, J. & Tuure, V-M. 2007. How the measure success in rural small business? Teoksessa: International

council for small business 52nd world conference 13th - 15th June. Turku: conference proceedings. 23 s.

Tuure, V-M., Kaila, E. & Karttunen, J. 2007. Labour time in farm management work. XXXII CIO-STA & CIGR Section V Conference. Nitra (Slovakia). 17.-19.9.2007.

Vesala, K.M., Peura, J. & McElwee, G. 2007. The split identity of the farmer. Journal of Small Business and Enterprise Development. 14: 48-63.

Vesala, H. & Vesala, K. 2008. Suomalaisten viljelijöiden yrittäjä-identiteetti 2001 ja 2006. Maataloustieteen päivät 10.-11.1.2008. Helsinki. Saatavissa internetistä: http://www.smts.fi/mpol2008/index_tiedostot/Esitelmat/es064.pdf

Vesala, H. & Vesala, K. 2008. Innovatiivisia ja kasvuhakuisia riskinottajia? Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja rooliodotukset. Sosiologipäivät Rovaniemi 28.-29.3.2008

Vesala, H.T. & Vesala, K.M. 2008. Viljelijöiden yrittäjäidentiteetti. Teoksessa: Maatilayrityksen menestystekijät. Tieto tuottamaan 123. Proagria Maaseutukeskusten liitto. Porvoo. s. 96-99.

Hankkeen loppuseminaari pidettiin Makeran johtamishankkeiden yhteisessä loppuseminaarissa 18.9.2008. Seminaariesitykset on julkaistu osoitteessa: <http://www.smts.fi/johtaminen.html>. Hankkeella on ollut oma internet sivu osoitteessa www.mtt.fi/muumaa.

Liite 1 (1/12). Vuoden 2006 lomake

Kyselytutkimus muuttuvasta maaseutuyrittäjyydestä Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000 - 2006

Kysely on tarkoitettu alkutuotanto-, teollisuus-, kauppa- ja palvelualoilla toimiville vastaajille. Mikäli yritystoimintaanne sisältyy useita yrityksiä tai toimialoja, vastatkaa lomakkeeseen koko yritystoimintanne kannalta. Yritystoiminnalla tarkoitetaan lomakkeessa sekä elinkeino- että maatalousverolain alaista toimintaa.

Mikäli olette lopettaneet yritystoiminnan, pyydämme Teitä vastaamaan kysymyksiin 57-59, sivulla 12. Kaikki lomakkeen palauttaneet osallistuvat arvontaan palauttamalla myös arvontakortin.

Lomakkeessa kysytään yritystoimintaanne koskevia tosiasiatietoja sekä mielipiteitänne, kokemuksianne ja arvioitanne omasta yrittäjyydestänne. Tosiasiakysymyksiin riittävät pääasiassa "noin" arviot. Mielipidekysymyksiin ei ole olemassa oikeita vastauksia, vaan haluamme nimenomaan Teidän näkemyksenne asioista. Merkitkää vastauksenne joko ympäröimällä vastausvaihtoehdon numero tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. Toivomme Teidän vastaavan kaikkiin lomakkeen Teitä koskeviin kysymyksiin.

Pyydämme palauttamaan lomakkeen 31.10.2006 mennessä oheisessa vastauskuoressa osoitteeseen: **MTT Taloustutkimus, Tutkija Hannu Vesala, Luutnantintie 13, 00410 Helsinki**

TAUSTATIEDOT

1. Syntymävuosi 19_____ 2. Sukupuoli 1 Nainen 2 Mies
3. Siviilisäätö 1 Naimaton
2 Naimisissa tai avoliitossa
3 Eronnut tai asumuserossa
4 Leski
4. Mikä on Teidän peruskoulutuksenne? 1 Kansakoulu / peruskoulu
2 Keskikoulu
3 Ylioppilas
5. Mikä on Teidän ammatillinen koulutuksenne? (voitte ympäröidä useamman vaihtoehdon)
1. ei ole / käytännön kokemus
2. kursseja
3. ammattikoulu tai oppisopimus
4. opistotason koulutus
5. yliopisto tai korkeakoulu
6. Liittykö ammatillinen koulutuksenne nykyiseen yritystoimintaanne?
1 Ei
2. kyllä, mikä koulutus: _____

YRITYSTOIMINTA

7. Oletteko koskaan ollut päätoimisesti palkkatyössä vieraalla?
1 en koskaan
2 kyllä, mutta en tällä hetkellä
3 kyllä, olen palkkatyössä tällä hetkellä
8. Osallistuvatko muut perheenjäsenenne yritystoimintaanne?
1 Eivät osallistu 2 Puoliso osallistuu 3 Muu perheenjäsen osallistuu
9. Kuinka kauan olette toiminut yrittäjänä? _____ vuotta

10. Kuvailkaa yritystoimintaanne seuraavien seikkojen mukaan. Mikäli yritystoimintanne koostuu useasta eri yrityksestä tai toimialasta, kuvatkaa kolme merkittävintä.

Toimiala/ Tuotantosuunta	Yritysmuoto (esim. toiminimi, ky, oy, maatila, yhtymä tms.)	Vuosi jolloin yritys on tullut hallintaan	Miten yritys on tullut hallintaan? 1= Perustin itse; 2= Jatkoin perheyrittäjästä tai 3= Ostin toimivan yrityksen perheen ulkopuolelta
1.			1 2 3
2.			1 2 3
3.			1 2 3

Liite 1 (2/12).

2

11. Montako päätuotetta tai palvelua yritystoimintanne tarjoaa tällä hetkellä? _____ kpl

12. Kuinka monta henkilötyövuotta (yrittäjä + muut) koko yritystoimintanne työllisti ja tulee työllistämään tulevaisuudessa?

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Yrittäjä (vastaaja)	_____ htv	_____ htv	_____ htv
Muut yrittäjät, osakkaat ja perheenjäsenet	_____ htv	_____ htv	_____ htv
Ulkopuoliset työntekijät	_____ htv	_____ htv	_____ htv

13. Miten oma työnne yritystoiminnassanne jakautuu ajallisesti? Arvioikaa prosenttiosuudet (noin).

Tuotanto ja ylläpito	_____ %
Myynti, markkinointi ja muu asiakastyö	_____ %
Johtamistyö (oman ja toisten tekemän työn seuranta, valvonta, organisointi)	_____ %
Hallinto (kirjanpito ym. paperityöt)	_____ %
Suunnittelu, uuden tiedon keruu, "visiointi ja ideointi"	_____ %

14. Kuinka suuri osuus (%) Teidän ja perheenne nettotuloista muodostuu seuraavista tulonlähteistä?

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Yritystoiminta	_____ %	_____ %	_____ %
Ulkopuolinen työssäkäynti	_____ %	_____ %	_____ %
Muut tulot (esim. eläke, pääoma)	_____ %	_____ %	_____ %
<i>Yhteensä</i>	100 %	100 %	100 %

15. Kuinka suuri on koko yritystoimintanne liikevaihto ja kuinka arvioitte sen kehittyvän? Arvioi tuhansissa euroissa. (Liikevaihto = myyntitulot + tuet)

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Liikevaihto	_____ 000 €	_____ 000 €	_____ 000 €

16. Millainen on yritystoimintanne verotuksen mukainen nettotulos tai verotettava puhdas tulo ja miten arvioitte sen kehittyvän lähivuosina?

Vuosi	Huomattavan tappiollinen	Lievästi tappiollinen	+/- 0	Positiivinen, mutta en ole siihen tyytyväinen	Minua tyydyttävässä määrin positiivinen
2003	1	2	3	4	5
2006 (arvio)	1	2	3	4	5
2009 (arvio)	1	2	3	4	5

17. Miten yritystoimintanne kannattavuus on kehittynyt viime vuosina ja miten arvioitte sen kehittyvän jatkossa?

Kannattavuuden kehitys	Heikentynyt / heikkenee merkittävästi jonkin verran		Pysynyt / pysyy samana	Parantunut / paranee jonkin verran merkittävästi	
vuosina 2002 - 2005	1	2	3	4	5
vuosina 2006 - 2009	1	2	3	4	5

Liite 1 (3/12).

3

18. Miten arvioitte yritystoimintanne tuotantokustannusten* tuotettua yksikköä kohti kehittyneen viime vuosina ja kehittyvän jatkossa? * esim. aine- ja tarvikkekulut ja palkat

Tuotantokustannukset/yksikkö	Laskeneet/laskevat merkittävästi		Pysyneet/pysyvät ennallaan	Kasvaneet/kasvavat jonkin verran merkittävästi	
	1	2		4	5
Kehitys vuosina 2002 - 2005	1	2	3	4	5
Kehitys vuosina 2006 - 2009	1	2	3	4	5

19. Millaiseksi arvioitte yritystoimintanne tämän hetkisen kannattavuuden suhteessa muihin saman alan yrityksiin?

Huomattavasti heikempi	Jonkin verran heikempi	Keskimääräistä tasoa	Jonkin verran parempi	Huomattavasti parempi
1	2	3	4	5

20. Miten suureksi arvioitte yritystoimintanne velkapääoman suhteessa liikevaihtoon?

Vuosi	Yritys on velaton	Velkaa on alle 1/3 liikevaihdosta	Velkaa on 1/3 – 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on yli 2/3 liikevaihdosta	Velkaa on enemmän kuin liikevaihto
	1	2	3	4	5
2003	1	2	3	4	5
2006	1	2	3	4	5
2009	1	2	3	4	5

21. Paljonko rahaa olette käyttäneet yritystoiminnan investointeihin? (Tuhatta euroa)

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Investoinnit	___ 000 €	___ 000€	___ 000 €

22. Onko hallussanne varallisuutta, jota voitte tarvittaessa käyttää yritystoimintanne rahoittamiseen tai lainojen vakuudeksi?

Metsää	1 Ei ole	2 Kyllä, jonkin verran	3 Kyllä, merkittävästi
Muuta omaisuutta (esim. osake)	1 Ei ole	2 Kyllä, jonkin verran	3 Kyllä, merkittävästi

23. Miten tärkeinä näette seuraavat voimavarat omassa yritystoiminnassanne? Entä miten arvioitte voimavaranne suhteessa kilpailijoihinne?

	Onko tärkeä voimavara?			Omat voimavarat verrattuna kilpailijoihin ovat...							
	ei tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä	huomattavasti heikommät	saman tasoiset	huomattavasti paremmät	1	2	3	4	5
Raaka-aineet	1	2	3	1	2	3	4	5			
Teknologia, koneet ja laitteet	1	2	3	1	2	3	4	5			
Rakennukset	1	2	3	1	2	3	4	5			
Pääoma, rahoitusmahdollisuudet	1	2	3	1	2	3	4	5			
Ammattitaitoinen työvoima	1	2	3	1	2	3	4	5			
Innovatiiviset tuotteet /palvelut	1	2	3	1	2	3	4	5			
Liiketoimintaosaaminen	1	2	3	1	2	3	4	5			
Yrityksen imago	1	2	3	1	2	3	4	5			
Asiakassuhteiden hyvä hoito	1	2	3	1	2	3	4	5			
Yrittäjien ammattitaito	1	2	3	1	2	3	4	5			
Yhteistyökumppanit ja verkostot	1	2	3	1	2	3	4	5			
Tuotteiden/palvelujen korkea laatu	1	2	3	1	2	3	4	5			
Jakelu- /välityskanavat	1	2	3	1	2	3	4	5			

24. Miten suurella varmuudella tulette toteuttamaan seuraavia toimenpiteitä yritystoiminnassanne vuosina 2007 – 2009?

	Ei lainkaan todennäköistä				Erittäin todennäköistä
	1	2	3	4	5
Asiakkaiden määrän lisääminen	1	2	3	4	5
Uusien tuotantomenetelmien käyttöönotto	1	2	3	4	5
Uusien jakelu- tai myyntikanavien käyttöönotto	1	2	3	4	5
Kapasiteetin lisääminen (mm. koneet, alueet, rakennukset)	1	2	3	4	5
Työvoiman lisääminen	1	2	3	4	5
Yritys- tai tilayhteistyön lisääminen	1	2	3	4	5
Töiden ulkoistamisen lisääminen	1	2	3	4	5
Tuotteiden/ palvelujen kehittämisen/ lisääminen	1	2	3	4	5
Toimialojen/tuotantosuuntien lisääminen	1	2	3	4	5
Sukupolvenvaihdos	1	2	3	4	5
Luopuminen jostain yritystoiminnan osasta tai toimialojen /tuotantosuuntien karsiminen	1	2	3	4	5
Yritystoiminnasta luopuminen	1	2	3	4	5

KÄSITYKSET OMASTA YRITTÄJYYDESTÄ

25. Miten määrittelette itsenne? Miten osuvia omalla kohdallanne ovat seuraavat ajatukset:

	ei lainkaan osuva	ei kovin osuva	en osaa sanoa	jossain määrin osuva	erittäin osuva
"Olen yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Olen ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Olen tuottaja"	1	2	3	4	5
"Olen palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Olen yritysjohtaja"	1	2	3	4	5

Kuvaisitteko itseänne mieluummin jollain muulla nimikkeellä, millä? _____

26. Tapoja yrittää on niin monta kuin on yrittäjiäkin. Miten seuraavat yritystoiminnan kehittämistä koskevat väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen	1	2	3	4	5
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	1	2	3	4	5
Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite	1	2	3	4	5
Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
En kaihdakaan riskejä	1	2	3	4	5
Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä	1	2	3	4	5
En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa	1	2	3	4	5
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	1	2	3	4	5
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	1	2	3	4	5
En usko menestykseen ilman riskinottoa	1	2	3	4	5
Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa	1	2	3	4	5

Liite 1 (5/12).

5

27. Miten seuraavat yrittäjänä menestymiseen liittyvät väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Suurelta vastoin käymiset eivät saa minua luopumaan yrittäjyydestä	1	2	3	4	5
Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjänä	1	2	3	4	5
Tulen menestymään yrittäjänä	1	2	3	4	5
En ole luonteeltani yrittäjätyyppi	1	2	3	4	5
Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin	1	2	3	4	5
Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä toimimiseen	1	2	3	4	5
Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa	1	2	3	4	5

28. Miten seuraavat väitteet, jotka koskevat menestymiseen vaikuttavia seikkoja, luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Menestymiseni yrittäjänä riippuu yhteiskunnallisista ja poliittisista voimista	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu onnesta tai sattumasta	1	2	3	4	5
Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä varsin vähäiset	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minusta itsestäni	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu Jumalasta tai muusta yliluonnollisesta voimasta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minun ja toisten ihmisten välisistä suhteista tai vuorovaikutuksesta	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu markkinoista ja markkinavoimien liikkeistä	1	2	3	4	5
Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritykseni menestyy.	1	2	3	4	5
Jaan vastuuta yritystoiminnassani perheenjäsenille ja työntekijöille	1	2	3	4	5
Pyrin kehittämään itseäni yrittäjänä	1	2	3	4	5

OMAN YRITTÄJYYDEN JOHTOTÄHDET

29. Seuraavassa on lueteltu joukko arvoja tai periaatteita, joita yrittäjä voi pyrkiä toteuttamaan. Miten tärkeitä seuraavat periaatteet ovat omassa yritystoiminnassanne?

	ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	kohtalaisen tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5
Maaseudun säilyminen elinvoimaisena	1	2	3	4	5
Suvun perinteiden jatkuminen	1	2	3	4	5
Vanhempien työn jatkaminen	1	2	3	4	5

Liite 1 (6/12).

6

	ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	kohtalaisen tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Luonnon kunnioittaminen	1	2	3	4	5
Kaikkien työtä tekevien tasa-arvo	1	2	3	4	5
Suomalaisten tarpeista huolehtiminen	1	2	3	4	5
Paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Toiminnan taloudellinen kannattavuus	1	2	3	4	5
Kansakunnan yhteinen etu	1	2	3	4	5
Yrityksen työntekijöiden hyvinvointi	1	2	3	4	5
Maaseudun kehittäminen	1	2	3	4	5
Työpaikkojen tarjoaminen	1	2	3	4	5

30. Entä miten hyvin olette onnistuneet näiden periaatteiden toteuttamisessa omassa yritystoiminnassanne?

	ei lainkaan	jossain määrin	kohtalaisesti	melko hyvin	erittäin hyvin
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5
Maaseudun säilyminen elinvoimaisena	1	2	3	4	5
Suvun perinteiden jatkuminen	1	2	3	4	5
Vanhempien työn jatkaminen	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Luonnon kunnioittaminen	1	2	3	4	5
Kaikkien työtä tekevien tasa-arvo	1	2	3	4	5
Suomalaisten tarpeista huolehtiminen	1	2	3	4	5
Paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Toiminnan taloudellinen kannattavuus	1	2	3	4	5
Kansakunnan yhteinen etu	1	2	3	4	5
Yrityksen työntekijöiden hyvinvointi	1	2	3	4	5
Maaseudun kehittäminen	1	2	3	4	5
Työpaikkojen tarjoaminen	1	2	3	4	5

31. Miten arvioitte itseänne yrittäjänä seuraavien taitojen suhteen ja miten tärkeänä pidätte näiden taitojen hallitsemista yrittäjänä toimimisen kannalta?

Kuinka taitava olette	en lainkaan taitava	jonkin verran taitava	kohtalaisen taitava	melko taitava	erittäin taitava	Miten tärkeänä pidätte tätä taitoa?				
						ei lainkaan tärkeä	jonkin verran tärkeä	kohtalaisen tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
...liiketoiminta-strategian luomisessa ja arvioinnissa?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
...verkostoitumisessa ja kontaktien hyödyntämisessä?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
...mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden toteuttamisessa?	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

YRITYS-/TILAYHTEISTYÖ JA TÖIDEN ULKOISTAMINEN

32. Kuinka yrityksenne työt on organisoitu tällä hetkellä? (Rivillä voi olla 1–2 sopivaa vastausta.)

	tehdään kokonaan itse	osittain yritys- tai tilayhteistyönä	suurimmaksi osaksi tai kokonaan yritys- tai tilayhteistyönä	osittain ostopalveluna	suurimmaksi osaksi tai kokonaan ostopalveluna
Tuotanto	1	2	3	4	5
Markkinointi, myynti	1	2	3	4	5
Kiinteistönhuolto	1	2	3	4	5
Rakentaminen (sis. peruskorjaukset, laajennukset ja uudisrakentamisen)	1	2	3	4	5
Kirjanpito	1	2	3	4	5
Veroilmoitusten täyttö	1	2	3	4	5
Tukihakemusten täyttö	1	2	3	4	5
Raaka-aineiden tai tuotantopanosten hankinnat	1	2	3	4	5
Kone- ja laitehankinnat	1	2	3	4	5

33. Miten merkittäviä ovat seuraavat seikat Teidän yritys- tai tilayhteistyössänne?

	ei lainkaan merkittävä	jonkin verran merkittävä	kohtalaisen merkittävä	melko merkittävä	erittäin merkittävä
Yhteistyö vähentää yrittäjäperheen kuormitusta ja auttaa jaksamaan työssä	1	2	3	4	5
Yhteistyö on lisääntymässä, mikä lisää yhteistyön yleistä hyväksyttävyyttä	1	2	3	4	5
Joidenkin töiden tekeminen yhteistyössä on taloudellisempaa kuin yksin tekeminen	1	2	3	4	5
Joidenkin tuotantopanosten tai koneiden hankinta yhteistyössä tulee edullisemmaksi	1	2	3	4	5
Joidenkin yrittäjien asenne estää tai ainakin hidastaa yhteistyötä	1	2	3	4	5
Yhdessä tekeminen oman työn sijaan edistää yrittäjäperheen työturvallisuutta	1	2	3	4	5
Omista tuotantoketjuissa olevia pullonkauloja voidaan poistaa yhteistyöllä	1	2	3	4	5
Yhteistyön tekeminen antaa henkisiä virikkeitä	1	2	3	4	5
Haluan tukea muita yhteistyökumppaneitani	1	2	3	4	5

34. Miten merkittäviä ovat seuraavat seikat töidenne ulkoistamisessa?

	ei lainkaan merkittävä	jonkin verran merkittävä	kohtalaisen merkittävä	melko merkittävä	erittäin merkittävä
Ulkoistaminen vähentää työperäistä kuormitusta	1	2	3	4	5
Ulkoistaminen on lisääntymässä, mikä lisää ulkoistamisen yleistä hyväksyttävyyttä	1	2	3	4	5
Ulkoistaminen on taloudellisempaa kuin oma työ	1	2	3	4	5
Erikoistuneen urakoitsijan ”työjälki” on ammattimaisempaa kuin itse tehdyssä työssä	1	2	3	4	5
Ulkoistaminen edistää yrittäjäperheen työturvallisuutta	1	2	3	4	5
Yritykseni tuotantoympäristössä on urakoinnin tehoa heikentäviä tekijöitä	1	2	3	4	5
Tuotantoketjuissa olevat pullonkaulat heikentävät urakoinnin tehoa	1	2	3	4	5

YRITYKSEN ASIAKASSUHTEET JA KILPAILUTILANNE

Seuraavat kysymykset koskevat yritystoimintanne asiakkaita. Asiakkailla tarkoitamme tässä niitä osapuolia, joilta Teidän yrityksenne saa maksun tuotteistanne tai palveluistanne.

35. Arvioikaa miten paljon Teillä on eri ryhmiin kuuluvia asiakkaita sekä miten paljon näistä asiakkaista on yksityishenkilöitä ja yrityksiä. Mikäli asiakkaissanne on paljon sellaisia, jotka asioivat yrityksenne kanssa vain kertaluontoisesti tai satunnaisesti, arvioikaa asiakkaiden lukumäärä kuukaudessa.

	Yhteensä	Joista yksityishenkilöitä	Joista yrityksiä
Loppukäyttäjää	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jatkojalostajia	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta
Jälleenmyyjä	_____ asiakasta	_____ asiakasta	_____ asiakasta

36. Vuorovaikutus asiakkaiden kanssa

	ei lainkaan	vähän	jonkin verran	paljon	hyvin paljon
Kohdistatteko asiakkaisiinne aktiivista markkinointia (mainontaa, tarjousten tekemistä ym.)?	1	2	3	4	5
Keskusteletteko tai neuvotteletteko asiakkaidenne kanssa?	1	2	3	4	5
Onko asiakaskunnassanne vaihtuvuutta?	1	2	3	4	5

37. Miten arvioitte asiakassuhteita yleensä?

	hyvin vaikeaa	vaikeaa	helppoa	hyvin helppoa
Uusien asiakassuhteiden synnyttäminen on	1	2	3	4
Nykyisten asiakassuhteiden säilyttäminen on	1	2	3	4

38. Minkälaisena näette yritystoimintanne kilpailutilanteen tällä hetkellä?

	Ei lainkaan	Jossain määrin	Paljon	Erittäin paljon
Hintakilpailua	1	2	3	4
Tuotteen laadulla kilpailemista	1	2	3	4
Laajentumiskilpailua	1	2	3	4
Muuta kilpailua, mitä: _____	1	2	3	4

39. Miten hyvin kykenette tai kykenisitte vastaamaan kilpailuun?

	Ei lainkaan	Jossain määrin	Hyvin	Erittäin hyvin
Hintakilpailuun	1	2	3	4
Tuotteen laadulla kilpailemiseen	1	2	3	4
Laajentumiskilpailuun	1	2	3	4
Muuhun kilpailuun, mihin: _____	1	2	3	4

HALLINNOINTI- JA JOHTOTÖIDEN ORGANISOINTI JA TIEDONSIIRTOMENETELMÄT

40. Arvioikaa seuraavien väittämien paikkansa pitävyyttä yrityksenne hallinnoinnissa ja johtamisessa sekä niihin liittyvässä tiedonsiirrossa.

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Yritykseni hallinnointi- ja johtotöiden määrä on lisääntynyt viime vuosina merkittävästi	1	2	3	4	5
Ammattitaitoinen hallinnointi ja johtaminen ovat fyysistä työtä tärkeämmät yritykseni tulokselle	1	2	3	4	5
Hallinnointi- ja johtotöistä aiheutuvat henkiset paineet ovat selvästi lisääntyneet viime vuosina	1	2	3	4	5
Tarvitsen lisää koulutusta ja neuvontaa, joka liittyy yritystoimintani asioiden johtamiseen	1	2	3	4	5
Tarvitsen lisää koulutusta ja neuvontaa, joka liittyy <u>kotimaisten</u> työntekijöiden johtamiseen	1	2	3	4	5
Tarvitsen lisää koulutusta ja neuvontaa, joka liittyy <u>ulkomaisten</u> työntekijöiden johtamiseen	1	2	3	4	5
Kehittyvät tietokoneohjelmat ja verkkoyhteydet ovat helpottaneet yritykseni johtamista	1	2	3	4	5
Maksan yritykseni laskut pääasiassa internetin välityksellä	1	2	3	4	5

41. Miten tärkeänä näette seuraavat tavat oppia yritystoiminnassanne tarvittavia tietoja ja taitoja. Ajatelkaa vastatessanne kaikkia yrityksessä työskenteleviä henkilöitä.

	ei lainkaan	jonkin verran	kohtalaisen	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Kunnan viranomaisten antama neuvonta	1	2	3	4	5
Muiden viranomaisten (TE-keskus tms.) antama neuvonta	1	2	3	4	5
ProAgrian ja muiden järjestöjen antama neuvonta	1	2	3	4	5
Alan ammattikoulutus	1	2	3	4	5
Ammattikirjallisuus (raportit, oppaat)	1	2	3	4	5
Ammattilehdet	1	2	3	4	5
Henkilökohtaiset kontaktit toisiin yrittäjiin	1	2	3	4	5
Kahdenväliset kontaktit yritysneuvojiin tai vastaaviin	1	2	3	4	5
Yrittämiseen liittyvät yleiset koulutustilaisuudet, messut	1	2	3	4	5
Tiedonhaku internetistä	1	2	3	4	5
Televisio ja radio	1	2	3	4	5
Asiakaspalaute	1	2	3	4	5
Laatujärjestelmät yms. seurannat	1	2	3	4	5
Tilinpäätösanalyysi (Tuloslaskelma ja tase)	1	2	3	4	5
Verotustiedot	1	2	3	4	5
"Yritys ja erehdys"	1	2	3	4	5

42. Miten tärkeitä seuraavat kanavat ovat yrityksenne sisäisessä tiedon levittämisessä?

	ei lainkaan	jonkin verran	kohtalaisen	melko tärkeä	erittäin tärkeä
"Kahvipöytäkeskustelut" tms. epäviralliset reitit	1	2	3	4	5
Sähköposti, intranet	1	2	3	4	5
Muu sisäinen tiedotus (ilmoitustaulu, suullinen ohjeistus, ym.)	1	2	3	4	5
Yrityksen sisäiset palaverit, koulutus	1	2	3	4	5
Tiedon kirjaaminen laatukäsikirjaan tai vastaavaan	1	2	3	4	5

43. Montako henkeä yrityksessänne osallistuu suunnitteluun ja päätöksentekoon? Entä miten tärkeäksi näette tiedonkeruun ja -jakamisen yrityksenne kehittämisessä?

	Suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistuvien henkilöiden lukumäärä	Tiedon keruun ja jakamisen tärkeys		
		ei tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä
Lyhyen tähtäimen (alle 1 v) tavoitteet ja suunnittelu	_____ henkeä	1	2	3
Keski-pitkän aikavälin (1-5 v) tavoitteet ja suunnittelu	_____ henkeä	1	2	3
Pitkän aikavälin (yli 5 v) tavoitteet ja suunnittelu	_____ henkeä	1	2	3

TYÖKYKY

44. Työkyky nyt ja kahden vuoden kuluttua **verrattuna elinaikaiseen parhaimpaan**

Oletetaan, että työkykynne on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän annatte nykyiselle työkyvyllenne? (0 tarkoittaa sitä, ettette nykyisin pysty lainkaan työhön)

	Täysin työkyvytön				Kohtalainen työkyky				Erinomainen työkyky			
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Tällä hetkellä												
Kahden vuoden kuluttua												

MONIALAISILLE MAATILAYRITTÄJILLE SUUNNATUT KYSYMYKSET

Vastatkaa seuraaviin kysymyksiin (N:ot 45-56) vain, mikäli harjoitatte maataloutta ja muuta yritystoimintaa. Muussa tapauksessa voitte siirtyä lomakkeen loppuun kohtaan 60.

Osassa kysymyksiä kysytään jo aiemmin kysytyjä asioita, mutta tällä kertaa perusmaatalouden osalta (alkutuotantoa maa-, metsä- ja puutarhataloudessa; jatkossa "maatalous").

45. Mikä on tilanne nykyinen tuotantosuunta? _____

46. Paljonko harjoittamanne maatalous työllistää (henkilötyövuotta):

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Maatalouden työt	_____ htv	_____ htv	_____ htv

47. Kuinka suuri osuus (%) perheenne nettotuloista muodostuu maataloudesta?

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Maatalouteen liittyvä yritystoiminta	_____ %	_____ %	_____ %

48. Kuinka suuri oli maataloutenne liikevaihto ja kuinka arvioitte sen kehittyvän? Arvioi tuhansissa euroissa. (Liikevaihto = myyntitulot + tuet)

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Liikevaihto	_____ 000 €	_____ 000 €	_____ 000 €

49. Miten maatalouden kannattavuus on kehittynyt viime vuosina ja miten arvioitte sen kehittyvän jatkossa?

Kannattavuuden kehitys maataloudessa	Heikentynyt / heikkenee		Pysynyt / pysyy ennallaan	Parantunut / paranee	
	merkittävästi	jonkin verran		jonkin verran	merkittävästi
vuosina 2002 – 2005	1	2	3	4	5
vuosina 2006 – 2009	1	2	3	4	5

50. Paljonko rahaa olette käyttäneet maatalouden investointeihin?

	2003	2006 (arvio)	2009 (arvio)
Investoinnit	___ 000 €	___ 000€	___ 000 €

51. Mikäli teillä on suunnitelmia yritystoimintanne kehittämiseksi lähivuosina, niin kohdistuuko kehittäminen maatalouteen vai muuhun yritystoimintaan?

1. keskitymme pääasiassa maatalouden kehittämiseen
2. kehitämme sekä maataloutta että muuta yritystoimintaa yhtä paljon
3. keskitymme pääasiassa muun yritystoiminnan kehittämiseen

52. Miten seuraavat väittämät sopivat nykyiseen tilanteeseenne?

	täysin eri mieltä	jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Ehdimme tehdä kaikki sekä maatalouteen että muuhun yritystoimintaan liittyvät työt	1	2	3	4	5
Käytettävissä oleva pääoma riittää sekä maatalouteen että muuhun yritystoimintaan	1	2	3	4	5
Meillä on riittävästi osaamista sekä maatalouden että muun yritystoiminnan harjoittamiseen	1	2	3	4	5
Tulevaisuudessa harjoitamme sekä maataloutta että yritystoimintaa	1	2	3	4	5

53. Miten maatalous ja muu toiminta vaikuttavat toisiinsa?

	Haittaa erittäin paljon	Haittaa jonkin verran	Ei haittaa eikä tue	Tukee jonkin verran	Tukee erittäin paljon
Onko muu yritystoiminta maataloutta haittaava vai tukeva tekijä?	1	2	3	4	5
Onko maatalous muuta toimintaa haittaava vai tukeva tekijä?	1	2	3	4	5

54. Miten paljon hyödynnätte oman maatilan voimavaroja muussa yritystoiminnassanne?

	Ei lainkaan			Erittäin paljon	
	1	2	3	4	5
Omalla tilalla tuotetut maataloustuotteet ja sivutuotteet	1	2	3	4	5
Koneet ja laitteet	1	2	3	4	5
Rakennukset, maa-alueet, eläimet yms.	1	2	3	4	5
Työvoima	1	2	3	4	5
Osaaminen	1	2	3	4	5
Maatalous rahoituslähteenä; vakuudet ja tulo-rahoitus	1	2	3	4	5
Kontaktit ja verkostot	1	2	3	4	5
Metsätalous	1	2	3	4	5

Liite 1 (12/12).

12

55. Miten paljon hyödynnätte seuraavia muun yritystoiminnan voimavaroja maataloudessanne?

Voimavara	Ei lainkaan			Erittäin paljon	
Yrityksen tuotteet ja sivutuotteet	1	2	3	4	5
Koneet ja laitteet	1	2	3	4	5
Rakennukset ja maa-alueet	1	2	3	4	5
Työvoima	1	2	3	4	5
Osaaminen	1	2	3	4	5
Rahoituslähteenä; vakuudet ja tulorahoitus	1	2	3	4	5
Kontaktit ja verkostot	1	2	3	4	5

56. Sijaitseeko harjoittamanne muun yritystoiminnan päätoimipaikka tilallanne?

1. kyllä 2. ei

YRITYSTOIMINNAN LOPETTANEET

57. Minä vuonna lopetitte yritystoiminnan? vuonna _____

58. Minkä tyyppistä yritystoimintaa Teillä oli? _____

59. Lopettamiseen johtaneet syyt:

KOMMENTTEJA

60. Lopuksi voitte vielä kirjoittaa mielipiteitänne tähän kyselyyn liittyvistä asioista. (Halutessanne voitte kirjata mielipiteitänne myös erilliselle paperille ja palauttaa sen samassa kuoressa tämän kyselylomakkeen kanssa.)

KIITOS VASTAAISESTA!

Lisätietoja tutkimuksesta: www.mtt.fi/muumaa

Liite 2 (1/12). Vuoden 2001 lomake

Tämä kysely on lähetetty useiden eri toimialojen yrittäjille (teollisuus, kauppa, palvelu, maatalous). Kyselyssä on käytetty yrittäjä-nimikettä toimialasta riippumatta kaikille vastaajille.

Kysymyksiin voi vastata ympyröimällä sopivan vaihtoehdon.

Mikäli katsotte, ettei kysely koske Teitä, vastatkaa kuitenkin seuraavaan kysymykseen ja palauttakaa lomake oheisessa vastauskuoressa. Kaikki arvonta- ja kyselylomakkeen palauttaneet osallistuvat arvontaan.

En täytä lomaketta koska: 1. En ole koskaan harjoittanut yritystoimintaa
2. Olen lopettanut kaiken yritystoiminnan harjoittamisen vuonna _____

TAUSTATIEDOT

1. Syntymävuosi 19 _____
2. Sukupuoli 1. nainen 2. mies
3. Siviilisääty 1. naimaton
2. naimisissa tai avoliitossa
3. eronnut tai asumuserossa
4. leski
4. Kuinka monta alle 18-vuotiasta lasta talouteenne kuuluu? _____
5. Mikä on Teidän peruskoulutuksenne?
 1. kansakoulu / peruskoulu
 2. keskikoulu
 3. ylioppilas
6. Mikä on Teidän ammatillinen koulutuksenne? Miltä alalta?
(voitte ympyröidä useamman vaihtoehdon)
 1. ei ole / käytännön kokemus
 2. kurseja : _____
 3. ammattikoulu tai oppisopimus : _____
 4. opistotason koulutus : _____
 5. yliopisto tai korkeakoulu : _____
7. Liittyykö ammatillinen koulutuksenne nykyiseen yritystoimintaanne?
 1. ei
 2. kyllä, mikä koulutus: _____
8. Kuinka kauan olette toimineet yrittäjänä? _____ vuotta
9. Oletteko ollut koskaan päätoimisesti palkkatyössä vieraalla? Jos olette, niin kuinka kauan?
 1. en koskaan
 2. kyllä, yhteensä _____ vuotta
10. Käykö puolisonne tällä hetkellä vieraalla palkkatyössä?
 1. ei
 2. kyllä, osa-aikaisesti / kausiluontoisesti
 3. kyllä, päätoimisesti
11. Toimiiko puolisonne yrittäjänä? 1. ei 2. kyllä

Liite 2 (2/12).

12. Ovatko vanhempanne toimineet yrittäjinä? Vastatkaa erikseen molempien kohdalta.

isänne	äitinne	
1.	1.	ei ole / ei tietoa
2.	2.	yrittäjänä samalla alalla kuin itse toimitte
3.	3.	muun alan yrittäjänä, minkä: _____

13. Oletteko asunut kaupungissa? 1. en koskaan
2. kyllä, yhteensä noin _____ vuotta

14. Oletteko MTK:n jäsen? 1. en 2. kyllä

15. Oletteko Suomen Yrittäjät ry:n tai jonkin sen alajärjestön jäsen? 1. en 2. kyllä

16. Oletteko jonkin muun yrittäjäjärjestön jäsen? 1. en 2. kyllä, minkä: _____

17. Kuinka usein osallistutte yrittäjille järjestettyihin tilaisuuksiin (esim. messut, seminaarit, koulutustilaisuudet)?

1. en koskaan tai harvemmin kuin kerran vuodessa
2. 1-2 kertaa vuodessa
3. useita kertoja vuodessa
4. vähintään kerran kuukaudessa

18. Kuinka usein luette alanne yrittäjille suunnattuja lehtiä?

1. en koskaan
2. satunnaisesti
3. vähintään kerran kuukaudessa
4. kerran viikossa tai useammin

19. Luetteko alanne yrittäjille suunnattua kirjallisuutta?

1. kyllä
2. en

20. Kuinka monen eri ihmisen kanssa keskustellette viikoittain yritystoimintaanne liittyvistä asioista?

1. en yhdenkään
2. yhden ihmisen
3. 2-3 ihmisen
4. 4-10 ihmisen
5. yli 10 ihmisen

21. Onko Teillä sellaista henkilöä, jonka kanssa voitte luottamuksellisesti ja avoimesti keskustella kaikista mahdollisista yritystoimintaan liittyvistä asioista ?

1. kyllä
2. ei

22. Onko Teillä mielikuva jostain tietystä henkilöstä, jonka koette itsellenne yrittäjän malliksi ?

1. kyllä
2. ei

23. Miten oma työnne jakautuu ajallisesti ? Arvioikaa prosenttiosuudet.

Tuotanto	_____ %
Myynti, markkinointi ja muu asiakastyö	_____ %
Johtamistyö (oman ja toisten tekemän työn seuranta, valvonta, organisointi, suunnittelu)	_____ %
Hallinto (kirjanpito ym. paperityöt)	_____ %
Muu, mikä: _____	_____ %
yht.	100 %

Liite 2 (3/12).

KUKA OLET ? MITEN MÄÄRITTELET ITSESI ?

24. Miten osuvia omalla kohdallanne tällä hetkellä ovat seuraavat ajatukset:

	ei lainkaan osuva	ei kovin osuva	en osaa sanoa	jossain määrin osuva	erittäin osuva
"Olen yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Olen ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Olen tuottaja"	1	2	3	4	5
"Olen palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Olen yritysjohtaja"	1	2	3	4	5
"Olen tulonsaaja"	1	2	3	4	5

Kuvaisitteko itseänne mieluummin jollain muulla nimikkeellä, millä ? _____

25. Mikä oli tilanne silloin, kun aloititte työuraanne ? Miltä seuraavat ajatukset tuntuivat silloin ?

	ei tuntunut lainkaan haluttavalta	ei tuntunut kovin haluttavalta	en osaa sanoa	tuntui jossain määrin haluttavalta	tuntui erittäin haluttavalta
"Minusta tulee yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Minusta tulee ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Minusta tulee tuottaja"	1	2	3	4	5
"Minusta tulee palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Minusta tulee yritysjohtaja"	1	2	3	4	5
"Minusta tulee tulonsaaja"	1	2	3	4	5

26. Miltä tuntuisi tulevaisuudessa ajatella:

	ei lainkaan toivottavalta	ei kovin toivottavalta	en osaa sanoa	jossain määrin toivottavalta	erittäin toivottavalta
"Olen yrittäjä"	1	2	3	4	5
"Olen ammatinharjoittaja"	1	2	3	4	5
"Olen tuottaja"	1	2	3	4	5
"Olen palkkatyöntekijä"	1	2	3	4	5
"Olen yritysjohtaja"	1	2	3	4	5
"Olen tulonsaaja"	1	2	3	4	5

Liite 2 (4/12).

YRITYSTOIMINTA

27. Mikä on yritystoimintanne tämänhetkinen päätoimiala/tuotantosuunta: _____

28. Mikä oli yrityksenne päätoimiala/tuotantosuunta, kun se siirtyi omistukseenne? _____

29. Montako merkittävää toimialaa yrityksessänne on? _____ kpl

30. Oletteko harjoittanut nykyisen yritystoimintanne ohella tai ennen sitä muun toimialan yritystoimintaa?

1. kyllä; toimiala: _____ 2. en

31. Miten yritys on siirtynyt hallintaanne? 1. itse perustettu
2. jatkettu perheyrittäjän toimintaa
3. ostettu ulkopuoliselta

32. Minä vuonna yritys on perustettu: _____ Milloin se on siirtynyt hallintaanne: _____

33. Miten seuraavat väittämät kuvaavat niitä syitä, miksi aloititte yritystoimintanne?

	täysin eri mieltä	jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Hyvän liikeidean keksiminen	1	2	3	4	5
Halu toimia itsenäisenä yrittäjänä	1	2	3	4	5
Mahdollisuus ostaa olemassa oleva yritys	1	2	3	4	5
Olemassa olevan osaamisen hyödyntäminen	1	2	3	4	5
Mahdollisuus hyödyntää käytettävissä olevia raaka-aineita tai koneita	1	2	3	4	5
Lisätulojen tarve	1	2	3	4	5
Muista tulonlähteistä saatavien tulojen vähentyminen	1	2	3	4	5
Tulojen tasaaminen	1	2	3	4	5
Työhuippujen tasaaminen	1	2	3	4	5
Olemassa olevat markkinat/kysyntä	1	2	3	4	5
Työttömyys tai työttömyyden uhka	1	2	3	4	5

34. Millainen on työvoiman riittävyys yrityksessänne tällä hetkellä?

1. yritys kärsii työvoimapulasta
2. toisinaan on puutetta työvoimasta
3. puutetta ammattitaitoisesta työvoimasta
4. yrityksellä on riittävästi ammattitaitoista työvoimaa

35. Kuinka monta henkilöä yritystoimintanne työllisti vuonna 2000 (arvio):

	Päätoimisesti	Osa-aikaisesti	Kausiluonteisesti	Henkilötyökuukaudet vuonna 2000 yhteensä
Yrittäjä/yrittäjät	_____	_____	_____	_____ kk
Puoliso	_____	_____	_____	_____ kk
Muut perheenjäsenet	_____	_____	_____	_____ kk
Ulkopuoliset työntekijät	_____	_____	_____	_____ kk

Liite 2 (5/12).

36. Arvioikaa kuinka monta henkilötyövuotta (yrittäjä + muut) yrittystoimintanne työllisti ja tulee työllistämään tulevaisuudessa?

henkilötyövuosia	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle 1	1	1	1	1
2. 1 – 2	2	2	2	2
3. yli 2– 5	3	3	3	3
4. yli 5 – 10	4	4	4	4
5. yli 10 – 15	5	5	5	5
6. yli 15 – 20	6	6	6	6
7. yli 20	7	7	7	7

37. Arvioikaa kuinka suuri osuus (%) perheenne nettotuloista muodostuu seuraavista tulonlähteistä?

Vuonna	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
Pääasiallinen yrittystoiminta (jonka kannalta vastaatte kyselyyn)	_____ %	_____ %	_____ %	_____ %
Perheen muu yrittystoiminta	_____ %	_____ %	_____ %	_____ %
Ulkopuolinen työssäkäynti	_____ %	_____ %	_____ %	_____ %
Muut tulot (esim. eläke, pääoma)	_____ %	_____ %	_____ %	_____ %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %

38. Kuinka suuri yrittystoimintanne kokonaisliikevaihto oli ja kuinka arvioitte sen kehittyvän?

kokonaisliikevaihto = myyntitulot + tuet

	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle 50 000 mk	1	1	1	1
2. 50 000 – 99 000 mk	2	2	2	2
3. 100 000 – 249 0000 mk	3	3	3	3
4. 250 000 – 499 000 mk	4	4	4	4
5. 500 000 – 999 000 mk	5	5	5	5
6. yli 1 milj. – 5 milj.	6	6	6	6
7. yli 5 milj. – 10 milj. mk	7	7	7	7
8. yli 10 milj. mk	8	8	8	8

39. Miten yrityksenne tuotantokustannukset (esim. aineet- ja tarvikkeet, palkatun henkilökunnan työvoimakustannukset yms.) tuotettua yksikköä kohti ovat muuttuneet viimeisen kolmen vuoden aikana?

1. laskeneet huomattavasti
2. laskeneet hieman
3. säilyneet samoina
4. kasvaneet hieman
5. kasvaneet huomattavasti

40. Miten arvioitte tuotantokustannusten tuotettua yksikköä kohti muuttuvan seuraavan kolmen vuoden aikana?

1. tulevat laskemaan huomattavasti
2. laskevat hieman
3. säilyvät samoina
4. kasvavat hieman
5. kasvavat huomattavasti

Liite 2 (6/12).

41. Millainen oli yrityksenne verotuksen mukainen nettotulos (eli ”mitä jää viivan alle”) ja miten arvioitte sen kehittyvän lähivuosina?

nettotulos	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. minua tyydyttävässä määrin positiivinen	1	1	1	1
2. positiivinen, mutta en ole siihen tyytyväinen	2	2	2	2
3. +/- 0	3	3	3	3
4. lievästi tappiollinen	4	4	4	4
5. huomattavan tappiollinen	5	5	5	5

42. Millaiseksi arvioitte yrityksenne tämän hetkisen kannattavuuden suhteessa muihin saman alan yrityksiin?

1. yrityksemme on keskimääräistä kannattavampi
2. yrityksemme kannattavuus on keskimääräistä tasoa
3. yrityksemme kannattavuus on keskimääräistä heikompi
4. en osaa sanoa

43. Miten yrityksenne kannattavuus on kehittynyt vuosina 1997 - 2000?

1. parantunut merkittävästi
2. parantunut jonkin verran
3. säilynyt suurin piirtein samalla tasolla
4. heikentynyt jonkin verran
5. heikentynyt merkittävästi

44. Miten arvioitte yrityksenne kannattavuuden kehittyvän vuosien 2001 - 2003 aikana?

1. paranee merkittävästi
2. paranee jonkin verran
3. säilyy suurin piirtein samalla tasolla
4. heikkenee jonkin verran
5. heikkenee merkittävästi

45. Arvioikaa kuinka suuri yrityksenne velkapääoma on suhteessa yrityksen liikevaihtoon?

Lainojen osuus liikevaihdosta	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle kolmannes	1	1	1	1
2. alle kaksi kolmasosaa	2	2	2	2
3. noin liikevaihdon verran	3	3	3	3
4. 1,5 kertainen	4	4	4	4
5. noin kaksikertainen	5	5	5	5
6. yli kaksinkertainen	6	6	6	6

46. Onko hallussanne varallisuutta (esim. metsä tai osakkeet), jota voitte tarvittaessa käyttää yritystoimintanne rahoittamiseen tai lainojen vakuudeksi?

1. merkittävästi
2. jonkin verran
3. ei

47. Paljonko rahaa olette käyttäneet yritystoiminnan investointeihin?

mk/vuosi	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle 50 000 mk	1	1	1	1
2. 50 000 – 149 000 mk	2	2	2	2
3. 150 000 – 499 000 mk	3	3	3	3
4. 500 000 – 999 000 mk	4	4	4	4
5. 1 milj. tai yli	5	5	5	5

Liite 2 (7/12).

48. Mihin olette investoinut kolmen viimeisen vuoden aikana? Voitte ympyröidä useamman vaihtoehdon.

1. kiinteistöjen perusparannukseen
2. uusiin tuotantokiinteistöihin
3. uusiin koneisiin ja laitteisiin
4. muuhun, mihin: _____

49. Oletteko laajentanut yritystänne seuraavilla keinoilla? Voitte ympyröidä useamman vaihtoehdon.

1. ostanut saman alan yrityksen
2. ostanut eri toimialalla toimivan yrityksen
3. perustanut muuta yritystoimintaa sisältävän ”haaran” yritykseenne.
4. ei mitään yllämainitusta

50. Kuinka aiotte kehittää yritystänne vuosina 2001 – 2003? Ympyröikää kaikki sopivat vaihtoehdot.

1. lisäämme tuotantomääriä
2. otamme käyttöön uusia tuotantomenetelmiä
3. kehitämme nykyisiä tuotteita ja palveluita
4. kehitämme uusia tuotteita tai palveluita
5. erikoistumme tiettyihin tuotteisiin tai palveluihin
6. etsimme uusia asiakkaita
7. laajennamme yritystämme yritysostolla
8. karsimme yrityksemme toimialoja
9. lisäämme toimialoja
10. jatkamme nykyisellään (= ei muutosta nykytilanteeseen)

51. Montako päätuotetta tai palvelua yrityksenne tarjoaa tällä hetkellä? _____ kpl

52. Onko yrityksenne nykyisillä tuotteilla/ palveluilla yhteyttä toisiinsa? 1. kyllä 2. ei

53. Miten asennoidutte seuraaviin väittämiin oman yrityksenne näkökulmasta?

Monialaistaminen useaan toimialaan...	täysin eri mieltä	jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
... lisää yrityksen kustannustehokkuutta	1	2	3	4	5
... vähentää yritystoiminnan riskejä	1	2	3	4	5
... helpottaa yrityksen kasvua	1	2	3	4	5
... lisää yrittäjän tuloja	1	2	3	4	5
...vähentää yrittäjän tulonvaihtelua	1	2	3	4	5

54. Entä miten asennoidutte seuraaviin väittämiin oman yrityksenne näkökulmasta?

Erikoistuminen yhteen toimialaan...	täysin eri mieltä	jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
... lisää yrityksen kustannustehokkuutta	1	2	3	4	5
... vähentää yritystoiminnan riskejä	1	2	3	4	5
... helpottaa yrityksen kasvua	1	2	3	4	5
... lisää yrittäjän tuloja	1	2	3	4	5
...vähentää yrittäjän tulonvaihtelua	1	2	3	4	5

Liite 2 (8/12).

55. Tekisittekö seuraavia päätöksiä, jos teillä olisi kohtalaiset rahoitusmahdollisuudet toteuttaa päätös?

1. ostaisin eri toimialalla toimivan yrityksen
2. ostaisin samalla toimialalla toimivan yrityksen
3. perustaisin eri toimialalla toimivan ”haaran” yritykseeni
4. perustaisin eri toimialalla toimivan yrityksen

56. Suunnitteletteko seuraavan viiden vuoden aikana toteutettavaksi?

1. yritystoiminnan lopettamista
2. eläkkeelle siirtymistä
3. yrityksen myyntiä
4. em. asiat eivät ole ajankohtaisia

KÄSITYKSET OMASTA YRITTÄJYYDESTÄ

57. Tapoja yrittää on niin monta kuin on yrittäjiäkin. Miten seuraavat väitteet luonnehtivat Teitä itseänne yrittäjänä ?

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Pyrin yritystoiminnassani jatkuvaan uudistumiseen	1	2	3	4	5
Olen muita tuntemiani yrittäjiä varovaisempi riskinottaja	1	2	3	4	5
Suuretkaan vastoinkäymiset eivät saa minua luopumaan yrittäjyydestä	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu yhteiskunnallisista ja poliittisista voimista	1	2	3	4	5
Liikevaihdon kasvattaminen on minulle itsestään selvä tavoite	1	2	3	4	5
Olen keskimääräistä pätevämpi yrittäjänä	1	2	3	4	5
Olen muita yrittäjiä haluttomampi laajentamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Tulen menestymään yrittäjänä	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan tuotteita koskevien päätösten ja tuotannon kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu onnesta tai sattumasta	1	2	3	4	5
En kaihda riskejä	1	2	3	4	5
Omat mahdollisuuteni vaikuttaa yritystoimintani menestyksellisyyteen ovat käytännössä varsin vähäiset	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minusta itsestäni	1	2	3	4	5
En ole luonteeltani yrittäjätyyppi	1	2	3	4	5
Nautin uusien tuote- ja markkinaideoiden kehittelystä	1	2	3	4	5
En haluaisi palkata yritykseeni ulkopuolista työvoimaa	1	2	3	4	5
Otan riskejä ainoastaan pakon edessä	1	2	3	4	5
Pystyn vaikuttamaan markkinoinnin ja asiakassuhteiden kautta oman yritystoimintani menestymiseen	1	2	3	4	5

Liite 2 (9/12).

	täysin eri mieltä	osittain eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Menestymiseni yrittäjänä riippuu Jumalasta tai muusta yliluonnollisesta voimasta	1	2	3	4	5
Tarvittaessa teen suuriakin muutoksia yritystoiminnassani	1	2	3	4	5
Uskon jatkossa pärjääväni keskimääräistä yrittäjää paremmin	1	2	3	4	5
Taitoni riittävät hyvin yrittäjänä toimimiseen	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu minun ja toisten ihmisten välisistä suhteista tai vuorovaikutuksesta	1	2	3	4	5
En usko menestykseen ilman riskinottoa	1	2	3	4	5
Sovin ominaisuuksiltani hyvin yrittäjäksi	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä riippuu markkinoista ja markkinavoimien liikkeistä	1	2	3	4	5
Pyrin kasvattamaan yritystoimintaani	1	2	3	4	5
Menestymiseni yrittäjänä on epävarmaa	1	2	3	4	5
Pysyttelen mielelläni tutuissa toimintatavoissa	1	2	3	4	5
Pystyn itse hyvin pitkälle vaikuttamaan siihen, miten yritykseni menestyy.	1	2	3	4	5

OMAN YRITTÄJYYDEN JOHTOTÄHDET

58. Seuraavassa on lueteltu joukko arvoja tai periaatteita, joita yrittäjä voi pyrkiä toteuttamaan. Miten tärkeitä seuraavat periaatteet ovat omassa yritystoiminnassanne?

	en osaa sanoa	ei juurikaan merkitystä yritystoimin- nassani	jonkin verran merkitystä yritystoimin- nassani	paljon merkitystä yritystoimin- nassani	erittäin paljon merkitystä yritystoimin- nassani
Oma taloudellinen riippumattomuus	1	2	3	4	5
Itsemäärääminen omassa työssä	1	2	3	4	5
Maaseudun säilyminen elinvoimaisena	1	2	3	4	5
Suvun perinteiden jatkuminen	1	2	3	4	5
Vanhempien työn jatkuminen	1	2	3	4	5
Voiton maksimointi	1	2	3	4	5
Luonnon kunnioittaminen	1	2	3	4	5
Kaikkien työtä tekevien tasa-arvo	1	2	3	4	5
Suomalaisten tarpeista huolehtiminen	1	2	3	4	5
Paremman elintason ansaitseminen itselle ja perheelle	1	2	3	4	5
Toiminnan taloudellinen kannattavuus	1	2	3	4	5
Kansakunnan yhteinen etu	1	2	3	4	5
Yrityksen työntekijöiden hyvinvointi	1	2	3	4	5

Liite 2 (10/12).

YRITYKSEN ULKOPUOLISET SIDOSSUHTEET

59. Seuraavat kysymykset koskevat yrityksenne asiakkaita. Asiakkailta tarkoitamme tässä niitä osapuolia, joilta Teidän yrityksenne saa maksun tuotteistanne. Esimerkiksi tuotteen loppukäyttäjä on asiakkaanne vain, jos saatte maksun nimenomaan häneltä. Muussa tapauksessa asiakas on se osapuoli, joka ostaa tuotteen Teiltä myydäkseen sen loppukäyttäjälle.

Miten asiakaskuntanne rakentuu? Arvioikaa prosenttiosuudet.

1. tuotteidenne loppukäyttäjistä	_____ %
2. tuotteidenne jatkojalostajista	_____ %
3. tuotteidenne jälleenmyyjistä	_____ %
4. muista, mistä: _____	_____ %
	yht. 100 %

60. Jos asiakkaissanne on myös loppukäyttäjiä, niin vastatkaa seuraaviin (60A-60D), muuten siirtykää kysymykseen 61.

60A. Koostuvatko loppukäyttäjäasiakkaanne:

1. yhdestä pääasiakkaasta
2. kahdesta tai kolmesta pääasiakkaasta
3. 4-9 asiakkaasta
4. 10-50 asiakkaasta
5. yli 50 asiakkaasta

60B. Ovatko nämä asiakkaanne pääasiassa (voitte ympäröidä useamman vaihtoehdon)

1. yksityishenkilöitä
2. yrityksiä
3. muita, mitä: _____

60C. Miten laajalta alueelta nämä asiakkaat ovat? Arvioikaa prosenttiosuus asiakkaiden määräs-
tä.

1. omasta tai lähikunnista	_____ %
2. muualta kotimaasta	_____ %
3. ulkomailta	_____ %
	yht. 100 %

60D. Vastatkaa vielä seuraaviin loppukäyttäjäasiakkaiden kannalta:

	hyvin paljon	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan
Kohdistatteko asiakkaisiinne aktiivista markkinointia (mainontaa, tarjousten tekemistä ym.)?	1	2	3	4	5
Keskusteletteko tai neuvotteletteko asiakkaidenne kanssa?	1	2	3	4	5
Onko asiakaskunnassanne vaihtuvuutta?	1	2	3	4	5

61. Jos asiakkaissanne on myös jatkojalostajia, niin vastatkaa seuraaviin (61A-61D), muuten siirtykää kysymykseen 62.

61A. Koostuvatko jatkojalostaja-asiakkaanne:

1. yhdestä pääasiakkaasta
2. kahdesta tai kolmesta pääasiakkaasta
3. 4-9 asiakkaasta
4. 10-50 asiakkaasta
5. yli 50 asiakkaasta

61B. Ovatko nämä asiakkaanne pääasiassa (voitte ympäröidä useamman vaihtoehdon)

1. yksityishenkilöitä
2. yrityksiä
3. muita, mitä: _____

Liite 2 (11/12).

61C. Miten laajalta nämä asiakkaanne ovat? Arvioika prosenttiosuus asiakkaiden määrästä.

1. omasta tai lähikunnista	_____	%
2. muualta kotimaasta	_____	%
3. ulkomailta	_____	%
	yht.	100 %

61D. Vastatkaa vielä seuraaviin jatkojalostaja-asiakkaiden kannalta:

	hyvin paljon	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan
Kohdistatteko asiakkaisiinne aktiivista markkinointia (mainontaa, tarjousten tekemistä ym.)?	1	2	3	4	5
Keskusteletteko tai neuvotteletteko asiakkaidenne kanssa?	1	2	3	4	5
Onko asiakaskunnassanne vaihtuvuutta?	1	2	3	4	5

62. Jos asiakkaissanne on myös tuotteidenne jälleenmyyjä, niin vastatkaa seuraaviin (62A-62D), muuten siirtykää kysymykseen 63.

62A. Koostuvatko jälleenmyyjät:

1. yhdestä pääasiakkaasta
2. kahdesta tai kolmesta pääasiakkaasta
3. 4-9 asiakkaasta
4. 10-50 asiakkaasta
5. yli 50 asiakkaasta

62B. Ovatko nämä asiakkaanne pääasiassa (voitte ympäröidä useamman vaihtoehdon)

1. yksityishenkilöitä
2. yrityksiä
3. muita, mitä: _____

62C. Miten laajalta alueelta nämä asiakkaanne ovat? Arvioika prosenttiosuus asiakkaiden määrästä.

1. omasta tai lähikunnista	_____	%
2. muualta kotimaasta	_____	%
3. ulkomailta	_____	%
	yht.	100 %

62D. Vastatkaa vielä seuraaviin jälleenmyyjien kannalta:

	hyvin paljon	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan
Kohdistatteko asiakkaisiinne aktiivista markkinointia (mainontaa, tarjousten tekemistä ym.)?	1	2	3	4	5
Keskusteletteko tai neuvotteletteko asiakkaidenne kanssa?	1	2	3	4	5
Onko asiakaskunnassanne vaihtuvuutta?	1	2	3	4	5

63. Onko uusien asiakassuhteiden synnyttäminen yleensä ottaen

1. hyvin helppoa
2. helppoa
3. vaikeaa
4. hyvin vaikeaa

64. Onko nykyisten asiakassuhteiden säilyttäminen yleensä ottaen

1. hyvin helppoa
2. helppoa
3. vaikeaa
4. hyvin vaikeaa

Liite 2 (12/12).

65. Minkälaisena näette yrityksenne kilpailijatilanteen tällä hetkellä?

1. erittäin paljon kilpailua
2. paljon kilpailua
3. jonkin verran kilpailua
4. vähän kilpailua
5. ei lainkaan kilpailua

66. Miten kilpailu ilmenee ?

Hintakilpailuna ?

1. ei lainkaan
2. jossain määrin
3. paljon
4. erittäin paljon

Tuotteen laadulla kilpailemisena ?

1. ei lainkaan
2. jossain määrin
3. paljon
4. erittäin paljon

Laajentumiskilpailuna ?

1. ei lainkaan
2. jossain määrin
3. paljon
4. erittäin paljon

67. Miten kykenette tai kykenisitte vastaamaan kilpailuun ?

Hintakilpailuun ?

1. en lainkaan
2. jossain määrin
3. hyvin
4. erittäin hyvin

Laatukilpailuun ?

1. en lainkaan
2. jossain määrin
3. hyvin
4. erittäin hyvin

Laajentumiskilpailuun ?

1. en lainkaan
2. jossain määrin
3. hyvin
4. erittäin hyvin

68. Onko Teillä yhteistyötä kilpailijoidenne kanssa ? Voitte mpyröidä useamman vaihtoehdon.

1. ei ole
2. kyllä, markkinoinnissa
3. kyllä, tuotannossa
4. kyllä, missä: _____

69. Keskusteletteko tai neuvotteletteko kilpailijoidenne kanssa ?

1. en koskaan
2. satunnaisesti
3. vähintään kerran kuukaudessa
4. kerran viikossa tai useammin

70. Onko Teillä sellaisia yhteistyökumppaneita, jotka ovat oman yritystoimintanne ja sen menestymisen kannalta avainasemassa ? (esim. tilitoimisto, konsulttiyritys, tavarantoimittaja, rahoittaja, toinen yritys, jonka kanssa hoidetaan yhdessä markkinointia ym.) ?

1. ei ole
2. kyllä, lukumäärä: _____

71. Onko yrityksenne saanut kolmen viimeisen vuoden aikana tukea julkisista varoista ? (esim. investointi-, vienti- tai tuotantotukea) ?

1. kyllä, merkittävässä määrin
2. kyllä, jonkin verran
3. en ole saanut
4. en ole hakenut mitään tukea

Lopuksi voitte vielä kirjoittaa mielipiteitänne tähän kyselyyn liittyvistä asioista. (Halutessanne voitte kirjata mielipiteitänne myös erilliselle paperille ja palauttaa sen samassa kuoressa tämän kyselylomakkeen kanssa.)

PALJON KIITOKSIA VASTAUKSISTANNE !

MAA-, METSÄ - JA PUUTARHALOUS

Ohje: täyttäkää tämä lomake vain, mikäli harjoitatte maatilataloutta ja muuta yritystoimintaa.

Tilan peltoala on _____ ha , joista pois on vuokrattu _____ ha

1. Minä vuonna maatilanne on siirtynyt hallintaan? _____
2. Mikä oli tilanne tuotantosuunta, kun se siirtyi Teille? _____
3. Mikä on tilanne nykyinen tuotantosuunta? _____
4. Arvioikaa kuinka monta henkilötyövuotta maa - puutarhatalous työllisti ja tulee työllistämään tulevaisuudessa?

henkilötyövuosia	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle 1	1	1	1	1
2. 1 – 2	2	2	2	2
3. yli 2 – 5	3	3	3	3
4. yli 5	4	4	4	4

5. Kuinka suuri maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto oli ja kuinka arvioitte sen kehittyvän lähivuosina? (kokonaistuotto = myyntitulot + tuet)

	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle 50 000 mk	1	1	1	1
2. 50 000 – 99 000 mk	2	2	2	2
3. 100 000 – 249 000 mk	3	3	3	3
4. 250 000 – 499 000 mk	4	4	4	4
5. 500 000 – 999 000 mk	5	5	5	5
6. yli 1 milj. mk	6	6	6	6

6. Miten arvioitte tilanne maa- ja puutarhatalouden kannattavuuden kehittyvän vuosina 2001 -2003?
 1. paranee merkittävästi
 2. paranee jonkin verran
 3. pysyy ennallaan
 4. heikkenee jonkin verran
 5. heikkenee merkittävästi

7. Paljonko rahaa olette maa- ja puutarhatalouden investointeihin käyttäneet?

mk/vuosi	1997	1999	2001 arvio	2003 arvio
1. alle 50 000 mk	1	1	1	1
2. 50 000 – 149 000 mk	2	2	2	2
3. 150 000 – 499 000 mk	3	3	3	3
4. 500 000 – 1 000 000 mk	4	4	4	4
5. yli 1 milj.	5	5	5	5

8. Kuinka aiotte kehittää tilaanne vuosina 2001 – 2003? Ympyröikää kaikki sopivat vaihtoehdot.
 1. Erikoistuminen maataloudessa
 2. Nykyisen tuotannon laajentaminen
 3. Maataloustuotannon monipuolistaminen
 4. Tilalla tehdään sukupolven vaihdos
 5. Maataloustuotannon lopettaminen
 6. Jatkamme maataloutta nykyisellään (=ei muutosta nykytilanteeseen)

Liite 3 (2/2).

B

Seuraavat kysymykset koskevat maataloutta ja muuta harjoittamaanne yritystoimintaa:

9. Sijaitseeko harjoittamaanne muun yritystoiminnan päätoimipaikka tilallanne? 1. kyllä 2. ei

10. Miten seuraavat väittämät sopivat tilaanne?

	täysin eri mieltä	Jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Ehdimme tehdä kaikki sekä maatalouteen että muuhun yritystoimintaan liittyvät työt	1	2	3	4	5
Käytettävissä oleva pääoma riittää sekä maatalouteen että muuhun yritystoimintaan	1	2	3	4	5
Maatalous tuki yritystoiminnan harjoittamista yritystoiminnan alkuvaiheessa	1	2	3	4	5
Maatalous tukee yritystoimintaa tällä hetkellä	1	2	3	4	5
Tulevaisuudessa harjoitamme sekä maataloutta että yritystoimintaa	1	2	3	4	5
Yritystoiminta täydensi alkuvaiheessa maatalouden harjoittamista	1	2	3	4	5
Yritystoiminta täydentää edelleen maataloutta	1	2	3	4	5
Maatalous ja yritystoiminta eivät vaikuta toisiinsa	1	2	3	4	5
Maatalous haittaa yritystoiminnan harjoittamista	1	2	3	4	5
Yritystoiminta haittaa maatalouden harjoittamista	1	2	3	4	5

11. Seuraava kysymys koskee metsätaloutta: miten seuraavat väittämät sopivat tilaanne?

	täysin eri mieltä	jonkin verran eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jonkin verran samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Metsätalous tuki yritystoimintaa sen alkuvaiheessa	1	2	3	4	5
Metsätalous tukee yritystoimintaa tällä hetkellä	1	2	3	4	5
Metsätalous tukee maataloutta tällä hetkellä	1	2	3	4	5

12. Millaisia odotuksia Teillä oli, kun aloititte maatalouden ulkopuolista yritystoimintaa? Entä ovatko odotuksenne toteutuneet ?

Ohje: ympyröikää kaikki sopivat kohdat, esimerkiksi ensisijaisia odotuksia voi olla yksi tai useampi

	Oliko Teillä tämäläisiä odotuksia?		Mikäli vastasitte <u>kyllä</u> , kuinka odotuksenne ovat toteutuneet?					
	ei	kyllä	eivät lainkaan		toteutuneet täysin			
		ensisijainen odotus	toissijainen odotus	1	2	3	4	5
Jatkojalostamalla tuotteille saisi paremman hinnan	0	1	2	1	2	3	4	5
Monialaisuus tasaisi tulojen kausiluonteisuutta	0	1	2	1	2	3	4	5
Monialaisuus takaisi korkeamman toimeentulon	0	1	2	1	2	3	4	5
Yrityksen laajentaminen onnistuisi helpommin maatalouden ulkopuolelle	0	1	2	1	2	3	4	5
Saisimme olemassa olevat koneet tehokkaampaan käyttöön	0	1	2	1	2	3	4	5
Saisimme olemassa olevat rakennukset tehokkaampaan käyttöön	0	1	2	1	2	3	4	5
Monialaisuus tasaisi maatalouden riskejä	0	1	2	1	2	3	4	5

MTT:n selvityksiä -sarjan Maaseutu-teeman julkaisuja

- No 95 Voutilainen, O. 2005. Yritystuki maaseudun kehittämisen välineenä - maaseudun mikro-yritykset ja yritystukien kohdentuminen. 85 s. 6 liitettä. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts95.pdf>).
- No 103 Vihinen, H., Tapio-Biström, M.-L. & Voutilainen, O. 2005. Rural marginalisation and multi-functional land use in Finland. 121 p. 4 appendices. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts103.pdf>).
- No 127 Aakkula, J., Jokinen, P., Kaljonen, M. & Kröger, L. 2006. Maatalouden ympäristöpolitiikan skaalat ja oppiminen. 73 s., 2 liitettä.
- No 136 Komulainen, V. 2007. Etätyö maaseudulla kakkosasunnolla. Töissä lomalla luonnon helmassa. 94 s., 5 liitettä. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts136.pdf>).
- No 145 Juntti, L. & Rantamäki-Lahtinen, L. 2007. Monialaisuus maaseutuyrityksen mahdollisuutena. 62 s. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts145.pdf>).
- No 154 Voutilainen, O., Vehmasto, E. & Vihinen, H. 2008. Verkostoituminen maatalojen monialaistumisen edistämiseksi – Liperin ja Mäntyharjun tapaustutkimus. 35 s., 2 liitettä. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts154.pdf>).
- No 156 Rantamäki-Lahtinen, L. (toim.). 2008. Porotalouden taloudelliset menestystekijät. 129 s., 6 liitettä. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts156.pdf>).
- No 169 Rantamäki-Lahtinen, L., Vesala, H.T., Vesala, K.M., Karttunen, J. & Tuure, V.-M. 2008. Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatiloiden ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006. 74 s., 3 liitettä. (verkkojulkaisu: <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts169.pdf>).

